

Anàlisi de dades

Document de base 2

per a l'informe *Oportunitats educatives a Barcelona 2016*

Versió actualitzada juny 2017



L'Institut Infància i Adolescència de Barcelona realitza l'informe ***Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat***, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, Comissionat d'Educació i Universitats.

Coordinació:

Elena Sintés Pascual, Cap de Coneixement de l'Institut Infància i Adolescència

Equip d'investigació:

Albert Sánchez Gelabert

Sheila González Motos

Comitè assessor:

Bernat Albaigés

Miquel Àngel Alegre

Xavier Bonal

Miquel Martínez

Aina Tarabini

Primera edició, gener 2017

Versió actualitzada, juny 2017, per fe d'errates en les dades referents a PFI recollides a la pàgina 57.

Índex

1.	Presentació	2
2.	La ciutat, context educatiu de la infància i adolescència	6
3.	De l'escola bressol a l'educació i criança a la primera infància.....	18
3.1	Escola Bressol: demanda i oferta creixents però territorialment desiguals	19
3.2	Accés desigual: necessitats econòmiques i procedència	28
3.3	Altres serveis d'atenció, educació i cura a la primera infància	35
4.	Des de P3 fins a l'ESO: la composició del sistema educatiu influeix en les oportunitats i els resultats.....	39
4.1	Presència diferencial de la doble xarxa finançada amb recursos públics: pública i concertada 39	
4.2	La concentració d'alumnat amb necessitats socioeconòmiques i d'alumnat estranger	43
4.3	Centres educatius de màxima complexitat	47
4.4	Competències bàsiques	49
5.	Fi de l'educació obligatòria i diversificació d'itineraris: increment de les desigualtats?.....	56
5.1	L'ESO com a punt final: competències bàsiques i graduació	57
5.2	Els Programes de Formació i Inserció: segones oportunitats encara minoritàries	65
5.3	L'abandonament escolar prematur	67
5.4	L'ESO com a punt de partida: tria diferenciada en les transicions a l'educació postobligatòria 69	
6.	L'accés desigual al lleure a la ciutat.....	78
6.1	Equipaments públics i entitats a la ciutat: oferta i usos.....	78
6.2	Associacions de mares i pares d'alumnes, dinamitzadores del lleure educatiu	90
7.	Una ciutat plena d'oportunitats educatives... però distribuïdes de manera desigual.....	97
7.1	Principals reptes de la política educativa a Barcelona	103
8.	Annex	105
8.1	Mapa de districtes i barris de Barcelona.....	105
8.2	Índex de taules, gràfics i mapes	105
	Bibliografia	108

1. Presentació

Els drets de l'infant apel·len que sigui l'interès superior d'aquests el que guii les mesures i polítiques executades pels poders públics. Entesos com els menors de 18 anys, els infants i joves tenen reconeguts en la Convenció sobre els Drets de l'Infant de Nacions Unides (1989) una àmplia gamma de drets que parteixen de **quatre principis fonamentals: no discriminació, interès superior de l'infant, dret a la vida, la supervivència i el desenvolupament, i participació infantil**. Tots quatre troben en l'àmbit educatiu un espai per a ser treballats.

La creació d'un sistema d'educació obligatòria -on l'accés a l'educació pública i gratuïta està garantit per al conjunt dels infants i joves- ha vingut acompanyat d'un aprofundiment i ampliació de les funcions atribuïdes a l'educació. De la provisió d'accés al sistema educatiu s'ha passat a l'assignació progressiva de tasques de promoció per avançar en l'exercici dels drets que garanteixin les oportunitats educatives. La Constitució Espanyola (1978), la Convenció sobre els drets dels infants de Nacions Unides (1989), la Llei d'Educació de Catalunya (2009) i la Llei de drets i oportunitats d'infants i adolescents de Catalunya (2010), entre d'altres, constitueixen el marc jurídic que dona forma a unes oportunitats educatives cada cop més àmplies.

A la Llei de drets i oportunitat d'infants i adolescents de Catalunya (2010) l'educació s'aborda des de diferents principis: dret a l'educació primerenca (art. 48.2), el dret al suport a la integració social dels infants i adolescents immigrants (art. 43), el dret a l'escolaritat inclusiva (art. 42 i 50) o el dret al lleure educatiu (art. 13 i 57), entre d'altres. Així, **el dret a l'educació deixa de ser un dret finalista i centrat en l'ensenyament obligatori a mida que es complementa i retroalimenta amb altres drets** com el de la igualtat d'oportunitats, l'accés al lleure educatiu, el dret a l'orientació i suport de la família, el dret a la no discriminació, el dret a la protecció durant la primera infància o el dret a la coeducació i a l'educació inclusiva.

Aquesta és la mirada adoptada en l'informe. **Les oportunitats educatives són enteses com eines que potencien fins al màxim les possibilitats dels infants i aquestes es produeixen dins i fora de l'escola, abans i després de l'escolarització obligatòria**. No parlem en exclusiva, tot i que també, de la protecció dels infants i joves sinó de la promoció per avançar en l'exercici conjunt dels drets.

La perspectiva dels drets comporta, a més a més, el **reconeixement explícit de l'obligació de l'administració pública de vetllar pel seu compliment** i, per tant, el requeriment que l'actuació pública persegueixi l'ampliació de les oportunitats educatives que se'n deriven de la multiplicitat de drets recollits en els diferents marcs jurídics.

De forma explícita, la Recomanació 2013/112 de la Comissió Europea apel·la als Estats a "Invertir en Infància" per "trencar el cicle de les desavantatges". Emmarcat en una estratègia àmplia de lluita contra la pobresa infantil, són diverses les directrius europees adreçades a l'àmbit educatiu: inversió en educació i cures de la primera infància, millorar l'impacte dels sistemes educatius en la igualtat d'oportunitats, millorar el suport a les famílies i la qualitat de les estructures alternatives de prestació de cures, donar suport a la participació dels infants en activitats de lleure... En aquesta mateixa línia però en clau més local, l'Informe sobre els drets dels nens (2014) del Síndic de Greuges reclama l'increment de la inversió en beques menjador, el desenvolupament d'un nou decret d'admissió per combatre la segregació, la garantia de places públiques d'escola bressol, la regulació i garantia d'accés a les activitats complementàries i el lleure educatiu...

En definitiva, **la planificació educativa ha de ser entesa com un instrument de millora de**

les oportunitats educatives dels infants i de lluita contra la desigualtat i, **ahora, una obligació de l'administració pública derivada d'una regulació nacional i internacional** que regeix el dret dels infants a experimentar un desenvolupament ple.

Des d'aquest marc dels drets dels infants i adolescents, s'analitza l'educació a Barcelona en un sentit ampli **avaluant la situació de la ciutat, les oportunitats educatives i la capacitat per proveir d'experiències educatives rellevants**. La perspectiva inclou intrínsecament la **mirada sobre l'equitat**, en la mesura que analitzem la manera com aquestes oportunitats educatives es distribueixen arreu dels barris i a quins sectors socials arriben i quins en queden exclosos.

L'educació: una aproximació àmplia

En aquest document d'anàlisi de dades apostem per aproximar-nos a l'èxit educatiu tot tenint en compte el que passa dins el sistema educatiu però també l'experiència educativa ubicada fora d'ell, com ara l'educació no formal o l'educació de la petita infància. D'aquesta manera es parteix d'una **concepció àmplia i integral de l'educació tenint en compte experiències escolars i no escolars i des dels 0 als 17 anys**. A més a més, més enllà de la mesura de l'èxit individual (que és com habitualment es concep), aquest document de bases vol fer una mirada sobre l'èxit social, del sistema, a través de l'avaluació de les oportunitats educatives que la ciutat ofereix als seus infants i adolescents.

Des de fa uns anys la manera de diagnosticar la situació de l'educació passa per mesurar-ne l'èxit educatiu, vinculat habitualment a analitzar el nivell d'assoliment de les competències pròpies de cada etapa educativa i la corresponent graduació. De fet, **el concepte èxit educatiu se sol associar a èxit acadèmic i escolar**, és a dir, a l'adquisició d'una sèrie de competències que permeten finalitzar satisfactòriament les distintes etapes educatives per les que transcorren els individus. Existeixen algunes accepcions més àmplies d'èxit educatiu que incorporen altres tipus de competències com les emocionals o socials, tot i que el segueixen ubicant en les experiències educatives desenvolupades dins el sistema formal d'ensenyament. En altres casos el concepte s'eixampla i remet també a aspectes ubicats fora del sistema educatiu, com ara, la vinculació entre l'escolaritat i les opcions d'inserció laboral.

Una de les definicions més àmplies d'èxit educatiu és la desenvolupada per Miquel Martínez i Bernat Albaigés a l'Anuari de la Fundació Jaume Bofill 2011 (Martínez & Albaigés Blasi, 2012), en què l'èxit educatiu està compost per les següent dimensions:

- **Rendiment acadèmic** (fomentar que l'alumnat adquireixi adequadament els aprenentatges que pertocin en cada etapa educativa i que promoció acadèmicament fins a assolir, a ser possible, nivells d'instrucció superiors)
- **Equitat educativa** (promovent la igualtat d'oportunitats en l'accés i en l'aprofitament dels recursos educatius, evitant que l'origen social condicioni les trajectòries educatives dels individus i fomentant la cohesió social)
- **Adhesió educativa** (afavorint una identificació i vinculació positiva dels individus amb l'àmbit educatiu i atorgant sentit a l'acte de formar-se)
- **Transició educativa** (acompanyant els individus al llarg de la seva trajectòria formativa i consolidant la seva permanència i trànsit en el marc dels diversos sistemes educatius)
- **Impacte i retorn de la inversió en educació** (garantint el desenvolupament integral

dels individus i de les societats en el seu conjunt, promovent l'aprofitament del capital educatiu i estimulant que la població inverteixi en formar-se)

Sota el marc del compliment dels drets dels infants a l'educació i al lleure i acompanyar la presa de decisions en la política educativa local, a l'hora d'analitzar la situació de l'educació a Barcelona, es parteix de la **següent perspectiva**:

- Analitzem les oportunitats educatives a la ciutat en un sentit ampli, al llarg i ample de la vida quotidiana de la infància i adolescència.
- Amb l'objectiu de mesurar l'equitat d'aquestes oportunitats i observar com es distribueixen arreu del territori i entre diferents grups socials.
- Focalitzem l'anàlisi en els infants i adolescents d'entre 0 i 17 anys i, per tant, des de la criança de la petita infància fins a les segones oportunitats
- Des de la quotidianitat, és a dir, observant què passa en l'àmbit de l'educació formal, però també en la no formal i la informal. I des d'una aproximació àmplia a l'educació incorporant tant les experiències educatives en els centres educatius com altres de l'àmbit del lleure, la família, la comunitat i el barri.

Metodologia i estructura del document d'anàlisi de dades

El present document servirà de base per al primer d'una sèrie d'informes, amb la quals **es vol generar i compartir coneixement per acompanyar les polítiques educatives locals**. L'informe de 2016 situarà el marc conceptual i aportarà una primera aproximació acotada als temes sobre els quals hi ha informació disponible, que s'ampliarà i profunditzarà en els informes posteriors.

Per a l'elaboració d'aquest document s'han emprat **metodologies d'investigació quantitatives i qualitatives**. En primer lloc, a través de la realització de grups focals, recollits en el Document de Bases 1, amb la participació de diferents membres de la comunitat educativa i d'experts en educació, que han servit per identificar la situació de la ciutat així com els reptes educatius. En aquests grups s'ha utilitzat la metodologia DAFO, amb la qual els participants han assenyalat les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats de l'educació a la ciutat. Els grups també han servit per identificar els reptes i generar unes primeres propostes d'actuació de polítiques educatives locals. En total s'han realitzat 5 grups focals (veure annex): un de genèric sobre la situació de l'educació a la ciutat i quatre específics sobre cadascun dels quatre àmbits (petita infància, 3-12 anys, 12-17 anys i lleure i comunitat).

En segon lloc, s'han seleccionat i descrit algunes **experiències rellevants** que s'estan duent a terme a la ciutat i **que il·lustren les propostes d'actuació**. Val a emfasitzar que no s'avaluen aquí el funcionament o resultat d'aquestes pràctiques (subjectes a molts factors que escapen a aquesta anàlisi) sinó que s'assenyalen en tant que plantejaments que donen resposta als punts identificats d'interès per a la ciutat.

Davant la multitud d'experiències existents, s'ha dut a terme un procés d'identificació que segueix tres criteris de selecció. En primer lloc, es pretén donar visibilitat a pràctiques poc o menys conegudes, prescindint d'aquells programes que, malgrat ser interessants, ja són àmpliament populars entre la comunitat educativa. En segon terme, és explícita la voluntat **d'identificar programes en els diferents barris i districtes de la ciutat, aprofundint així en la mirada territorialitzada** d'aquest document. I, per últim, aquesta il·lustració vol abordar l'educació en el seu conjunt, aportant experiències dels 0 als 17 anys, tant en l'àmbit formal

com el no formal. Aquestes experiències s'han incorporat al llarg del text i il·lustren pràctiques que ja s'estan desenvolupant a la ciutat que poden esdevenir experiències rellevants per al disseny de la política educativa local.

La diagnosi de la situació es complementa mitjançant l'ús de metodologies quantitatives a partir de les dades estadístiques provinents de diferents fonts estadístiques disponibles. Les principals fonts utilitzades són el Departament d'Ensenyament, Ajuntament de Barcelona, Institut Català d'Estadística (IDESCAT), IMEB, CEB i la Fundació FP. En base a les dades educatives, demogràfiques i socials de diferents anys s'han construït i explorat una sèrie d'indicadors que ens permeten analitzar la situació i l'evolució de l'educació a la ciutat en els darrers 10 anys.

Per tal de sistematitzar l'anàlisi, **el document s'estructura a partir de la identificació de grans dimensions que dificulten la consecució d'aquests drets dels infants i adolescents** i que esdevenen eixos de desigualtat que obstaculitzen un context d'oportunitats igualitari. Aquestes grans dimensions aborden un gran diversitat de fenòmens educatius al llarg de la vida dels infants i adolescents.

El document s'inicia, però, amb una caracterització i anàlisi dels diferents **contextos socials i educatius on viuen dels infants i adolescents de Barcelona** (cap. 2). Això ens permet identificar els contextos d'educabilitat i les condicions socials en les que viuen els infants i que condicionaran l'accés, les experiències i els resultats educatius al llarg de tot el seu itinerari educatiu. En aquest sentit, seguint un ordre cronològic, els tres primers capítols analitzen els **serveis i dispositius socioeducatius destinats als infants durant la primera infància** (cap. 3), **les característiques, els processos i les dinàmiques que dificulten la realització d'aquests drets durant la major part de l'etapa educativa -des de P3 fins a l'ESO-** (cap.4) i, finalment, ens centrem en **la fi de l'etapa obligatòria i les trajectòries educatives postobligatòries** (cap. 5). Introduint una perspectiva més transversal, en un següent capítol, s'exploren aquelles **experiències i agents rellevant en les activitats que es realitzen fora de l'horari escolar, en el temps de lleure dels infants i adolescents** (cap. 6). Per concloure l'informe, el darrer apartat es fa un recull **dels principals resultats identificant l'especificitat de la ciutat de Barcelona i les característiques específiques de cada etapa educativa** destacant aquells elements que poden estar dificultant un accés equitatiu als recursos educatius (cap. 7).

2. La ciutat, context educatiu de la infància i adolescència

Les oportunitats i trajectòries educatives dels infants i adolescents estan condicionades pel seu entorn familiar, social i territorial, que prefigura un context d'oportunitats d'accés a recursos educatius.

D'una banda, l'estatus social de les famílies -sobretot el seu nivell d'estudis i de renda- són elements que condicionen l'accés i la tria educativa. D'altra, les característiques socioeconòmiques del barri on viuen els infants i adolescents també en condiciona les opcions educatives, amb elements com ara l'existència i característiques dels d'equipaments educatius, el tipus d'oferta fora d'horari lectiu, la vertebració del teixit socioeducatiu, o el dinamisme dels agents educatius i socials.

Sabem, a més, que **Barcelona presenta realitats socials molt diferents segons barris**, realitats que es reflecteixen en les vivències quotidianes de la infantesa i, per descomptat, en la seva educació.

Conèixer la realitat social i territorial de la ciutat de Barcelona ens pot ajudar, doncs, a **entendre els diferents contextos d'oportunitats educatives de la infància i l'adolescència** als diferents districtes. Amb aquest objectiu, el present capítol descriu algunes de les principals característiques demogràfiques i socioeconòmiques dels districtes de la ciutat, recollint així la diversitat de situacions en què es desenvolupen i s'eduquen els infants i adolescents de la ciutat.

Sabem que per aprofundir encara més en aquest retrat educatiu de la ciutat caldria fer una anàlisi detallada dels 73 barris. Tanmateix, la impossibilitat de disposar d'algunes dades a nivell de barri -especialment de les educatives- obliga a referir-nos als districtes, amb xifres igualment valuoses per il·lustrar les desigualtats socioeconòmiques que impacten sobre les oportunitats socioeducatives dels infants i adolescents. Esperem, en properes edicions, poder analitzar amb detall les dades per barris.

Diferent presència d'infants i adolescents als districtes

Els 10 districtes es diferencien, d'entrada, pel seu perfil demogràfic, amb mides poblacionals i territorials marcadament distants des del districte de Les Corts amb 81.530 habitants a l'Eixample que triplica aquesta xifra (263.558 residents), segons les dades oficials del padró de 2015.

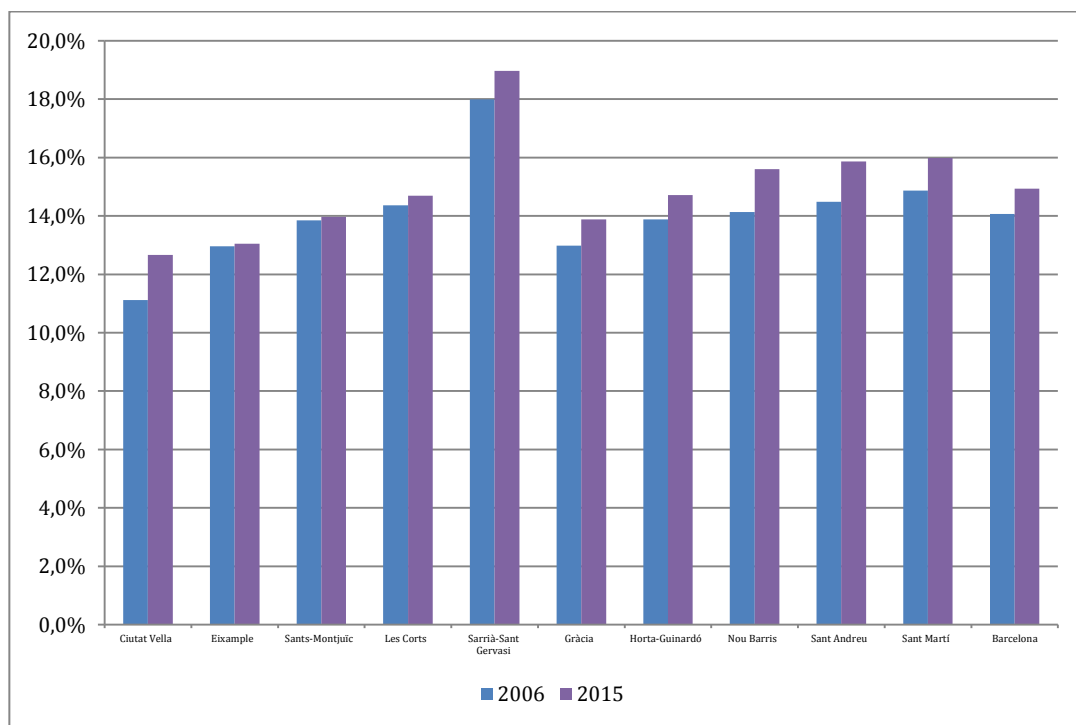
Pel que fa al nombre d'infants i adolescents, ha augmentat en els darrers 10 anys passant de 225.828 infants i adolescents l'any 2006 a 239.628 l'any 2015 (taula 2.1). Els districtes més poblats –Eixample i Sant Martí– són, com és lògic, els que presenten un nombre absolut d'infants i adolescents superior (34.420 i 33.132, respectivament).

Taula 2.1. Evolució de la població 0-17 anys per districtes de residència*[any= 2006-2015 | Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona]*

	2006	2009	2012	2015
Ciutat Vella	12579	12485	13080	12677
L'Eixample	34420	33948	34184	34384
Sants-Montjuïc	24926	24888	25592	25251
Les Corts	11882	11527	11761	11978
Sarrià-Sant Gervasi	25453	26202	26999	27845
Gràcia	15743	16059	16297	16713
Horta-Guinardó	23563	24136	24403	24503
Nou Barris	23346	24584	25354	25694
Sant Andreu	20784	21674	22615	23238
Sant Martí	33132	34480	36216	37345
Barcelona	225828	229983	236501	239628

En conjunt, **els nois i noies de 0 a 17 anys representen el 14,9% de la població de Barcelona**. El pes relatiu dels infants i adolescents respecte el total de la població per districte (gràfic 2.1) s'ha incrementat a tots els districtes entre l'any 2006 i 2015, de forma especialment intensa als districtes de Ciutat Vella, Nou Barris i Sant Andreu. En termes relatius, el districte de Sarrià-Sant Gervasi és on aquest la proporció d'infants i joves és superior (18% del total). El segueixen Sant Martí, Nou Barris, Sant Andreu i Les Corts amb percentatges per sobre el 14%.

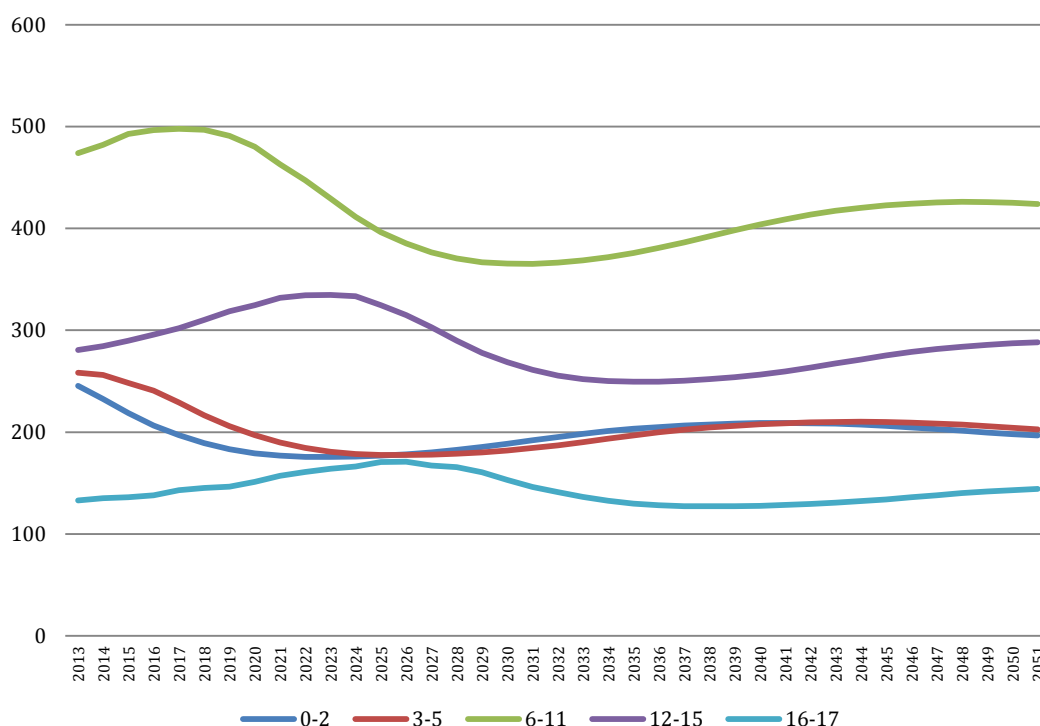
Gràfic 2.1. Evolució del pes relatiu de la població 0-17 anys sobre el total per districtes
 [any= 2006 | 2015 | Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona]



Cal ser conscient, no obstant, que aquesta distribució pot variar considerablement en un futur més o menys proper. És, per tant, oportú dibuixar futurs escenaris per tal d'aproximarnos a les possibles necessitats educatives de Barcelona. En aquest sentit, l'anàlisi de la població projectada en edat escolar de 2013 a 2051 (IDESCAT, 2014) permet albirar, en base a indicadors referents a les tendències demogràfiques actuals (fecunditat, estructura poblacional per edats, esperança de vida, fluxos migratoris, etc.), alguns dels canvis demogràfics que condicionaran el sistema educatiu de les properes generacions.

El gràfic 2.2 mostra un descens continuat de la població entre el 2013 i el 2026 que afectarà els infants fins als 11 anys. És a dir, **un decreixement del potencial alumnat de les etapes d'educació infantil**, tant a escola bressol com a l'etapa de segon cicle i d'educació primària. Aquest descens suposarà la pèrdua d'un terç dels infants entre 0 i 5 anys i pràcticament un 20% dels de 6 a 11 anys. En canvi, els **adolescents de 12 a 16 anys experimentaràn un augment del 12% durant el mateix període**. A partir del 2026 la tendència és al manteniment, inclús amb una lleu recuperació de la natalitat, mentre que el nombre d'adolescents experimentarà en aquell període la reducció observada en els anys previs en edats inferiors.

Gràfic 2.2. Població projectada a Catalunya en edat escolar. Escenari mitjà (base 2013)
 [projecció 2013-2051 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'IDESCAT]



Les diferències entre districtes, però, no són exclusivament demogràfiques, sinó també socioeconòmiques. Quatre indicadors ens permetran una aproximació a les característiques socials i econòmiques dels districtes: el nivell educatiu de residents, el percentatge de població estrangera, la taxa d'atur i la renda disponible de les famílies de cada districte. Indicadors que, recordem, configuren un context familiar i social determinant per a les oportunitats educatives dels infants i adolescents de la ciutat.

Els contextos socials i educatius de la infància: capital cultural, social i econòmic als districtes

Respecte el **capital instructiu** dels residents, és a dir, el nivell màxim d'estudis aconseguits, aquest **varia notablement entre els diferents territoris**, tal i com veiem a la taula 2.2. Així, mentre que la meitat de la població major de 16 anys de Sarrià-Sant Gervasi té estudis superiors, la xifra es redueix al 12,4% entre els veïns de Nou Barris. Les Corts i l'Eixample, amb percentatges de població amb estudis superiors entorn del 40%, dobren les xifres de Sant Andreu, Horta-Guinardó o Sants-Montjuïc (tots ells propers al 20%).

Aquesta fragmentació i concentració territorial es reforça si observem la població amb menor capital instructiu (aquells sense estudis o amb estudis primaris): a Sarrià-Sant Gervasi només el 10% dels veïns no han completat els estudis obligatoris, mentre que la xifra ascendeix al 37,8% en el cas de Nou Barris.

Taula 2.2. Població major de 16 anys segons el nivell d'estudis per districtes*[any= gener de 2015 | Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona]*

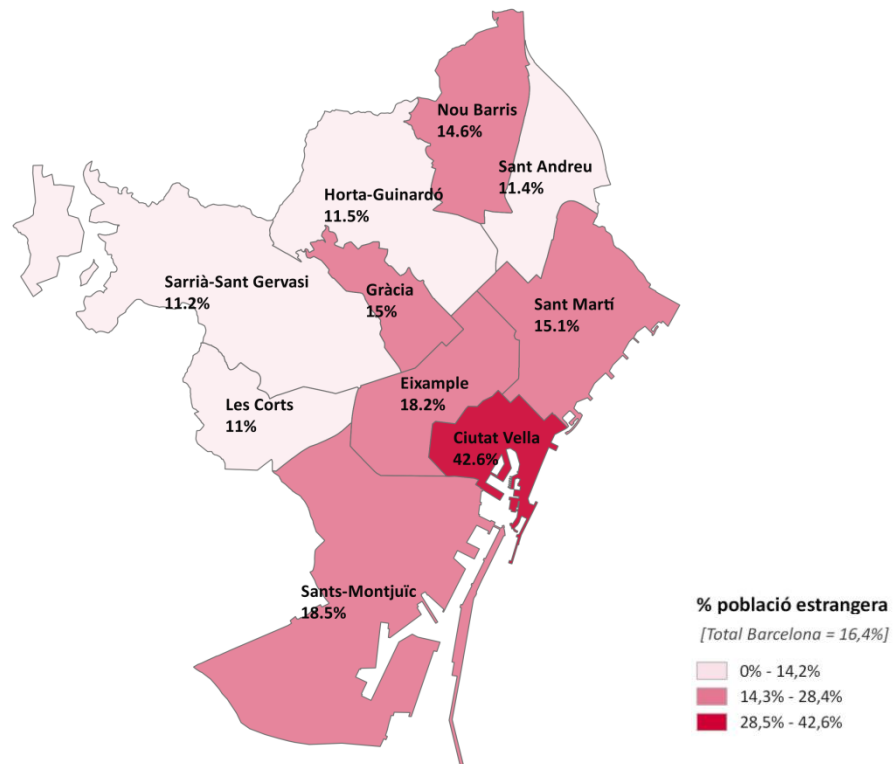
	Fins estudis primaris	Estudis obligatoris	Estudis secundaris postobligatoris	Estudis Superiors
Ciutat Vella	32,3%	19,6%	19,7%	28,3%
L'Eixample	17,1%	16,8%	26,5%	39,6%
Sants-Montjuïc	29,9%	23,0%	23,9%	23,2%
Les Corts	16,1%	15,8%	27,6%	40,5%
Sarrià-Sant Gervasi	10,0%	11,8%	28,6%	49,6%
Gràcia	17,4%	16,9%	25,8%	39,9%
Horta-Guinardó	28,3%	24,1%	25,5%	22,1%
Nou Barris	37,8%	28,2%	21,5%	12,4%
Sant Andreu	28,4%	25,2%	26,0%	20,4%
Sant Martí	27,9%	23,5%	24,5%	24,1%
Total Barcelona	24,7%	20,9%	25,0%	29,4%

En definitiva, la **composició social** dels districtes de Barcelona planteja l'existència d'una **polarització social**, en tant que alguns territoris concentren la població amb estudis superiors alhora que compten amb molt poca presència de població sense estudis; en contrast amb altres districtes on la població sense estudis obligatoris és molt superior a la mitjana de la ciutat, alhora que la presència de residents amb estudis superiors és escassa. Si ens fixéssim en quin el nivell d'instrucció de les famílies amb infants, trobaríem unes dinàmiques similars, la qual cosa significa que els infants i adolescents viuen en contextos amb més o menys capital educatiu en funció de la zona de la ciutat on resideixen.

La **població estrangera** ens serveix com a segon indicador per il·lustrar les característiques socioeconòmiques de la ciutat, ja que la seva distribució territorial manté les **lògiques de diferenciació i concentració** que hem vist en altres indicadors, amb un fort impacte en les dinàmiques de segregació escolar que analitzarem una mica més endavant. El 16,4% del conjunt de residents a la ciutat és població estrangera però, de nou, la seva distribució varia entre els diferents territoris (mapa 2.1). Les dades apunten a una clara sobrerrepresentació del col·lectiu estranger al districte de Ciutat Vella (42.6%, mentre a l'altre extrem se situen els districtes de Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Horta-Guinardó i Sant Andreu on els estrangers suposen entorn l'11% del conjunt dels residents. Amb xifres properes a la mitjana es troben l'Eixample i Sants-Montjuïc (entorn el 18%) i Nou Barris, Gràcia i Sant Martí (15% aproximadament).

Mapa 2.1. Percentatge de població estrangera segons districtes de residència

[any= gener de 2015 | Font: Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona]



En darrer lloc i també en clau socioeconòmica, la **Renda Familiar Disponible Bruta (RFDB)**¹ de Sarrià Sant-Gervasi és pràcticament quatre vegades la del districte de Nou Barris (taula 2.4). Entre 2005, abans de la crisi, i 2014, data més propera disponible s'identifiquen quatre districtes amb una RFDB per sobre de la mitjana de Barcelona (Eixample, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia) mentre que entre els districtes amb una RFDB inferior es produeixen canvis rellevants entre aquest dos anys. Ciutat Vella i Nou Barris se situaven a l'extrem inferior l'any 2005 una RFDB inferior als 75 punts, mentre que la resta de districtes s'aproximaven lleugerament a la mitjana (entre els 80 i els 86 punts). Deu anys més tard, l'any 2014, les diferències s'han accentuat respecte els districtes més benestants; Nou Barris s'ha allunyat notablement de la mitjana de Barcelona (amb només 53.7 punts de RFD) alhora que la resta de districtes, a excepció de Sant Martí, han empitjorat la seva situació econòmica, situant-se en tots els casos per sota dels 80 punts.

¹La RFDB calcula la capacitat econòmica mitjana dels residents a cada districte prenent com a referència la mitjana de Barcelona (100). En aquest cas, cal tenir en consideració que es tracta d'una mesura comparativa i relativa, de forma que la posició d'un districte depèn alhora de les posicions ocupades per la resta. Així, una millora (o empitjorament) conjunta de tots els districtes no tindria impacte sobre aquest indicador.

Taula 2.4. Renda Familiar Disponible a la ciutat de Barcelona per districtes

[any = 2005 i 2014 | Font: Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona]

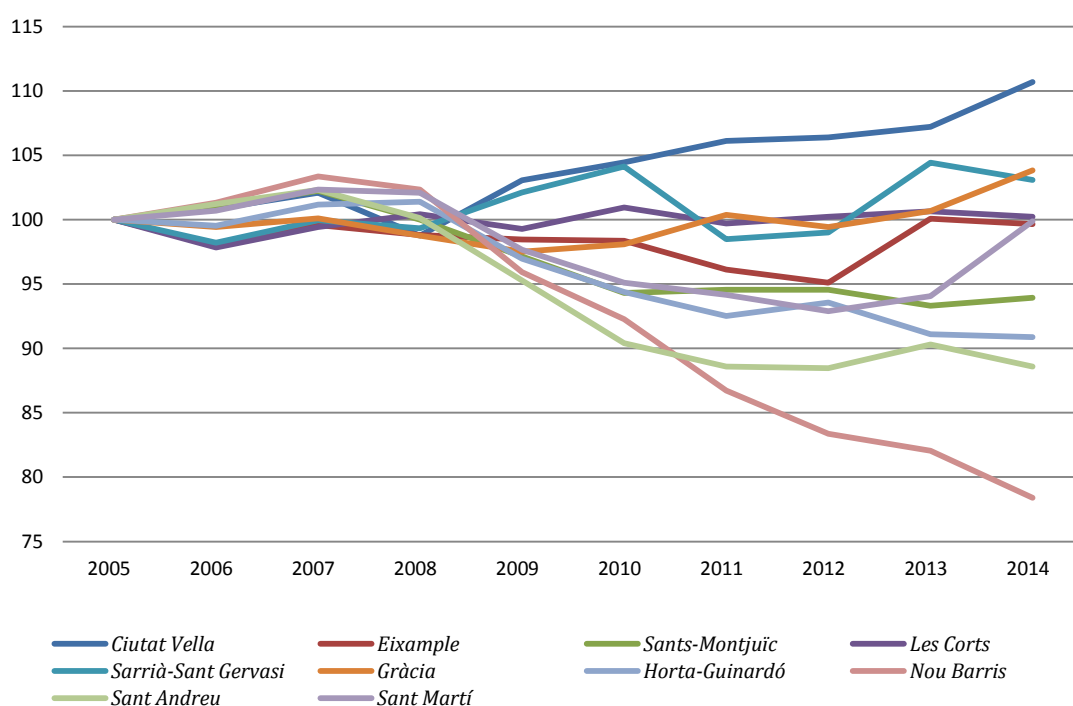
	Renda Familiar Disponible	
	2005	2014
Ciutat Vella	72,0	79,7
L'Eixample	116,3	115,9
Sants-Montjuïc	80,7	75,8
Les Corts	139,4	139,7
Sarrià-Sant Gervasi	178,8	184,3
Gràcia	104,5	108,5
Horta-Guinardó	85,5	77,7
Nou Barris	68,5	53,7
Sant Andreu	82,4	73,0
Sant Martí	85,7	85,6
Total Barcelona	100	100

El gràfic 2.4 és il·lustratiu de **l'evolució de la RFDB entre 2005 i 2014** en cada districte, el que permet comparar l'evolució entre els diferents territoris, tot apuntant a un diferent impacte de la crisi en els districtes. Cal advertir que aquesta mirada pot distorsionar la imatge fixa d'inici, atès que les diferències existents queden invisibilitzades per la relativitat de l'indicador.

S'observen dos períodes diferenciats pel que fa a l'evolució de la renda familiar. En un primer període (2005- 2008), la RFDB no presenta grans variacions ni entre districtes ni en l'evolució anual (referència l'any 2005). En altres paraules, es mantenen sense grans canvis les diferències de partida. En canvi, és a partir de l'esclat de la crisi econòmica l'any 2008 quan s'observen dinàmiques de diferenciació entre els diferents districtes. Es polaritzen en aquest moment les posicions dels districtes amb RFDB més baixa i els que tenen una RFDB més alta, amb excepció de Ciutat Vella que experimenta una millora constant, probablement atribuïble al procés de *gentrificació* experimentat per alguns dels seus barris en els darrers anys (Hernández Cordero, 2015).

Gràfic 2.4. Evolució Renda Familiar Disponible (RFD) a la ciutat de Barcelona per districtes (2005 = base 100)

[any = 2005 – 2014 | Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona]



Hi ha un conjunt de districtes en els quals no s'observen variacions de la RFDB o on aquestes han desembocat en situacions similars a les de l'any 2005 (Les Corts, Eixample o Sant Martí). En segon terme, districtes que, tot i que amb variacions, se situen actualment per sobre de les dades de 2005 (Gràcia i Sarrià-Sant Gervasi). I, finalment, districtes que presenten una evolució anual de la RFDB de descens a partir de l'any 2008 (Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Sant Andreu i, especialment, Nou Barris). Aquests tres patrons apunten, tenint presents les desigualtats de partida, que -a excepció de Ciutat Vella- són els barris amb posicions inicials més desavantajades els que experimenten una reducció contínua de la seva renda familiar disponible des de l'any 2008, accentuant així les diferències, tal i com recollia la taula 2.4.

De fet, tal i com recull l'informe del Centre d'Estudis Demogràfics (López-Gay, 2016: 1) "la mobilitat residencial interna dels barcelonins tendeix a perpetuar les diferències socioeconòmiques ja existents en el territori. Els barris de renda familiar més alta retenen i atrauen als més educats, mentre que els de menys renda retenen i atrauen als menys formats, que presenten baixes probabilitats d'ascendir en l'escala residencial. La combinació d'ambdues dinàmiques, doncs, està alimentant el procés de polarització socioeconòmica de la ciutat de Barcelona".

A partir d'aquest conjunt de dades és possible identificar un grup de districtes amb població de baix perfil instructiu i una RFDB baixa (Ciutat Vella² i Nou Barris), un segon grup

²Val a recordar que l'evolució dels últims anys a Ciutat Vella han provocat una millora en la RFDB que, malgrat ser de les més baixes de la ciutat, no la situen en les darreres posicions.

de districtes amb població altament capitalitzada i les RFDB més elevades de la ciutat (Sarrià-Sant Gervasi, Eixample, Les Corts i Gràcia) i, per últim, els territoris que se situen en categories intermèdies, properes a la mitjana de Barcelona (Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Sant Martí i Sant Andreu).

En definitiva, **la concentració territorial de població** amb determinats nivells de renda, població estrangera i nivells educatius ens permet delinear i identificar **diferents Barcelones**, que s'han anat distanciant progressivament a conseqüència de l'impacte diferencial de la crisi econòmica i que ha reforçat i intensificat les diferències de partida. Aquestes *Barcelones* presenten **necessitats dispars que estan en constant canvi i evolució i que modelen les condicions de vida dels infants i adolescents de la ciutat**. Caldrà, llavors, analitzar el context d'oportunitats i les pràctiques educatives dels infants i les seves famílies per tal d'identificar mecanismes que permetin pal·liar aquestes desigualtats i divergències de partida.

Les línies d'actuació per tal de minimitzar les desigualtats dels infants, adolescents i les seves famílies passen per incidir en la realització de diagnòstic sobre les necessitats específiques que tinguin presents la realitat social i econòmica i permetin trencar amb les desigualtats de partida de cada districte.

Això ha de permetre la identificació de necessitats i mancances concretes que impedeixen l'existència d'un context d'oportunitats educatives homogeni entre els infants i adolescents de Barcelona. La identificació de bones pràctiques educatives i actuacions de qualitat i la recontextualització a les necessitats específiques de cada territori evitarà els efectes perniciosos en la seva posada a la pràctica. Cal, però, l'adopció d'una concepció àmplia i integral d'educació que tingui en compte tots els agents, dispositius i institucions al llarg de tot el cicle de vida de l'infant i adolescent. Per tant, és necessari:

P: Realitzar diagnòstic sobre les necessitats específiques de cada barri per proposar actuacions que minimitzin les desigualtats territorials existents.

P: Impulsar una concepció integral de l'itinerari educatiu on tots els actors educatius al llarg de tota la infància i adolescència - preobligatòries, obligatòries, postobligatòries, dins o fora del sistema educatiu reglat- esdevinguin agents actius en la presa de decisions.

P: Afavorir una lògica integral amb la discussió i el disseny de propostes coordinat entre etapes educatives, en xarxa i amb diàleg i compromís de tots els agents.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Ciutat Esperança

<i>On</i>	Ciutat Meridiana
<i>Població</i>	Joves
<i>Objectiu</i>	Revertir el procés d'estigmatització del barri i fer front als problemes socioeducatius.
<i>Descripció</i>	<p>El Pla Comunitari de Ciutat Meridiana i diverses entitats del barri van començar a treballar per tal de buscar solucions al procés d'estigmatització i prejudicis experimentat per diversos col·lectius, els problemes escolars i socials del barri, així com a la mala imatge que projectaven els mitjans de comunicació. Aquest és l'origen de Ciutat Esperança.</p> <p>Ciutat Esperança, impulsat per El Parlante (una empresa de comunicació alternativa per al canvi social), fa ús del teatre, el vídeo i la fotografia per tal de promoure una mirada crítica, la informació i el debat. Es busca sensibilitzar sobre la complexitat social del barri però alhora potenciar els elements positius, valorant els seus espais, la solidaritat existent i la vinculació i arrelament al territori.</p> <p>S'ha consolidat un grup de treball de joves que defineixen els temes a treballar, es preparen les temàtiques, elaboren guions, actuen, editen... el resultat és un curtmetratge sobre la realitat del barri. Al marge de la producció de vídeos, s'organitzen nombroses i diverses activitats adreçades a infants i adolescents però també a adults residents al barri: guies pedagògiques que acompanyen el visionat dels vídeos a les escoles, o exposicions itinerants, entre d'altres.</p>
<i>Més Info</i>	http://elparlante.es/blog/2016/05/05/de-villa-desahucio-a-ciutat-esperanca/

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Pla Comunitari Trinitat Vella

<i>On</i>	Trinitat Vella
<i>Població</i>	Població del barri
<i>Objectiu</i>	Identificar i combatre les diferències educatives que reverteixen en desigualtats socials i territorials.
<i>Descripció</i>	<p>La Comissió Socioeducativa és l'organisme responsable de la mirada educativa al barri. Aquesta comissió persegueix la implicació de l'administració i planteja el treball en xarxa com a base del desenvolupament comunitari. Les intervencions dissenyades es fan amb un enfocament educatiu, en destaquen algunes línies d'actuació:</p> <ol style="list-style-type: none">1) El Pla Comunitari de Trinitat Vella contempla entre les seves accions l'impuls d'un projecte educatiu compartit entre tots els agents del barri. En aquest marc s'han establert col·laboracions entre la comunitat educativa i el barri, s'han obert espai de relació entre l'escola i diferents entitats del barri, etc.2) A més a més, el Pla Comunitari coordina i participa en la programació d'actes, esdeveniments culturals i festius del barri.3) I, en tercer lloc, participa el projecte Escoltes Obertes al barri, que consisteix en la cessió d'espais escolars per a entitats i actes del barri.
<i>Més info</i>	http://pdc.trinitatnova.org/

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Pla Comunitari Roquetes

<i>On</i>	Roquetes
<i>Població</i>	Nois i noies de 0-16 anys
<i>Objectiu</i>	Promoure l'educació en un sentit ampli, detectant problemes i oportunitats: educació reglada, família, lleure i cultura.
<i>Descripció</i>	<p>Diverses accions han estat encetades pel Pla Comunitari de Roquetes en l'àmbit educatiu. S'ha creat una Taula d'educació, on administració, serveis i entitats analitzen les necessitats del barri i reflexionen conjuntament per trobar respostes. Els resultat són diverses línies d'actuació:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Promoció de l'èxit escolar: centralització i anàlisi de les respostes del territori a les necessitats educatives i de reforç escolar amb implicació de diverses entitats (Shere.Rom, Unió Romaní, Save the Children, Adeco).2) Educació fora de l'horari escolar: es treballa el lleure i els casals d'estiu per tal d'ampliar l'oferta i la cobertura i es busca centralitzar l'oferta de lleure en el territori per donar resposta a les necessitats detectades.3) Petita Infància: acompanyar les iniciatives i experiències en aquest àmbit.4) Alternatives educatives temporals per alumnes en risc d'expulsió: concretar, amb col·laboració amb entitats del territori, itineraris que acompanyin l'alumnat expulsat per tal de facilitar la seva reincorporació als estudis.5) Seguiment de les propostes realitzades pel grup motor de població gitana sobre aspectes educatius. <p>A més a més, s'ha creat una taula específica per a la franja 12-15 anys (Taula Franja) per tal de treballar millor les necessitats en matèria de joves. Algunes de les iniciatives d'aquesta taula són:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Promoure la implicació del territori en la creació d'alternatives educatives i de lleure per als joves.2) Crear un programa de lleure per al mes de juliol.3) Coordinació dels recursos dels barri i vinculació entre recursos i joves.4) Reforç escolar: acompanyament i motivació pels estudis.5) Espai de reflexió i treball sobre educació emocional.
<i>Més info</i>	http://pcroquetes.blogspot.com.es/

3. De l'escola bressol a l'educació i criança a la primera infància

La primera infància és concebuda com una **etapa central per al desenvolupament físic, emocional, intel·lectual i social de l'infant** i és d'importància cabdal per a la consecució del dret a l'educació en condicions d'igualtat d'oportunitats reconegut a l'article 28 de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant i a l'Observació General 7 de la realització dels drets del nen en la primera infància. És, en aquest mateix sentit, que la Unió Europea recomana la inversió primerenca en infància per corregir i trencar els desavantatges en els primers anys de vida abordant la pobresa i l'exclusió social (Comissió Europea, 2013). Es reconeix així el dret a l'educació de tots els infants sense limitacions en funció de l'edat i sobre la base de la igualtat d'oportunitats.

Es considera que l'educació de la petita infància és **un mecanisme redistributiu** que, a més d'associar-se amb la millora dels resultats educatius a primària i a secundària, pot servir per trencar amb la reproducció de les desigualtats d'origen i és especialment beneficiosa per als infants d'entorns menys afavorits. Tedesco (2004) afirma que la intervenció en aquests primers anys de l'infant ha de respondre a dos elements claus en el procés de formació del capital cognitiu i social necessari. D'una banda, les polítiques educatives han d'incidir en el desenvolupament cognitiu de l'infant facilitant una estimulació afectiva sana, una bona alimentació i unes condicions sanitàries adequades. I, de l'altra, s'ha de garantir als infants provinents d'entorns desfavorits una socialització primària adequada, a través de la qual puguin adquirir les eines necessàries per a la seva incorporació al sistema educatiu. I és que, com assenyalen Cebolla-Boado, Radl & Salazar (2014: 40), aquells "qui en resulten més beneficiats són els fills de famílies humils i, de l'altra, se'n beneficien més els infants els pares dels quals no inverteixen tant de temps en l'ensenyament actiu".

En base a aquests motius, organismes com l'OCDE o la UNESCO insten els estats a promoure polítiques educatives que garanteixin l'atenció i la cura adequades de la primera infància. Malgrat això, **l'educació de la primera infància no té caràcter obligatori ni gratuït**. A Catalunya, l'entrada a l'escolarització obligatòria s'estableix als sis anys d'edat però la pràctica totalitat d'infants accedeixen al sistema educatiu català als tres anys, de forma que P3 esdevé el primer curs de l'etapa educativa universal. En aquest sentit, el període que transcorre des del naixement fins als tres anys esdevé clau en la configuració de les desigualtats amb què l'infant s'iniciarà en el seu procés escolar. I és en aquest marc que l'escolarització preescolar esdevé un instrument per dotar de majors competències i capacitats els infants, per tal d'avançar en oportunitats educatives i afavorir reducció desigualtats socials.

En el context català, la Llei d'Educació de 2009 estableix que el primer cicle d'infantil ha de tenir com a objectiu el desenvolupament de l'infant, i també prevenir i compensar les desigualtats d'origen social, econòmic o cultural, reforçant així una concepció preeminentment educativa de l'educació infantil (Blasco, 2016). No obstant, l'educació i l'existència de dispositius de cura i criança 0-3 aconsegueix, alhora, una funció central com a política familiar adreçada a la conciliació laboral-familiar i la lluita contra la pobresa femenina. La mare continua assumint majoritàriament -sovint en exclusiva- la cura dels infants durant els primers anys de vida. La persistència dels rols de gènere però també la manca d'incentius institucionals comporten un important desequilibri entre els membres de la parella de la criança dels més petits (Gómez-Granell & Julià, 2015). És en aquest sentit que l'accés a l'escolarització primerenca o l'accés a altres dispositius de criança facilita la reincorporació de la dona al mercat laboral, reduint així els impactes de la maternitat sobre

les trajectòries professionals de les mares i els riscos d'empobriment.

3.1 Escola Bressol: demanda i oferta creixents però territorialment desiguals

El primer cicle de l'educació infantil abraça els infants de zero a tres anys. Es tracta de l'única etapa que es desenvolupa **en centres específics** (escoles bressol, llar d'infants...), atès que el segon cicle de l'educació infantil (tres a sis anys) té lloc majoritàriament en les escoles d'educació infantil i primària.

Com apuntàvem, l'educació preescolar no ha estat universalitzada, fet que planteja unes característiques particulars que cal tenir en consideració. En primer lloc, es tracta d'un àmbit amb una **intervenció pública tradicionalment limitada** i, conseqüentment, amb una **oferta privada marcadament més àmplia**. No és fins a la darrera dècada que a Catalunya s'impulsa la creació d'escoles municipals i altres dispositius adreçats a la petita infància i a les famílies, tant de titularitat autonòmica com, principalment, municipal. En segon terme, a diferència de la resta d'etapes educatives, **l'oferta pública està cofinançada per les famílies**, i amb excepció d'aquells infants que gaudeixen d'una subvenció completa, aquesta aportació familiar ha de cobrir una part important de l'escolarització. En aquest sentit, les quotes d'escolarització de la xarxa pública no difereixen, en excés, de les existents als centres privats, tot i que els serveis i preus de l'oferta privada són força heterogenis. Finalment, la xarxa pública, en la seva prioritització com a instrument de política educativa, ha estat creada seguint criteris de calendari i horaris semblants als de les etapes educatives posteriors, fet que limita sovint el seu paper com a instrument de conciliació laboral-familiar, funció àmpliament assumida, en canvi, per la xarxa privada.

No hi ha un marc normatiu que delimiti quina ha de ser la taxa d'escolarització de la petita infància però s'utilitza com a xifra de referència la determinada en la cimera del Consell d'Europa de 2002, en què els estats membres van establir l'objectiu per a 2010 de proveir serveis d'educació i atenció a la primera infància a almenys el 90% dels infants d'entre tres anys i l'inici de l'escolarització obligatòria i al 33% dels infants menors de tres anys (Síndic de Greuges, 2007). En el cas de Barcelona, aquestes xifres han estat àmpliament assolides: pràcticament el 95% dels infants de tres anys està escolaritzat en centres d'educació infantil i primària i més del 40% dels menors de dos anys en escoles bressol i llars d'infants.

Abast de les escoles bressol municipals

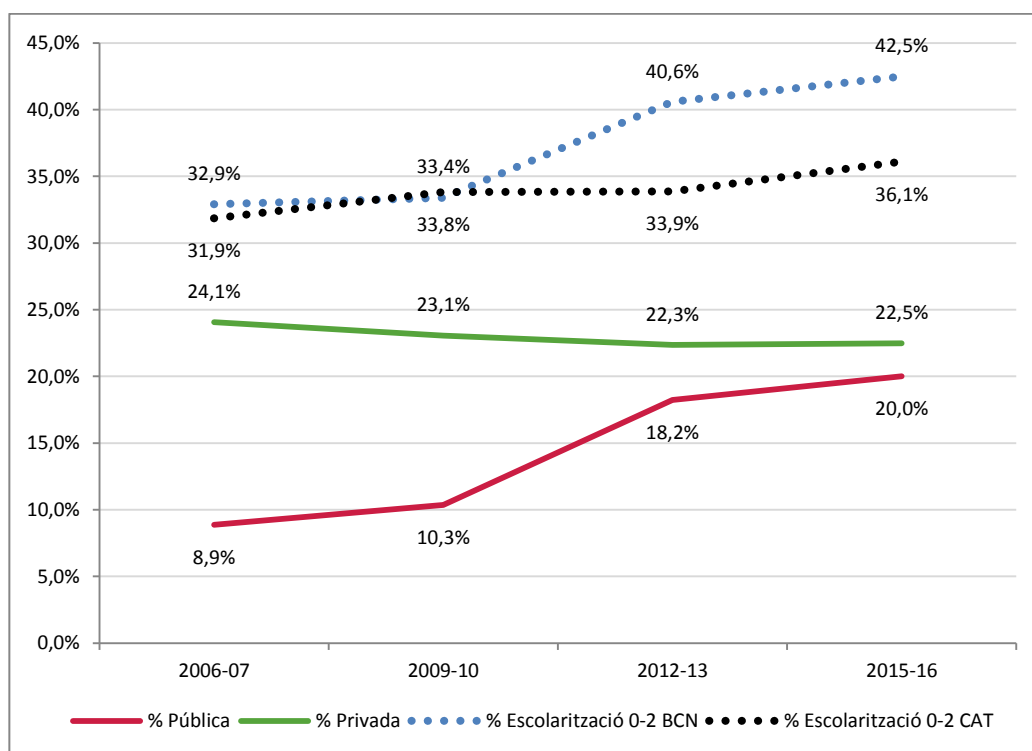
L'experiència de l'educació a la petita infància **a la ciutat de Barcelona** ha estat en la darrera dècada **una aposta creixent tant per part de l'administració com per part de les famílies**. Aquesta tendència s'ha traduït en una **oferta diversa** de serveis a la petita infància i a les famílies, que, més enllà de l'existència d'una xarxa privada de llars d'infants ha experimentat un fort dinamisme i creixement pel que fa a la provisió pública. Actualment, la ciutat de Barcelona compta amb **98 escoles bressol municipals i vuit espais familiars**³ gestionats des de l'Ajuntament de Barcelona, **5 llars d'infants** titularitat de la Generalitat de Catalunya, **205 llars d'infants privades** i un conjunt de programes específics adreçats a les famílies que fa poc temps que han tingut un fill o filla (com per exemple el programa "Ja tenim un fill").

³ Aquests Espais Familiars (EP) es realitzen a diversos equipaments públics de la ciutat: EP 0-3 Cadí- Raval, EP Casa dels Colors, EP Bon Pastor; EP El Torrent, EP i Centre Obert Sant Martí, EP i Centre Obert Les Corts-Sants, EP El Petit Drac i EP la Vela (Casal del Barri Besòs)

Tal i com s'observa al gràfic 3.1 des de l'any 2006 s'ha produït un increment del 10% de les matriculacions en escoles bressol i llars d'infants, passant així d'una taxa d'escolarització del 32,9% al 42,5%. Aquest increment ha estat marcadament més intens a la ciutat de Barcelona que a la resta de Catalunya, on les xifres apunten a un augment de la taxa de matriculació de 4,2 punts percentuals. S'ha de tenir en consideració que a Barcelona, s'ha produït un descens de la natalitat de 676 infants en els darrers deu anys; circumstància que ha impactat en les taxes d'escolarització preescolar.

Gràfic 3.1. Evolució de l'escolarització al primer cicle d'educació infantil segons titularitat

[Any = 2006-07, 2009-10, 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament i d'IDESCAT]

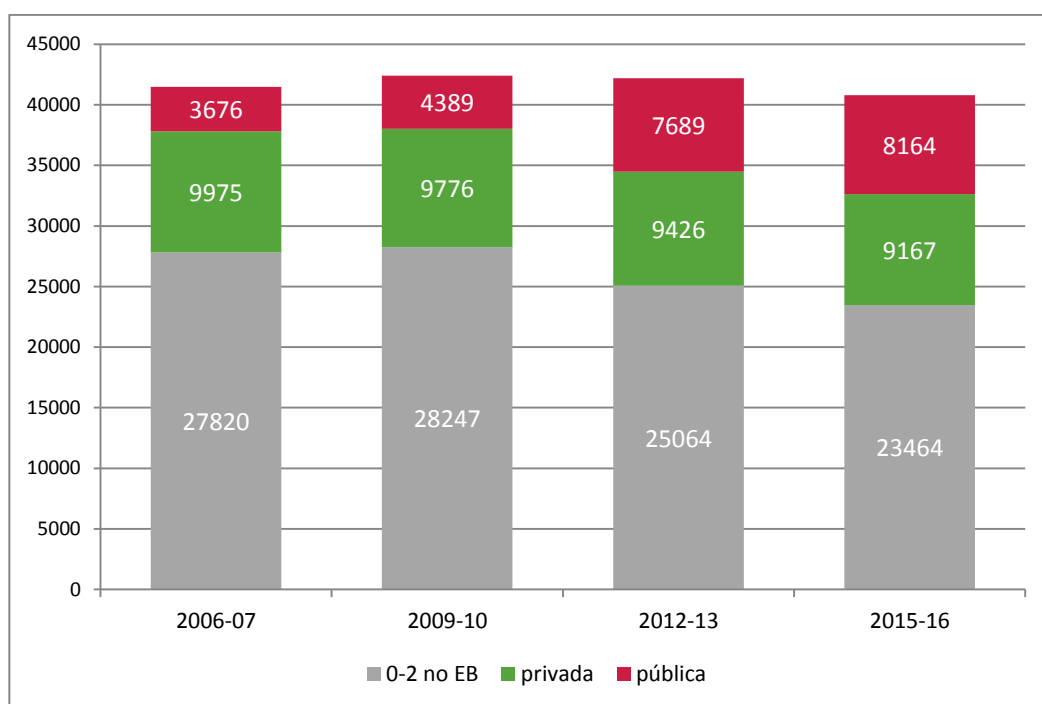


Aquest increment ha estat **assumit principalment per la xarxa d'escoles bressol públiques**, que han passat d'escolaritzar el 8,9% dels infants menors de dos anys a atendre el 20% dels nens i nenes d'aquestes edats. En paral·lel, les llars d'infants privades han reduït lleugerament el seu pes des de l'any 2006 (24,1%) al 2015 (22,5%).

Atenent a les xifres absolutes, en els darrers deu anys, i malgrat la reducció de la natalitat, el nombre d'infants escolaritzats ha passat de 13.651 el curs 2006-07 a 17.331 durant el curs 2015-2016. Com indicàvem, l'escola bressol pública és la que ha protagonitzat aquest major creixement (duplicant el nombre d'infants atesos) mentre que la xarxa de llars d'infants privades ha perdut aproximadament 1.000 matrícules en aquesta dècada (un 10% del seu total, passant de 9.975 a 9.167 infants). Així doncs, podem avançar que l'increment de la pública és producte, d'una banda, de l'increment de la demanda per part de les famílies però, de l'altra, de l'absorció d'un públic prèviament escolaritzat en centres privats.

Gràfic 3.2. Evolució de la població de 0-2 anys i d'infants matriculats en el primer cicle d'educació infantil segons titularitat

[Any = 2006-07, 2009-10, 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament i d'IDESCAT]



Malgrat el creixement de l'escolarització de la primera infància a la ciutat, hi ha 23.464 **infants entre zero i dos anys (el 57,5%) que no assisteixen a cap escola bressol ni llar d'infants**. No es disposa d'informació sobre les situacions dels infants que no s'escolaritzen en l'etapa preescolar però es pot apuntar tres possibles escenaris. D'una banda, un conjunt d'infants que es troben a **càrrec dels seus progenitors** com a opció familiar o davant la no necessitat de fer ús de serveis que facilitin la conciliació laboral familiar- laboral, freqüentment per la desocupació d'alguns dels seus progenitors (majoritàriament de les mares). De l'altra, l'existència de **xarxes informals**, sobretot àvies i avis però també veïnes o familiars més llunyans, a càrrec de la cura i criança dels infants d'aquelles famílies que no accedeixen (per motius diversos) a una escola bressol o llar d'infant. I, finalment, el conjunt de famílies que opten per algunes de les **alternatives** (mainaderes a casa, ludoteques o grups de criança...) que veurem més endavant.

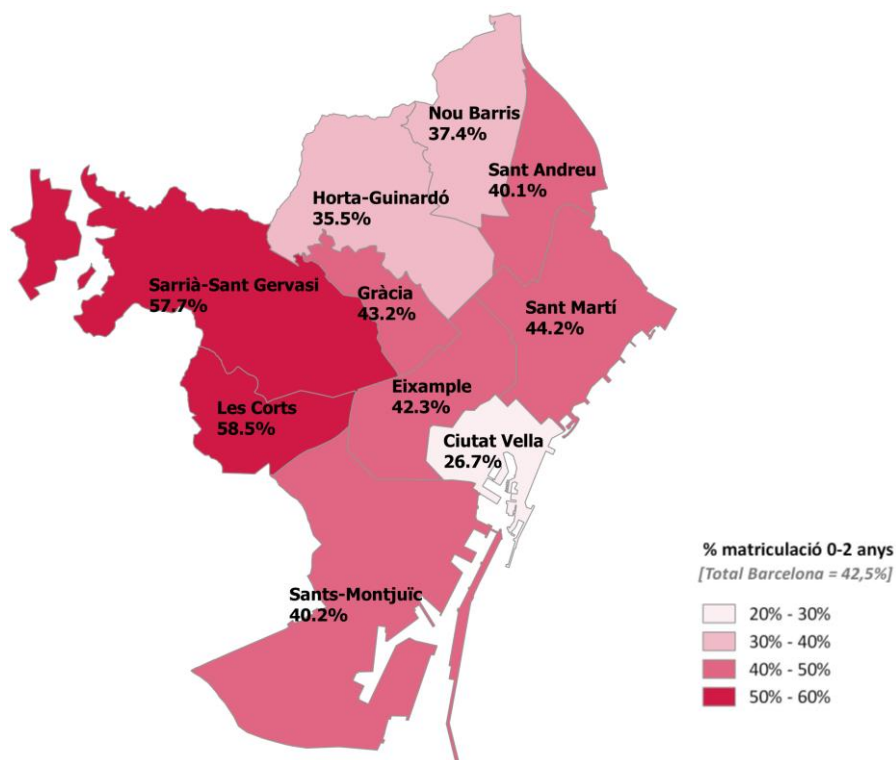
Diversitat en l'escolarització de la primera infància als districtes de la ciutat

El **percentatge d'escolarització** durant l'etapa de zero a dos anys divergeix en funció del districte de residència (mapa 3.1). Ciutat Vella és el districte amb menor taxa d'escolarització, on només un de cada tres infants va a una escola bressol o llar d'infants. Amb taxes lleugerament superiors es troben els districtes d'Horta-Guinardó i Nou Barris però els seus percentatges d'escolarització tampoc no superen el 38%. A l'altre extrem, dos de cada tres infants de Sarrià-Sant Gervasi i de Les Corts són escolaritzats amb anterioritat als tres anys.

Mapa 3.1. Percentatge d'escolarització al primer cicle d'educació infantil segons districte

curs 2015-16

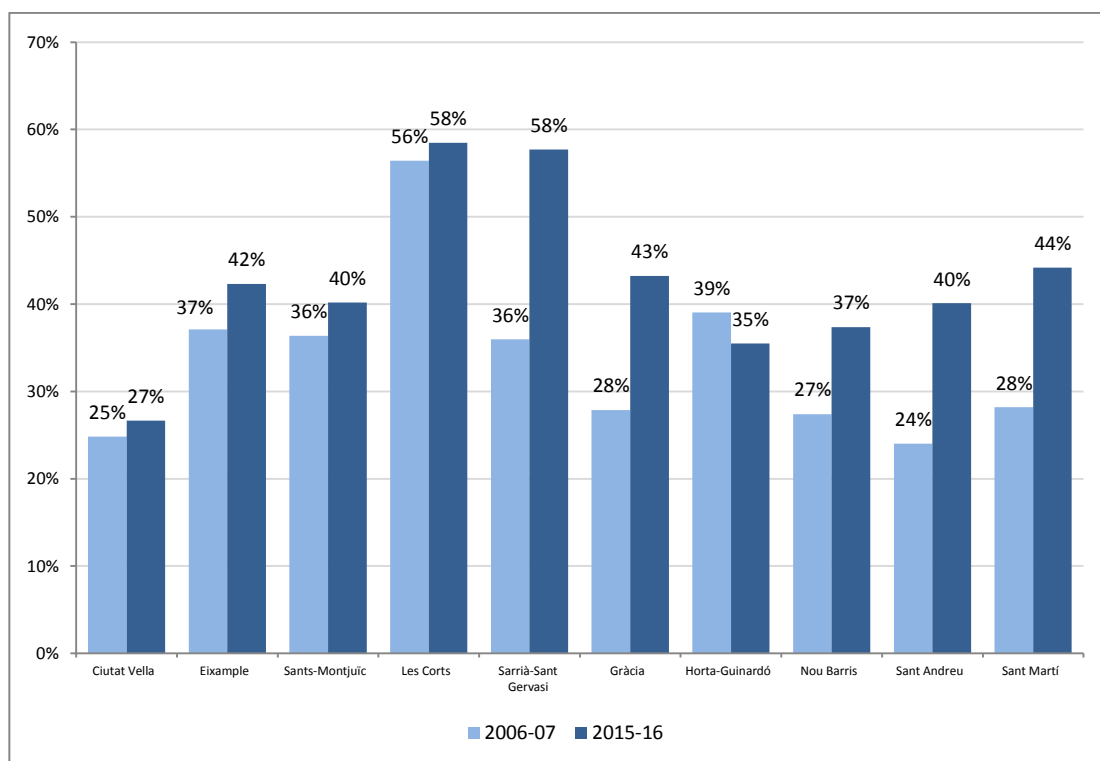
[Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]



L'evolució de les taxes d'escolarització durant la darrera dècada ha estat diversa als diferents districtes de la ciutat. A mode d'exemple, els dos districtes amb major escolarització (Sarrià-Sant Gervasi i Les Corts) han experimentat una evolució marcadament diferent, mentre que Les Corts ja partia d'una elevada taxa d'escolarització (incrementada actualment només en dos punts percentuals), les xifres de Sarrià-Sant Gervasi han crescut notablement (22%). Entre la resta de districtes, Nou Barris (10%), Gràcia, Sant Martí i Sant Andreu (15-16%) són els territoris on s'observa una major variació, mentre que a Ciutat Vella, Sants-Montjuïc i Eixample l'increment ha estat moderat. Finalment, Horta-Guinardó és l'únic districte de la ciutat on les taxes d'escolarització preescolar s'han reduït durant aquest període, malgrat que ha experimentat una lleugera remuntada en el darrer curs.

Gràfic 3.3. Evolució dels infants matriculats a l'educació infantil de primer cicle segons districte curs 2015-16

[Any = 2006-07 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]

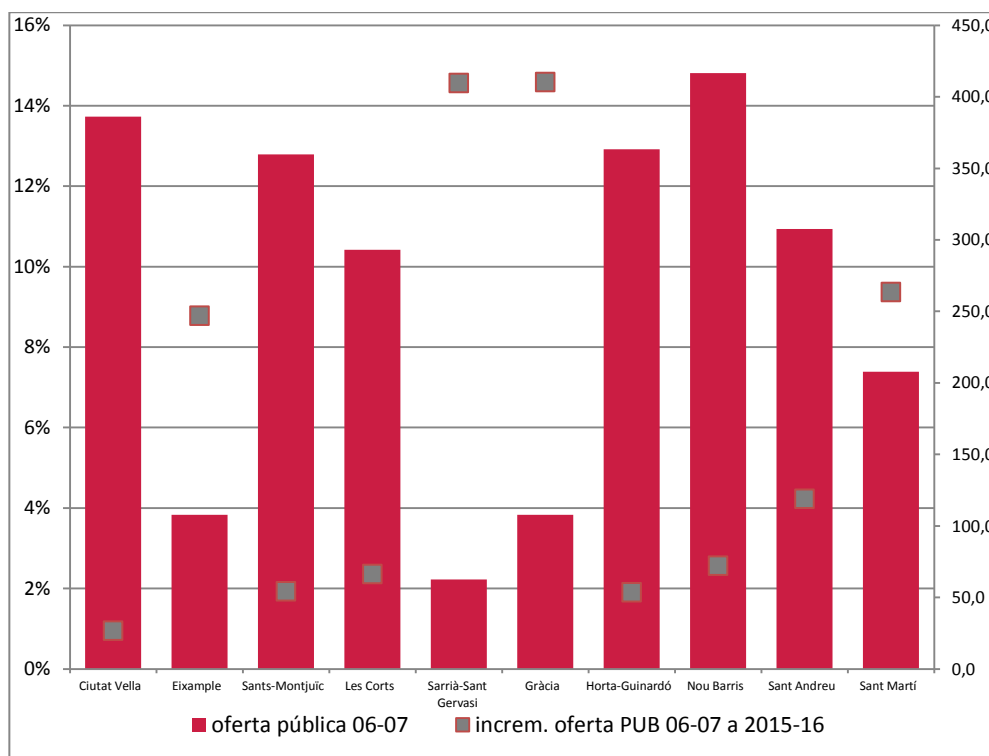


L'increment de les taxes d'escolarització en els diferents districtes pot ser explicat per dos factors: **increment de la demanda** per part de les famílies, d'una banda, i **increment de l'oferta**, per l'altra. El gràfic 3.4 recull aquest darrer, la variació de l'oferta de places públiques per districtes, des del curs 2006-2007 fins al 2015-2016.⁴ Fa deu anys l'oferta pública dels districtes de Sarrià-Sant Gervasi, Gràcia, Eixample i Sant Martí cobria menys del 7% de la població 0-2 resident, el que va motivar la inversió pública en aquests territoris: Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia han quadruplicat en deu anys la seva oferta pública, alhora que l'Eixample i Sant Martí han experimentat un increment de més del 250%. A la resta de districtes, amb una cobertura pública inicial d'entre el 10 i el 15%, la creació de noves places públiques ha estat més moderada (del 26,5% a Ciutat Vella al 118% a Sant Andreu).

⁴ Les barres recullen el percentatge de places públiques al curs 2006-07 (lectura marge esquerra de la gràfica), mentre que els punts mesuren l'increment percentual de places públiques respecte a aquest curs (lectura marge dreta de la gràfica).

Gràfic 3.4. Variació oferta places públiques per districtes 2006-07 a 2015-16

[Any = 2006-07 i 2015-16] Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]



Aquesta inversió ha situat la cobertura pública del total d'infants residents a la ciutat en aproximadament el 20% però continua plantejant importants disparitats territorials, tot i que més reduïdes. Els districtes de Sarrià-Sant Gervasi i Eixample, amb un 12% i 14% respectivament, són els territoris amb ràtios més baixes de plaça pública per infant 0-2 resident. A l'altre extrem, a Nou Barris i Sant Martí, la cobertura pública se situa entorn el 26%.

Però, com apuntàvem, al marge de l'augment de l'oferta, l'increment de les taxes d'escolarització pot ser explicat per un segon factor: la demanda per part de les famílies. Al conjunt de Barcelona, l'oferta de places públiques en escoles bressol cobreix només un 59,2% de la demanda, és a dir que, tot i l'increment de l'oferta en escoles bressols municipals, aquest encara no és capaç de cobrir la demanda familiar.

De nou, s'observen variacions a nivell de districte (taula 3.1). Els districtes de Ciutat Vella, Horta-Guinardó i Nou Barris són els que presenten majors percentatges de demanda atesa (superiors al 70%), coincidint així amb els districtes de menor perfil socioeconòmic, major cobertura pública però menor taxes d'escolarització en aquesta etapa. A l'altre extrem, els districtes amb major capacitat socioeconòmica (Les Corts, Sarrià i Eixample) són, alhora, els territoris amb menor demanda pública atesa però majors taxes d'escolarització durant l'educació infantil de primer cicle.

Taula 3.1. Oferta places públiques sobre el total de població 0-2 i demanda atesa per

districtes

[Any = 2015-16 | Font: : Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament i Consorci d'Educació]

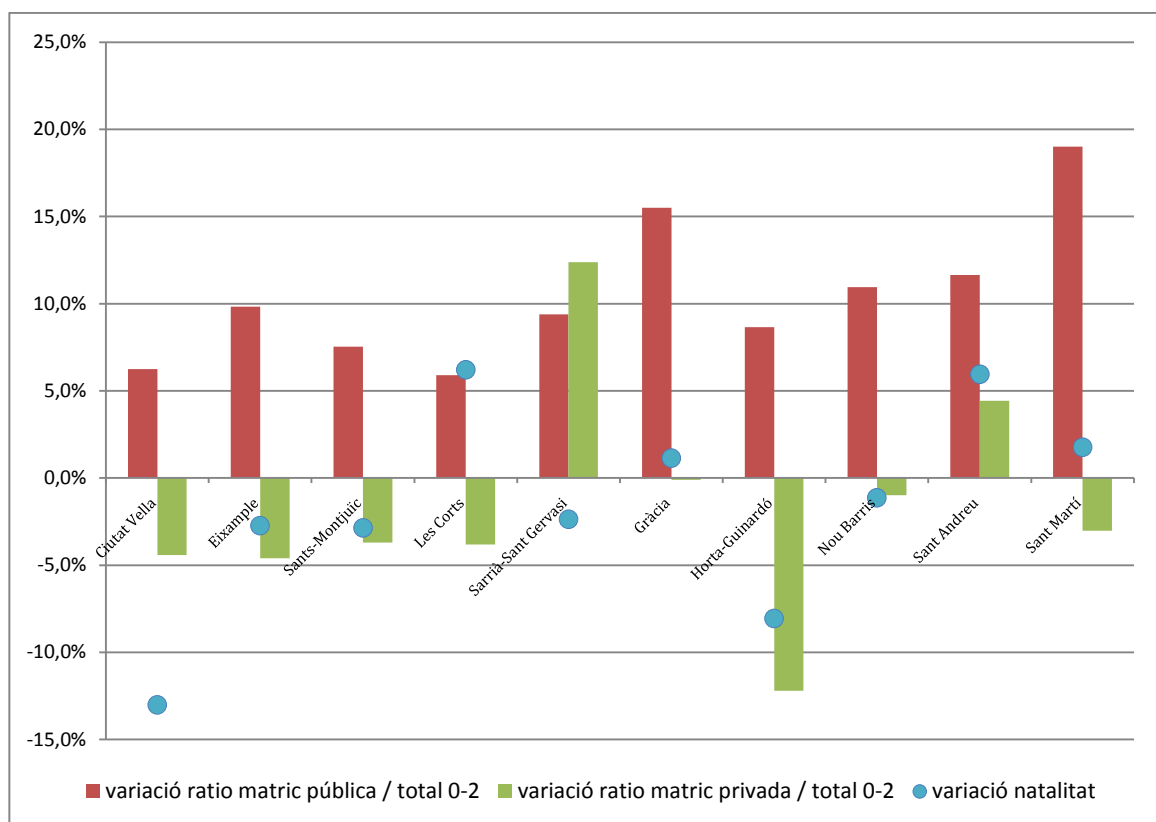
	% escolarització 0-2	% Cobertura Pública sobre 0-2	Demanda Pública atesa
Ciutat Vella	26,7%	20,0%	71,0%
Eixample	42,3%	13,7%	33,6%
Sants-Montjuïc	40,2%	20,3%	55,7%
Les Corts	58,5%	16,3%	44,7%
Sarrià-Sant Gervasi	57,7%	11,6%	51,8%
Gràcia	43,2%	19,3%	59,0%
Horta-Guinardó	35,5%	21,6%	77,3%
Nou Barris	37,4%	25,8%	78,7%
Sant Andreu	40,1%	22,6%	63,0%
Sant Martí	44,2%	26,4%	61,5%
Barcelona	42,5%	20,0 %	59,2%

Així doncs es dona la circumstància que és en els districtes amb major demanda pública atesa on les taxes d'escolarització són més baixes, el que sembla indicar que no és (només) l'existència d'un major nombre de places públiques el que explica aquesta major cobertura sinó el fet que la demanda d'aquestes places és marcadament inferior. En canvi, en els districtes amb major demanda d'escolarització preobligatòria, malgrat la cobertura pública respecte al total de població no es troba a tanta distància de la mitjana de la ciutat, s'intensifica la manca de places públiques. En aquests districtes, conseqüentment, la xarxa privada absorbeix, d'una banda, l'escolarització d'aquelles famílies que opten per la privada per raons diverses (proximitat, serveis complementaris, horaris més flexibles...) i, de l'altra, els infants que no han aconseguit una plaça pública.

L'increment de places públiques coincideix amb els anys de la crisi econòmica i amb una baixada de la natalitat diferencial en els diferents districtes, el que ha generat impactes diversos sobre la cobertura pública i privada en els territoris. Sarrià-Sant Gervasi, Gràcia i Sant Andreu són els únics districtes on s'observa un creixement de totes dues xarxes, el que apunta a l'existència prèvia d'un important dèficit de places que, en ser creades, han estat ràpidament ocupades sense que s'observin lògiques de competència entre ambdós sectors. A la resta de districtes, en canvi, s'observa una mateixa lògica: un increment de les places públiques i una reducció de la matriculació en centres privats. La intensitat, però, d'aquests canvis varia en funció dels territoris. A Nou Barris l'increment de la cobertura pública ha anat acompanyada d'una petita reducció del pes dels sector privat. A l'altre extrem, l'increment de places públiques a Horta-Guinardó ha revertit en una reducció notable dels infants escolaritzats en la xarxa privada, pràcticament equiparable a l'increment de la cobertura pública.

Gràfic 3.5. Variació percentual de l'oferta places públiques, demanda escolarització i pes pública/privada per districtes 2006-07 a 2015-16

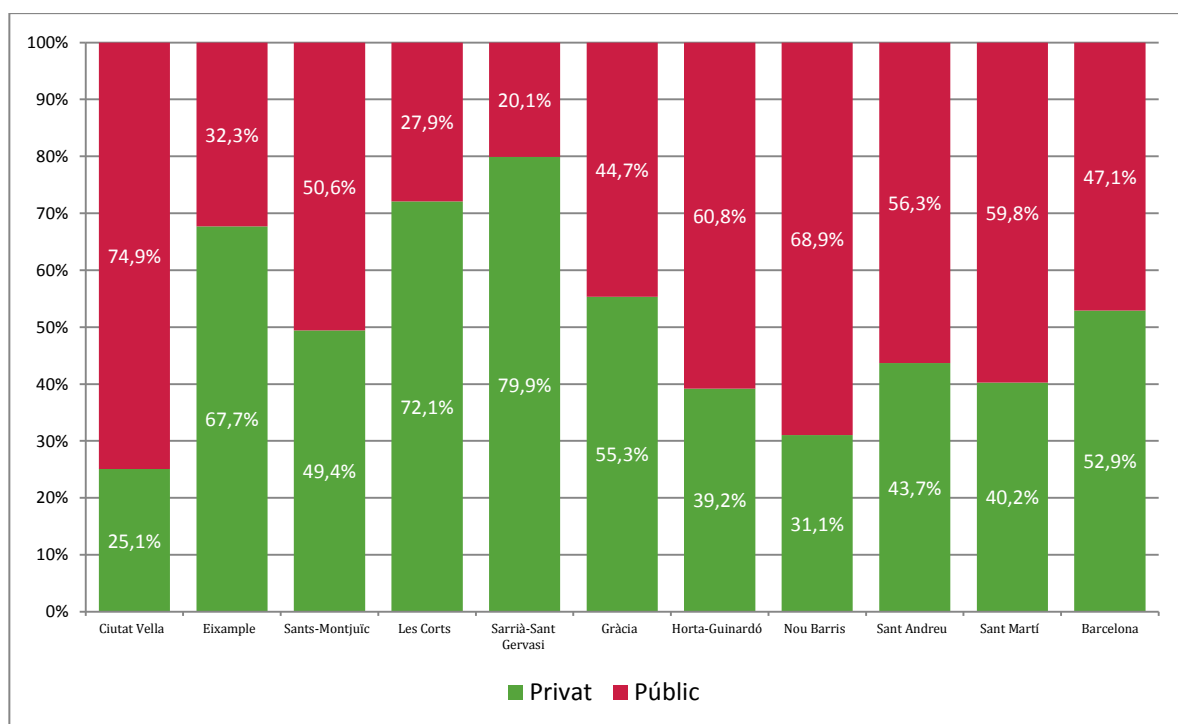
[Any = 2006-07 i 2015-16] Font: : Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]



Aquestes dinàmiques han desembocat en territoris amb un **pes diferencial de la xarxa privada**. La cobertura pública és per a tots els districtes inferior a la demanda de places existent, de forma que una part de la demanda és absorbida per la xarxa privada. El pes, però, d'aquesta xarxa varia notablement entre territoris, d'acord a les taxes de matriculació mostrades al mapa 3.1 i l'oferta pública tot just comentada. Els districtes de Sarrià-Sant Gervasi (20,1%), Les Corts (27,9%) i Eixample (32,3%) són els que presenten una menor matriculació en escoles bressol públiques, per sota del 30% dels infants escolaritzats. En canvi, als districtes de Ciutat Vella (74,9%), Nou Barris (69,9%) i Horta-Guinardó (68,9%) la xarxa pública absorbeix la major part de la demanda d'escolarització existent.

Gràfic 3.6. Percentatge d'infants matriculats a escoles bressol públiques segons districte curs 2015-16

[Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]



En resum, les dades posen de manifest que la major part dels infants entre 0 i 3 anys a Barcelona no estan escolaritzats i, per tant, bé es troben a casa amb un dels progenitors, bé en espais de cura informals. Les xifres, però, responen a **diverses lògiques territorials, que han evolucionat diferencialment** durant la darrera dècada. D'una banda, territoris amb una elevada taxa d'escolarització, amb un elevat pes de la privada i una baixa cobertura pública (Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi i Eixample). De l'altra, districtes amb una reduïda taxa d'escolarització, coberta majoritàriament per l'oferta pública (Ciutat Vella, Horta Guinardó i Nou Barris). Entre aquests dos extrems un contínuum de situacions en què les taxes d'escolarització no arriben al 50% de la població i les xarxes públiques i privades coexisteixen.

Les propostes d'actuació, en aquest sentit, s'adrecen al manteniment del compromís d'inversió pública per a l'ampliació de l'oferta de places d'escoles bressol públiques, que permeti crear una xarxa pública estable, tot tenint en compte l'estructura d'oportunitats educatives de cada districte, garantint especialment l'accés dels infants en situacions més desfavorides. Concretament, és necessari:

P: Prioritzar l'anàlisi de les necessitats de la xarxa de 0-3 de cada districte i

barri amb l'objectiu d'identificar punts forts i mancances territorials.

P: Fomentar la creació de places públiques com a instrument d'incentiu de la demanda d'escolarització en entorns amb baixes taxes d'escolarització.

P: Complementar les polítiques d'ampliació de places amb programes adreçats a l'incentiu de la demanda per part dels perfils de famílies menys presents.

3.2 Accés desigual: necessitats econòmiques i procedència

Les diferències territorials anteriorment mostrades semblen apuntar a una clara relació entre els percentatges d'escolarització de la primera infància i la renda dels districtes. Recerques prèvies mostren un accés desigual a aquesta etapa en funció de variables com l'estatus socioeconòmic, la nacionalitat o el nivell educatiu familiar. Així, la taxa d'escolarització dels zero als dos anys és més baixa entre les famílies de classe treballadora, entre aquells en una situació professional més precària (aturats, temporals...), entre les famílies de nacionalitat estrangera i les famílies amb un baix nivell d'estudis (Bonal & Albaigés, 2006; Síndic 2015). Aquestes dades apunten, doncs, que els infants a qui més pot beneficiar el pas per aquesta etapa -atès el seu origen familiar- són alhora els que troben majors dificultats per accedir a l'escolarització en el primer cicle d'educació infantil.

Com apuntàvem, l'accés desigual al 0-3 té origen en diversitat de causes relacionades amb la l'oferta i la demanda de places. Pel que fa a l'oferta de places, el més rellevant és l'efecte dels criteris de prioritització d'accés a les escoles bressol municipals. I és que el barem està dissenyat per a l'etapa universal i, per tant, pensat per a prioritzar l'accés a una escola determinada i no per a identificar qui obté plaça i qui queda fora de l'etapa. Això comporta alguns desajustos que cal plantejar. A mode d'exemple, el barem només inclou com a criteri de prioritització l'accés de les famílies en situació de vulnerabilitat econòmica extrema (beneficiaris de la renda mínima d'inserció), sense que es contempli una graduació per a la resta de famílies amb rendes baixes. Tampoc es contempla l'accés prioritari d'infants amb necessitats educatives especials. Com a conseqüència, no es prioritza l'accés a les limitades places públiques ni a les famílies que no poden accedir a la xarxa privada ni a aquelles amb majors necessitats d'atenció socioeducativa, el que pot suposar la seva no escolarització primerenca.

Per la banda de la demanda, existeix, d'entrada, **una barrera socioeconòmica originada pels costos** d'accés tant a l'oferta pública (co-finançada per les famílies) com privada però també unes condicions familiars d'ocupació més precàries a causa de la crisi econòmica que bé dificulten la capacitat de pagament dels serveis, bé redueixen la necessitat d'ús del servei per la desocupació d'algun dels progenitors. Altres factors remetent a la falta de visibilització de l'educació infantil com a etapa amb valor educatiu, més enllà de facilitació de la conciliació laboral-familiar. En aquest sentit, les famílies amb menor perfil instructiu tendeixen a valorar menys l'aportació educativa d'aquesta etapa i, per tant, a utilitzar altres formes alternatives (informals) per a la cura dels infants.

En els darrers anys la crisi ha incrementat les taxes d'atur i, per tant, ha reduït les necessitats de conciliació laboral-familiar. A més a més, l'empitjorament de les condicions econòmiques i laborals de les famílies pot actuar com un mecanisme que inhibeix la

matriculació dels infants en situacions econòmiques familiars desfavorables. Com a resposta, la ciutat de Barcelona compta amb un sistema de bonificació que té en compte diferents trams de la renda familiar i el nombre de membres de la llar per a definir la quota d'escolarització i de menjador que han de pagar les famílies a partir d'una escala de bonificacions (del 80%, 50% i 30%), arribant a la gratuïtat en casos excepcionals.

Les escoles bressol municipals de **Barcelona han incrementat el nombre d'infants amb bonificació** que atenen, passant de 2.389 l'any 2012-2013 a 2.766 durant el darrer curs. Aquest increment **coincideix** amb l'augment d'infants escolaritzats amb **bonificació per informe de serveis socials**, que han passat de ser 827 a un total de 1.200. Cal tenir present que l'atenció de serveis socials es focalitza en aquelles famílies en situacions de major vulnerabilitat social i, per tant, la seva escolarització en etapa preescolar es considera d'especial rellevància.

A tots els districtes, amb excepció de Ciutat Vella, s'ha produït aquest increment, essent especialment acusat als districtes d'Horta-Guinardó i Nou Barris. En aquest darrer districte és, alhora, on s'han produït el creixement més intens dels infants escolaritzats amb informe de serveis socials. Amb menor intensitat però amb xifres també rellevants, els districtes de Sants-Montjuïc, Sant Martí, Sant Andreu i Horta-Guinardó -districtes on apuntàvem la crisi ha afectat amb especial força- presenten un major nombre d'infants amb places bonificades a les escoles bressol municipals a partir d'un informe de serveis socials.

Taula 3.2. Evolució de l'alumnat a EBM amb bonificació i de l'alumnat amb informe de servei social segons districte

[Any = 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de l'IMEB]

	Alumnat amb bonificació			Alumnat amb Informe Serveis Socials	
	2012-13	2015-16		2012-13	2015-16
Ciutat Vella	282	250	Ciutat Vella	137	140
Eixample	119	159	Eixample	27	46
Sants-Montjuïc	313	354	Sants-Montjuïc	122	156
Les Corts	29	43	Les Corts	6	18
Sarrià-Sant Gervasi	32	43	Sarrià-Sant Gervasi	6	17
Gràcia	116	137	Gràcia	38	45
Horta-Guinardó	287	383	Horta-Guinardó	95	168
Nou Barris	560	641	Nou Barris	229	348
Sant Andreu	277	309	Sant Andreu	73	122
Sant Martí	374	447	Sant Martí	94	140
Barcelona	2.389	2.766	Barcelona	827	1.200

Aproximadament un **terç de les places d'escoles bressol públiques de la ciutat de Barcelona gaudeixen d'algun tipus de subvenció**, amb importants diferències territorials (taula 3.3). A Ciutat Vella i Nou Barris més de la meitat dels infants hi accedeixen amb bonificació, mentre que els percentatges d'Horta-Guinardó, Sants-Montjuïc i Sant Andreu se situen entre el 34,4% i el 44,4%, també per sobre de la mitjana de la ciutat. A la resta de districtes, en canvi, menys d'un terç de les places públiques són ocupades per famílies que gaudeixen de subvenció, amb percentatges especialment baixos a Les Corts (13,6%) i Sarrià-Sant Gervasi (8,9%). S'observa així, de nou amb l'excepció de Ciutat Vella, que els districtes amb major cobertura pública són alhora els territoris amb majors taxes de places bonificades. En altres paraules, l'escola bressol pública de Barcelona s'adapta a les necessitats socioeconòmiques dels diferents territoris, incrementant la seva cobertura i el pes de les places bonificades en els barris amb major vulnerabilitat social, malgrat resti encara a molta distància de suposar una cobertura universal.

Taula 3.3. Comparació del percentatge d'alumnat amb bonificació i cobertura pública segons districte

[Any = 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de l'IMEB]

	% alumnat amb bonificació	% Cobertura Pública sobre 0-2
Ciutat Vella	53,0	20,0
Eixample	19,0	13,7
Sants-Montjuïc	39,3	20,3
Les Corts	13,6	16,3
Sarrià-Sant Gervasi	8,9	11,6
Gràcia	22,8	19,3
Horta-Guinardó	44,4	21,6
Nou Barris	58,7	25,8
Sant Andreu	34,4	22,6
Sant Martí	26,3	26,4
Barcelona	33,9	20,0

La desigualtat en l'accés de determinats col·lectius és especialment clara entre **la població estrangera**. El 19,9% de la població 0-2 anys de Barcelona és estrangera però la seva presència a les escoles bressol (públiques i privades) de la ciutat es redueix al 7,9%. L'índex de normalització⁵ és de 0,40 per al conjunt de Barcelona, el que implica que la presència d'infants estrangers és menys de la meitat del que s'esperaria si l'accés a aquesta etapa educativa fos equilibrat. Nou Barris és l'únic districte de la ciutat on la presència d'infants estrangers a l'educació infantil és equivalent al seu pes per al conjunt de la població 0-2 resident en el districte, seguit a força distància de Ciutat Vella (amb un índex de normalització de 0,59). A la resta de districtes, la infrarepresentació d'estrangers és més acusada, especialment a l'Eixample i Sant Andreu (amb un índex de normalització de 0,14 i 0,16, respectivament).

⁵ L'índex de normalització ens permet contrastar si la presència d'infants estrangers en una etapa educativa correspon a la seva presència al territori. Quan el valor és 1, la presència és normalitzada mentre que si és menor d'1 hi ha una subrepresentació dels infants estrangers a les aules). L'índex correspon al quocient entre la presència d'alumnat estranger sobre el total d'alumnat i la presència d'infants estrangers al territori de referència.

Taula 3.4. Índex de normalització de l'alumnat estranger

[Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Consorci d'Educació, Departament d'ensenyament i IDESCAT]

	índex normalització
Ciutat Vella	0,59
Eixample	0,14
Sants-Montjuïc	0,43
Les Corts	0,28
Sarrià-Sant Gervasi	0,28
Gràcia	0,36
Horta-Guinardó	0,48
Nou Barris	1,00
Sant Andreu	0,16
Sant Martí	0,42
Barcelona	0,40

La composició de les escoles públiques i privades permet identificar lògiques d'escolarització diferenciades de la població estrangera en els deu districtes de la ciutat.

Els districtes de Ciutat Vella i Les Corts tenen en comú l'equilibri entre la xarxa pública i privada pel que fa a la composició per procedència, tot i que cal tenir present que el pes de cada sector i les taxes d'escolarització són marcadament diferent a cadascun d'aquests territoris (30% a Ciutat Vella i entorn el 3% a Les Corts). A l'Eixample i Sarrià-Sant Gervasi, els districtes amb major infrarepresentació d'estrangers a l'etapa 0-2, s'observa una presència d'estrangers lleugerament més alta a les escoles bressol privades. A la resta de districtes és la xarxa pública la que absorbeix l'escolarització de l'alumnat estranger, amb uns percentatges marcadament superiors als observats a la xarxa privada. A mode d'exemple, a Nou Barris el 30,6% dels infants de les escoles bressols municipals són estrangers, mentre que aquest col·lectiu suposa només el 7,1% a les escoles privades. La mateixa lògica s'observa a Horta Guinardó (amb un 10,4% d'estrangers de la xarxa pública i un 2,2 de la privada) o a Sants-Montjuïc (amb una diferència de 18,2% a 2,8%).

Taula 3.5. Percentatge matriculats estrangers a 0-2 / població 0-2 estrangers per districte
 [Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]

	% Població estrangera 0-2	% matriculats estranger / total matriculats públiques	% matriculats estranger /total matriculats privat
Ciutat Vella	51,4	30,5	29,7
Eixample	21,4	2,5	3,4
Sants-Montjuïc	24,6	18,2	2,8
Les Corts	10,8	3,5	2,9
Sarrià-Sant Gervasi	9,6	1,7	3,0
Gràcia	13,9	6,6	3,8
Horta-Guinardó	15,0	10,4	2,2
Nou Barris	23,4	30,6	7,1
Sant Andreu	14,5	3,7	0,6
Sant Martí	19,8	10,2	5,7
Barcelona	19,9	12,5	3,9

Així doncs, les xifres més elevades de matriculació de l'alumnat estranger s'observen principalment en aquell territori (Nou Barris) on la xarxa pública absorbeix un percentatge d'alumnat estranger superior a la mitjana del districte. En canvi, a la resta de territoris la taxa d'escolarització d'estrangers és inferior a l'esperada, en tant que pública i privada presenten baixos percentatges d'alumnat estranger. Tot i així, cal apuntar diferències entre els districtes. D'una banda, aquells on la xarxa privada protagonitza (tot i que amb percentatges molt reduïts) l'escolarització d'estrangers (Sarrià-Sant Gervasi i l'Eixample); de l'altra, la resta de territoris on la pública, tot i no aproximar-se als valors d'equilibri, acull uns percentatges superiors d'estrangers que la privada.

En definitiva, la **infrarepresentació d'infants amb majors necessitats socioeconòmiques i d'infants estranger a les escoles bressol públiques de Barcelona** posa de manifest que les famílies en disposició de menors recursos educatius són alhora les que escolaritzen menys durant les edats primerenques, sigui perquè un progenitor (generalment la mare) està a càrrec de l'infant, sigui perquè recorren a serveis de cura informals (veïns, familiars...). En aquesta mateixa línia, a Catalunya els espais familiars públics semblen ser utilitzats, majoritàriament, per les famílies més instruïdes (Blasco, 2016). No obstant, s'ha de destacar **l'actuació pública que en els darrers anys ha perseguit incrementar la participació dels sectors més desafavorits** en l'educació infantil de primer cicle, principalment a partir de les polítiques de bonificació social però també de l'estímul de l'escolarització primerenca per part de serveis socials i la creació dels espais familiars.

El conjunt de mesures proposades s'orienta a establir un accés prioritari dels infants en situacions més desafavorides a l'educació infantil de primer cicle. Es tracta de facilitar que les places d'escoles bressol públiques siguin ocupades per els infants més vulnerables que, a més a més, presenten majors barreres per finançar una plaça privada i que, per tant, quedarien fora de l'escolarització en el 0-3. En aquest sentit, es proposa, d'una banda, millorar el sistema de tarificació social i, de l'altra,

modificar els barems d'admissió a les Escoles Bressol Municipal per tal de prioritzar l'accés a les escoles municipals dels infants en situacions més desafavorides.

Els criteris dissenyats per a l'accés a P3 responen a la lògica de la prioritització en l'elecció de centre mentre que, com hem vist, en el 0-3 allò que està en joc és l'accés a una plaça escolar. El fet que els infants de 0-3 no tinguin garantida una plaça pública per a aquesta etapa ha de ser tingut en consideració en el disseny dels criteris d'accés. Concretament, les propostes han d'anar orientades a:

P: Elaborar un sistema de barem i criteris d'accés adequat a les característiques del primer cicle d'educació infantil.

Sens perjudici del seu valor per a la conciliació laboral i familiar, l'etapa 0-3 té un gran valor com a mecanisme de compensació de les desigualtats d'origen, de forma que és necessari que els criteris d'accés contemplin la prioritització dels infants provinents d'entorns socioeducatius desafavorits, per als quals l'escolarització precoç comporta importants beneficis.

P: Revisar els criteris d'accés al 0-3 anys per tal de potenciar aquesta etapa com a instrument de compensació de les desigualtats educatives d'origen.

A més a més, cal treballar l'impuls d'accions per fomentar la demanda d'escolarització primerenca per part de les famílies menys afavorides que, com apuntàvem, són els que més es beneficien del pas pel primer cicle d'educació infantil.

Partint del valor educatiu del 0-3, fomentar la demanda d'escolarització en aquesta etapa educativa de les famílies amb uns capitals instructius més baixos que actualment no perceben els beneficis que l'escolarització primerenca comporta per als seus fills.

P: Realitzar una diagnosi sobre els públics absents a les escoles bressol -qui són els infants que no van a escola bressol-.

P: Fomentar polítiques d'orientació i informació per incentivar la demanda per part dels col·lectius que actualment sol·liciten menys l'escolarització en aquesta primera etapa educativa.

P: Impulsar polítiques d'accés de les famílies amb uns capitals instructius més baixos.

P: Fomentar la implicació dels serveis socials i salut (pediatria) en la identificació dels públics absents a l'escolarització 0-3.

Aquesta prioritització en l'accés de les famílies amb majors necessitats socioeducatives ha de ser combinada amb l'aposta de l'administració per fer de les escoles bressol públiques un espai d'heterogeneïtat social que potencii els impactes educatius i socials d'aquesta primera etapa.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Espai Familiar Raval Cadí

<i>On</i>	Escola Bressol Municipal Cadí
<i>Població</i>	Infants 0-3 i famílies
<i>Objectiu</i>	Facilitar les relacions entre els infants, entre els adults i entre els adults i els infants. Potenciar les relacions familiars i acompanyar en el coneixement i ampliació de les pròpies competències i habilitats familiars per tal de

	treballar la confiança de les famílies en la seva tasca educativa.
<i>Descripció</i>	<p>L'Espai Familiar Raval acull grups de matí i tarda, per a infants de 0-3 anys, preferentment no escolaritzats, acompanyats d'algun familiar (pare, mare, avis...).</p> <p>Les famílies que acompanyen els infants poden jugar amb ells i observar els seus progressos i la seva evolució. Poden així mateix, compartir amb altres famílies, l'experiència de la criança i educació dels seus fills i filles.</p> <p>En un context d'una gran diversitat cultural i familiar, es crea un clima de respecte i escolta que facilita que totes les famílies puguin aportar les seves experiències amb la màxima confiança i se sentin reconegudes i valorades.</p> <p>Els professionals que hi treballem vetllen perquè l'ambient faciliti un espai de conversa i d'intercanvi.</p>
<i>Més info</i>	http://ajuntament.barcelona.cat/escolesbressol/ca/serveis-la-petita-infancia-i-familia

3.3 Altres serveis d'atenció, educació i cura a la primera infància

En paral·lel al creixement de l'escolarització en escoles bressol públiques i llars d'infants privades, s'estan **consolidant a la ciutat altres iniciatives i alternatives a l'atenció i criança de la primera infància**, seguint l'estel de tradicions ja molt esteses en altres països. Més enllà de la necessitat de disposar de serveis de cura i atenció a la petita infància per motius de conciliació laboral-familiar per part de les famílies, aquest tipus de serveis estan creixent a partir de l'evidència dels beneficis que comporta l'educació infantil per a les oportunitats de desenvolupament personal, social, cognitiu i emocional (OCDE, 2015). Les reticències de determinades famílies, sigui per raons culturals o econòmiques, sigui per opcions de criança, a escolaritzar abans dels tres anys (o fins, i tot, dels sis) pot tenir resposta en espais pensats en clau de família, de criança i d'acompanyament.

Fa més de 15 anys a la província de Barcelona ja s'anàlitzaven aquestes "iniciatives emergents", protagonitzades en aquell moment per la voluntat d'impulsar espais familiars. Segons s'afirmava a l'estudi *Serveis per a la infància* (Forner, Acedo, & Recasens, 2001), aquests espais constitueixen "un altre model d'atenció educativa per a la infància (...). Entesos com a serveis que no entren en competència amb el model escolar i que s'ocupen també de col·laborar amb les famílies en la tasca educativa dels infants". L'objectiu és, doncs, oferir als infants i a les seves famílies espais per compartir amb altres famílies i professionals un temps de criança, intercanvi, relació i formació que les acompanyi en el dia a dia.

En paral·lel a les escoles bressol municipals, l'Ajuntament ha promogut en aquests darrers anys els espais familiars com a serveis complementaris per a la petita infància. Es tracta en total de vuit espais que ofereixen als infants un context educatiu i, a les famílies, la possibilitat de compartir l'experiència d'educar els seus fills i filles.

Al marge dels espais familiars, han anat **emergint i consolidant-se altres tipus de dispositius** d'atenció a la primera infància. L'escola bressol continua essent el principal espai de cura i educació dels infants menors de tres anys però hi conviu amb noves formes. A Barcelona s'han identificat **73 dispositius o iniciatives d'educació** i/o acollida a infants de

zero a tres anys al marge de les escoles bressol públiques i llars d'infants privades (Puig & Segura, 2015). S'han classificat i simplificat els diversos dispositius, tot distingint **tres grans opcions d'iniciatives alternatives** – no sempre organitzades ni supervisades per l'autoritat pública. En primer lloc, **els grups i espais de criança compartida** esdevenen llocs de trobada amb voluntat educativa on l'infant conviu amb un membre de la unitat familiar, alhora que comparteix temps i experiències amb altres famílies i infants d'edats aproximades. Sovint, també, compten amb l'assessorament i acompanyament de professionals i/o educadors. Es tracta, doncs, d'espais familiars però, a diferència d'aquests, la iniciativa d'organització és de les pròpies famílies. Per la seva banda, **les mainaderes a casa** són un instrument de cura i atenció a l'infant que facilita la conciliació laboral i familiar. La mainadera es fa càrrec dels infants a la seva pròpia llar, on atén a un reduït grup de nens i nenes (generalment inferior a quatre) i on no són presents ni els pares ni les mares dels infants. En darrer lloc, **les ludoteques** -tan públiques com privades- són també espais de trobada per l'infant i les famílies entorn la idea del joc, amb una gran varietat de fórmules organitzatives.

La distribució a nivell de districtes d'aquestes iniciatives alternatives mostra algunes diferències significatives. A mode d'exemple, el districte de Gràcia protagonitza les iniciatives de criança compartida i és que la meitat d'aquestes experiències a Barcelona tenen lloc en aquest territori. Les mainaderes a casa, en canvi, semblen ser un recurs més estès entre els diferents districtes de la ciutat.

Taula 3.6. Dispositius alternatius a les escoles bressol per districtes

[Any = 2016] Font: Anàlisi del potencial del capital social dels grups de criança en el procés educatiu de 0-3 anys.]

	Grups criança	Mainaderes a casa	Ludoteques / espais infantils	Total
Ciutat Vella	2	0	1	3
Eixample	2	4	1	7
Sants-Montjuïc	4	0	2	6
Les Corts	0	1	1	2
Sarrià-Sant Gervasi	1	4	1	6
Gràcia	11	6	1	18
Horta-Guinardó	1	4	0	5
Nou Barris	0	0	0	0
Sant Andreu	0	7	1	10
Sant Martí	8	1	1	10
Barcelona	31	27	9	67

Aquesta diversificació de serveis comporta la necessària ampliació de la mirada als serveis de la primera infància que supera la política pública centrada en escoles bressol, tot plantejant una política per a la primera infància que doni resposta a les variades necessitats dels infants i les seves famílies. L'aparició i consolidació d'alternatives de criança obre el debat sobre el seu reconeixement legal i el tipus d'acreditació i seguiment des de les instàncies públiques que ofereixi garanties de qualitat i equitat en l'oferta. En aquest sentit és necessari:

P: Impulsar mesures concretes per a reconeixement legal de les iniciatives de

criança vinculat a un sistema d'acreditació que ofereixi garanties de qualitat, equitat i suport.

Alhora, però, és prioritari la intervenció pública contempli l'educació 0-3 no només com a espais de cura i educació sinó com a instrument afavoridor de la cohesió social. És en aquest sentit que els riscos d'homogeneïtzació social d'algunes d'aquestes iniciatives han de ser tinguts en consideració per l'administració pública, que ha de regular-los però també potenciar-los i donar-los a conèixer com a opcions per a perfils diversos de famílies.

Tot aquest procés de discussió i definició de l'encaix entre els diferents models és necessari que es faci des de la participació i diàleg dels diferents agents implicats. Amb l'objectiu d'enfortir els serveis educatius destinats a les etapes més primerenques dels infants, es proposen mesures per generar i consolidar el diàleg i treball conjunt entre els diferents serveis i alternatives educatives,

P: Afavorir l'articulació i reforç dels recursos en aquesta etapa dels infants: xarxes 0-3 als districtes.

P: Fomentar i promocionar els espais d'intercanvi i incentivar iniciatives comunitàries que millorin la implicació de les famílies en aquesta fase educativa per a enfortir el vincle escola i família.

P: Integrar les escoles bressol amb espais familiars per ampliar l'oferta cap a públics absents.

S'ha d'exigir un compromís per la qualitat. Un compromís de les administracions públiques sobre la qualitat dels serveis adreçats a la petita infància. Un compromís que responsabilitzi tots els serveis finançats amb fons públics. Una qualitat entesa com un procés dinàmic, i no tecnocràtic, revisat periòdicament per a l'optimització o la millora de l'oferta que es fa als infants i les famílies.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

El Vaixell de la Sedeta

<i>On</i>	Casal Infantil de la Sedeta (Gràcia)
<i>Població</i>	Infants 0-3 i famílies
<i>Objectiu</i>	Punt de trobada per a pares i mares amb infants de 8 mesos a 3 anys per a compartir experiències i enfortir el vincle entre l'adult i l'infant.
<i>Descripció</i>	<p>Espai acollidor pensat perquè l'infant experimenti, en presència d'un adult, i les famílies es relacionin. S'organitzen debats, tallers musicals, relaxació infantil, jocs, intercanvi d'experiències...</p> <p>S'han creat dos grups i cada grup hi assisteix dos matins a la setmana. Els matins s'organitzen en tres estones de lleure (tranquil·litat, relació i experimentació), una estona de joc dirigida per l'educadora i una estona de conversa i intercanvi sobre criança i gestionat per una empresa que ha guanyat un concurs públic.</p>
<i>Més info</i>	http://eldigital.barcelona.cat/wp-content/uploads/2015/02/Contingut-explicatiu.pdf

4. Des de P3 fins a l'ESO: la composició del sistema educatiu influeix en les oportunitats i els resultats

Després d'haver explorat els contextos socials en què viuen els infants i adolescents a la ciutat de Barcelona (capítol 2) i la situació de la primera infància (capítol 3), abordem ara els diferents **contextos educatius en l'etapa d'escolarització compresa entre el segon cicle d'educació infantil i la secundària obligatòria**, tenint en consideració les característiques del sistema escolar i la desigual distribució de l'alumnat en el mateix. Tot plegat amb l'objectiu de copsar la translació d'aquests contextos educatius als resultats escolars.

L'anàlisi s'estructura a partir de cinc eixos: el pes de les xarxes pública i concertada, la concentració de necessitats socioeconòmiques, la composició per procedència de les escoles, l'existència d'escoles d'alta complexitat i, finalment, els resultats en les proves de competències bàsiques del Departament d'Ensenyament. Es tracta així d'**il·lustrar els diferents contextos** socioeducatius i les seves possibles limitacions per a l'exercici de les oportunitats educatives dels infants i joves de Barcelona.

4.1 Presència diferencial de la doble xarxa finançada amb recursos públics: pública i concertada

La xarxa escolar de la ciutat està integrada per centres públics, concertats i privats, amb un pes diferencial en funció de l'etapa educativa. Per al conjunt de Barcelona, les xifres posen de manifest una **cobertura més àmplia per part de la xarxa concertada** en totes les etapes però amb **especial intensitat a la secundària**. Les places públiques són, doncs, minoritàries a les diferents etapes: 45% de l'educació infantil, 42% a l'educació primària i, només, el 36% de la secundària. Aquesta distribució difereix, notablement, de l'observada al conjunt de Catalunya, on, malgrat el pes de la pública també es redueix en el pas a la secundària, és la xarxa clarament majoritària (67,2% a la primària i 62,7% a la secundària).

Aquesta distribució varia segons districtes (taula 4.1). Al districte de Sant Martí més del 60% d'alumnes de primària i secundària estudien en centres públics mentre que a Sarrià-Sant Gervasi la xifra es redueix dràsticament fins al 12% (primària) i 13,5% (secundària). Entre ambdós extrems, districtes on la major part de l'alumnat està escolaritzat en centres públics (Sant Martí i Sants-Montjuic) i aquells altres on l'oferta privada i concertada és majoritària (Horta-Guinardó, Les Corts i Eixample).

La reducció de l'escolarització en centres públics durant l'educació secundària també és diferent segons districtes. La reducció més accentuada la trobem a Gràcia (15 % respecte a la primària) i Sant Andreu (16%) però el pes de la pública es redueix també notablement -entorn a 10 punts percentuals- a l'educació secundària a l'Eixample, Ciutat Vella i Horta-Guinardó.

La matriculació a centres privats no concertats, en canvi, és **molt minoritària per al conjunt de la ciutat** -representant només un 2% de la matrícula a Barcelona. L'excepció, però, es troba a Les Corts, únic districte on el percentatge d'alumnes matriculats a centres privats és significatiu, amb un 17,6% a l'educació primària i un 12,0% a la secundària. Cal entendre aquesta dada com a resultat de la concentració de les escoles privades de la ciutat en aquest districte, que actuen com a pols d'atracció i atén alumnat que es desplaça des d'altres parts de la ciutat i de fora d'ella.

Taula 4.1. Alumnat matriculat a educació infantil de 2n cicle, primària i l'ESO a centres públics per districtes i diferents àmbits territorials

[any = 2015-16 | Districtes Barcelona | Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament | Les dades per el cas Espanyol són referents a l'avançament del curs 2015-16]

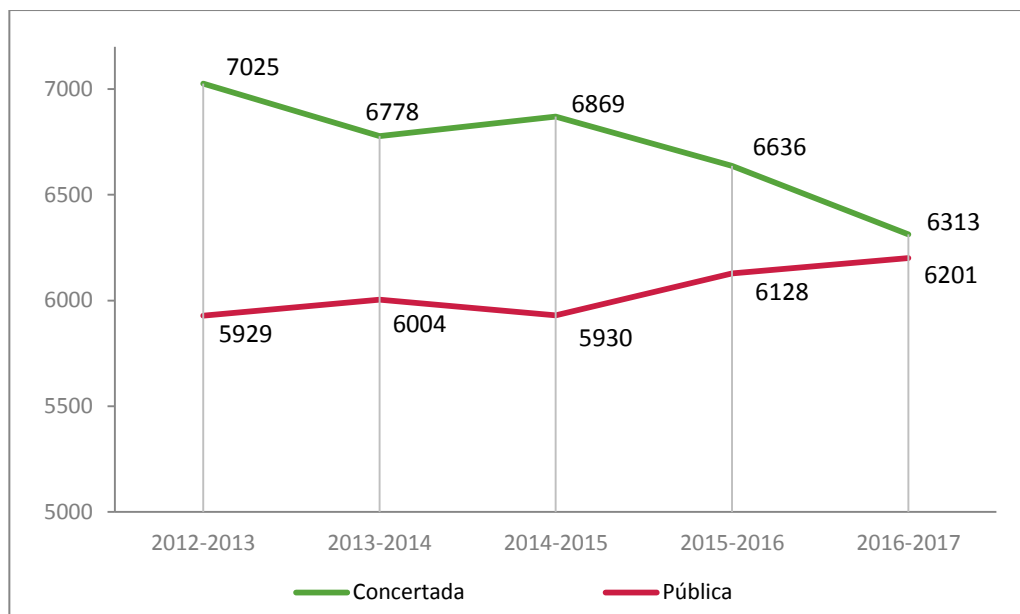
	Ed. Infantil 2n cicle		Educació primària		Educació secundària	
	absolut	%	absolut	%	absolut	%
Ciutat Vella	1100	59,9	1934	56,0	1022	46,7
L'Eixample	1917	37,0	3610	32,3	1685	23,1
Sants-Montjuïc	1916	57,1	3660	56,3	2586	55,6
Les Corts	911	28,4	1787	27,4	1138	24,7
Sarrià-Sant Gervasi	746	12,4	1564	12,1	1395	13,5
Gràcia	1509	51,1	2631	45,5	855	29,6
Horta-Guinardó	1900	45,6	3661	41,3	1904	32,9
Nou Barris	1998	58,6	4378	58,6	3130	59,3
Sant Andreu	2167	55,3	4105	53,5	1718	37,1
Sant Martí	3863	64,3	7346	64,0	4172	60,3
Total Barcelona	18027	45,0	34676	42,4	19605	35,9
Total Catalunya	-	-	323845	67,2	187028	62,7
Total Espanya	-	-	1980152	67,7	1226524	65,6

Si bé la comparativa de dades entre primària i secundària ha de ser llegida com un canvi en les lògiques de tria escolar per part de les famílies en el pas als instituts, lògiques que reforcen la preferència per l'escola concertada; les diferències observades entre l'educació infantil i primària poden ser llegides en clau evolutiva, en tant que l'accés als centres es produeix per a la majoria d'infants als tres anys d'edat. En aquest sentit, és important destacar que en els darrers anys s'està produint un **progressiu canvi de tendència en l'equilibri entre pública i concertada**, que sembla respondre a unes lògiques familiars de tria escolar a favor de la pública durant l'educació infantil i primària. Així doncs, si bé l'escola concertada a Barcelona ha estat majoritària en totes les etapes, s'observa un increment generalitzat en els darrers deu anys de l'opció per la xarxa pública a tots els districtes, a excepció de Sarrià-Sant Gervasi on s'ha mantingut pràcticament estable.

Aquest **increment de la demanda de places públiques és especialment clar a la preinscripció a P3**, menys afectada per la disponibilitat de places que en el cas de la matriculació efectiva. Des del curs 2012-2013 fins al curs actual (2016-2017), les dades mostren una reducció de les sol·licituds a la xarxa concertada i un increment a la pública on pràcticament convergeixen, amb 6.313 sol·licituds a escoles concertades i 6.201 a la pública.

Gràfic 4.1. Evolució de la demanda de preinscripció P3 segons titularitat

[Any = 2012-13 a 2016-17 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació de Barcelona]



En el cas de la matrícula efectiva a P3 (taula 4.2), la xarxa concertada escolaritza encara té una xifra superior d'alumnes (6.806 alumnes) que els centres públics (6.026 infants), explicat no només per la demanda de les famílies sinó també per l'oferta de places de cada xarxa. Ara bé, malgrat que la distància entre xarxes és major que en el cas de la preinscripció, les xifres mostren una **progressiva reducció del pes de la xarxa concertada** que ha passat d'escolaritzar el 60,7% d'alumnes que s'incorporen a l'educació universal al 53%. Així doncs, més enllà de la reducció de la natalitat (a Barcelona al 2015 va haver-hi uns 900 naixements menys que al 2010), les escoles concertades han perdut en la darrera dècada aproximadament uns 920 alumnes, mentre que els centres públics han incrementant les matrícules en uns 800 infants durant el mateix període.

Taula 4.2. Evolució de l'alumnat de 3 anys matriculat a l'educació infantil de segon cycle segons titularitat

[Any = 2006-07, 2009-10, 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]

	Públic		Concertat ⁶		Total
2006-07	5.220	39,3	8.056	60,7	13.276
2009-10	5.784	42,2	7.908	57,8	13.692
2012-13	5.811	44,5	7.235	55,5	13.341
2015-16	6.026	47,0	6.806	53,0	13.161

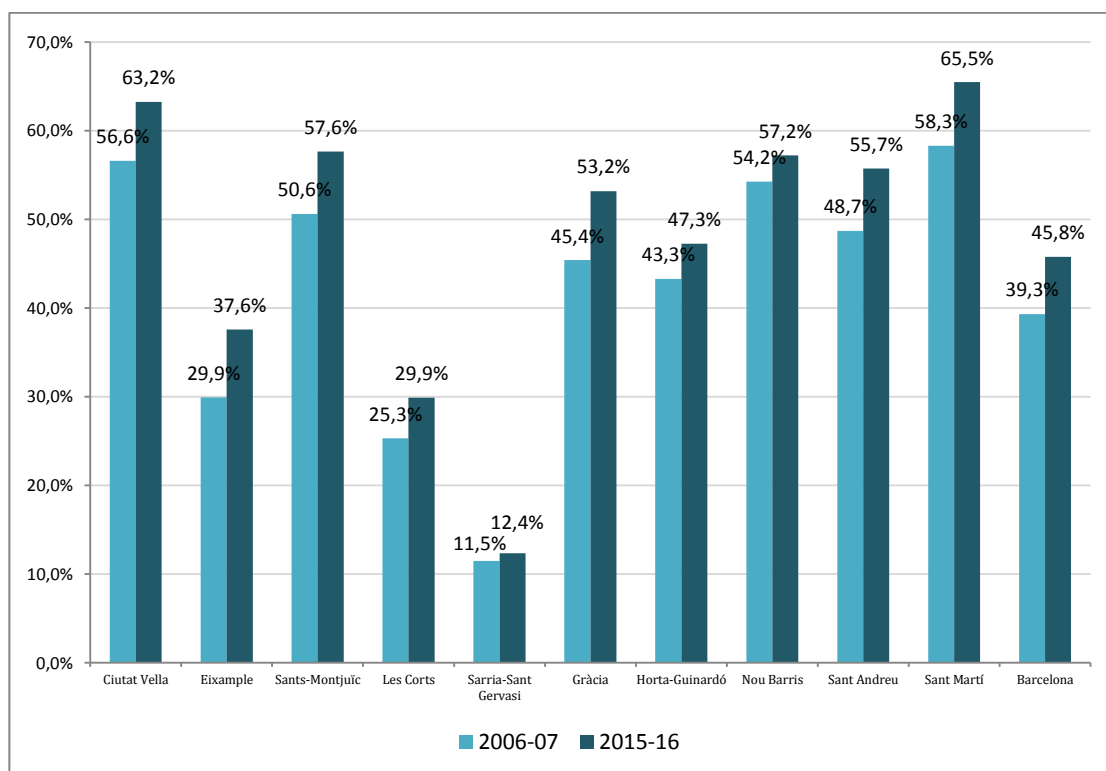
La perspectiva territorial (gràfic 4.2) mostra que l'increment del pes de l'escolarització pública a P3 ha estat un fenomen **generalitzat en tots els districtes de la ciutat**, tot i que

⁶ Les xifres per al curs 2006-07 i 2009-10 engloben concertada i privada, en tant que així són recollides a les fonts originals.

amb diferent intensitat. Així, aquest augment ha estat especialment accentuat als districtes de Gràcia, Eixample, Sant Martí, Sant Andreu, Sants-Montjuïc i Ciutat Vella. En canvi, en aquells districtes amb una major reducció demogràfica (Les Corts, Horta-Guinardó, Nou Barris i, especialment, Sarrià-Sant Gervasi) l'increment del pes relatiu de la xarxa pública ha estat menys intens

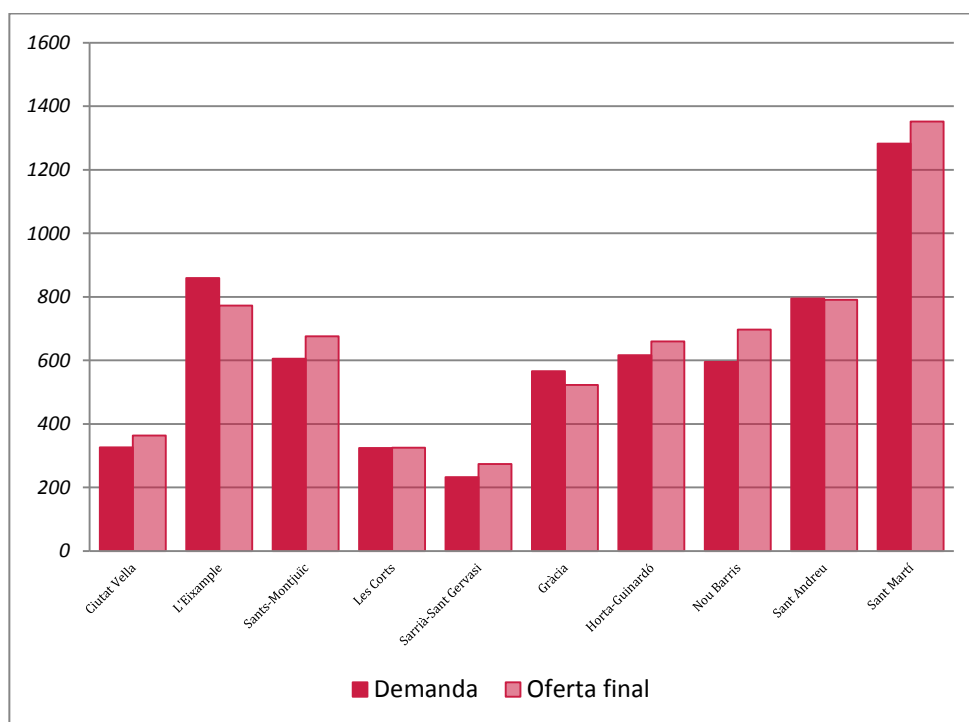
Gràfic 4.2. Evolució de l'alumnat de 3 anys matriculat a centres públics d'educació Infantil de segon cycle segons districte

[Any = 2006-07 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]



Les dades de preinscripció i matrícula a P3 evidencia l'existència d'un cert *desencaix* entre la demanda de places públiques i l'oferta existent en alguns districtes de la ciutat. A la major part de territoris, l'oferta de plaça pública supera la demanda i, per tant, absorbeix el total de sol·licituds rebudes. En canvi, els districtes de l'Eixample, Gràcia i, en menor mesura, Sant Andreu experimenten un dèficit de places públiques respecte el total de demanda realitzada per les famílies.

Gràfic 4.3. Demanda-oferta preinscripció P3 a centres públics segons districte
 [Educatió infantil de segon cicle] any = 2015-16 | Font: Consorci d'Educació]



En conclusió, a la ciutat de Barcelona conviuen tres xarxes escolars (pública, concertada i privada) amb un pes diferencial per districtes. Mentre que la xarxa privada no concertada és gairebé anecdòtica per al conjunt de Barcelona (entorn el 2%), és significativa al districte de Les Corts, on es concentra la major part d'aquesta oferta. La xarxa concertada és i ha estat l'opció majoritària de les famílies a tota la ciutat (54% a l'educació infantil i primària), especialment a l'educació secundària (62,1%), tot i que amb un pes diferencial segons els districtes i amb una reducció progressiva en els últims anys. En aquest sentit, la xarxa pública ha anat guanyant pes, sobretot a l'educació infantil, desembocant en escenaris de **dèficit de places públiques en alguns districtes** de la ciutat.

4.2 La concentració d'alumnat amb necessitats socioeconòmiques i d'alumnat estranger

Les **diferències** entre els centres no es limiten, però, a la seva adscripció a la xarxa pública o concertada sinó que són encara **més acusades en relació a la seva composició social**. És a dir, en relació a les característiques socioeconòmiques dels alumnes. L'existència d'importants desequilibris en la composició social dels centres educatius, l'anomenada **segregació escolar**, mostra que la població socialment desfavorida de la ciutat no es distribueix de manera equilibrada sinó que es concentra en determinades escoles i instituts.

Els **processos** que desemboquen en situacions de segregació social són **molt complexes i estan imbricats**. Per una banda, cal tenir en compte les **polítiques d'assignació de plaça escolar**, fonamentades en l'adscripció territorial de les escoles i instituts. De l'altra, la forta i creixent **segregació urbana** que veiem més a dalt. A aquests elements cal afegir-hi les **dinàmiques d'elecció de centre de les famílies** (principalment la fugida de la classe mitjana de determinades escoles i instituts) i les estratègies de **selecció adversa** d'alguns centres. La

interrelació d'aquests processos han desembocat en un escenari de composicions escolars fortament dispars en relació a la presència de població socialment desafavorida en alguns centres.

Hi ha moltes evidències sobre els perjudicis educatius vinculats a la segregació escolar. D'una banda, és abundant la recerca que ha centrat la seva atenció en els processos d'assignació de plaça i les dinàmiques de concentració de l'alumnat desafavorit en determinats centres educatius (Alegre et al, 2010; Benito & González, 2007; Bonal, 2005; Cebolla-Boado, 2007). De l'altra, també són abundants els estudis que han observat efectes de la composició social de les escoles sobre el rendiment escolar de l'alumnat (Alegre & Benito, 2012; Anghel & Cabrales, 2014; Marí-Klose et al, 2009), especialment sobre el rendiment d'infants i joves socioeconòmicament més desafavorits, que és pitjor en escoles amb concentració elevada i millor en escoles socialment més heterogènies (Bonal, 2012). A més a més, a nivell agregat, s'ha comprovat que els sistemes educatius amb menys segregació escolar són els que obtenen millors resultats educatius (Benito, Alegre & González, 2014).

Ajuts de menjador escolar

En una primera aproximació a les condicions socioeconòmiques de les famílies, s'explora **l'evolució** dels alumnes beneficiaris dels **ajuts de menjador** i la seva distribució segons districtes. Això permet veure si hi ha hagut un increment del nombre d'alumnes amb ajuts de menjador i si aquestes ajudes s'han concentrat en entorns socials més desafavorits.

Pràcticament 22.500 infants i adolescents d'educació infantil de segon cicle, primària i secundària obligatòria són beneficiaris d'una beca menjador, el que suposa el 12,7% del conjunt de l'alumnat de la ciutat per l'any 2015-16. En termes absoluts i relatius, **les beques menjador s'han incrementat progressivament fins a triplicar les xifres del curs 2006-2007**. Aquest notable increment respon, d'una banda, a la crisi econòmica i l'empitjorament de les rendes familiars (ja apuntades en el capítol 2) però també, en paral·lel, a l'increment de la partida pressupostària per part de l'Ajuntament fins a cobrir el 100% de la demanda que aconsegueix els requisits econòmics per sol·licitar-la. Al marge del volum de beques, cal tenir en consideració que l'atorgament de les ajudes ha experimentat certes modificacions, principalment a partir de l'increment de les ajudes totals en detriment de les subvencions parcials del cost del menjador.

Taula 4.3. Evolució Alumnat (P3 a 4t ESO) i beques de menjador,

[Any = 2011-16 | Font: Consorci d'Educació de Barcelona i Estadístiques del Departament d'Ensenyament]

Curs escolar	Alumnat matriculat	Beques concedides	% cobertura
2006-07	166654	6771	4,1%
2009-10	171443	12619	7,4%
2012-13	174564	15479	8,9%
2015-16	176475	22464	12,7%

El pes relatiu de l'alumnat amb necessitats socioeconòmiques respecte al conjunt de l'alumnat del districte és marcadament elevat a Nou Barris (26,6%) i Ciutat Vella (26,1%), on es duplica la mitjana de la ciutat, però també a Sants-Montjuïc (19,4%), Sant Andreu (14,9%) i Sant Martí (14,4%). En canvi, a Les Corts i Sarrià-Sant Gervasi el percentatge

d'infants i joves becats no arriba al 5%. En definitiva, els districtes amb una renda familiar disponible més baixa concentren les famílies beneficiàries d'una beca menjador, fet que il·lustra la concentració territorial de les famílies amb majors dificultats econòmiques.

Taula 4.4. Alumnat P3 a 4t ESO amb beques de menjador per districtes

[Any = 2015-16 | Font: Consorci d'Educació]

	Alumnat matriculat	Beques concedides	% beques / matriculat
Ciutat Vella	7478	1949	26,1
L'Eixample	23646	2143	9,1
Sants-Montjuïc	14511	2817	19,4
Les Corts	14317	737	5,1
Sarrià-Sant Gervasi	29293	856	2,9
Gràcia	11628	1237	10,6
Horta-Guinardó	18813	2475	13,2
Nou Barris	16158	4301	26,6
Sant Andreu	16229	2423	14,9
Sant Martí	24402	3526	14,4
Total Barcelona	176475	22464	12,7

Distribució de l'alumnat estranger

Per aprofundir en la segregació escolar abordem ara la **distribució de població estrangera als districtes i xarxes escolars de la ciutat**.

A Barcelona el 17,8% de la població són infants entre tres i cinc anys, un 12% són infants entre sis i onze anys i el 10% adolescents entre 12 i 16 anys. Amb petites variacions, aquests percentatges coincideixen amb el pes que tenen els estrangers en les etapes educatives corresponents (15,2% a l'educació infantil, 11,2% a la primària i 10% a la secundària obligatòria).

El **desequilibri** en l'escolarització d'aquesta població és clar **entre les dues xarxes escolars** (pública i concertada). L'índex de normalització⁷ mostra una **sobrerrepresentació d'alumnat estranger a la xarxa pública** per a totes les etapes educatives però especialment a la secundària, on les xifres doblen el que seria una distribució equilibrada.

El pes dels infants i adolescents estrangers varia notablement dins la ciutat. Tres districtes (Ciutat Vella, Sants-Montjuïc i Nou barris) es troben per sobre de la mitjana de població estrangera resident per a totes les franges d'edat. A més a més, es dona la circumstància que a aquests tres districtes l'escolarització de població estrangera és superior a la que correspondria per població resident. A mode d'exemple, mentre que a Ciutat Vella un 48% de població 3-5 anys és estrangera, aquest col·lectiu representa el 50,1% de l'alumnat

⁷ L'índex de normalització ens permet contrastar si la presència d'infants estrangers en una etapa educativa correspon a la seva presència al territori. Quan el valor és 1, la presència és normalitzada mentre que si és menor d'1 hi ha una subrepresentació dels infants estrangers a les aules). L'índex correspon al quocient entre la presència d'alumnat estranger sobre el total d'alumnat i la presència d'infants estrangers al territori de referència.

escolaritzat a l'educació infantil del districte. En un mateix sentit, a l'educació secundària de Sant-Montjuïc el 21% de l'alumnat és estranger, mentre que la població 12-16 anys estrangera se situa només entorn del 12,2%. La lògica inversa s'observa a Sarrià-Sant Gervasi. En aquest districte el 7,8% de la població resident 6-11 anys és estrangera però als centres educatius de primària la xifra es redueix fins al 2,8%. A la resta de districtes de la ciutat les dades apunten a una tercera lògica de distribució de l'alumnat estranger. En tots ells, les xifres de població estrangera se situen entorn o per sota de la mitjana de la ciutat, i a tots ells els pes de l'alumnat estranger a les escoles del districte és inferior al seu pes poblacional.

Taula 4.5. Població estrangera per edats escolars segons percentatge de presència al districte, en centres educatius de titularitat pública i índex de normalització d'alumnat estranger a centres públics

[Gener de 2015 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament, de l'IDESCAT i del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona]

	3-5			6-11			12-16		
	Resident	Matriculat	Pública	Resident	Matriculat	Pública	Resident	Matriculat	Pública
Ciutat Vella	48,0	50,1	1,26	29,2	38,0	1,74	24,7	37,4	2,24
Eixample	17,2	15,9	1,12	12,5	10,6	1,36	8,7	10,3	2,10
Sants-Montjuïc	21,8	22,8	1,47	14,3	18,2	1,75	12,2	21,0	2,46
Les Corts	10,6	8,4	1,21	10,5	6,4	0,95	8,9	6,9	1,17
Sarrià-Sant Gervasi	9,4	4,1	0,84	7,8	2,8	0,67	5,9	4,5	2,36
Gràcia	14,6	10,7	1,11	9,3	8,6	1,44	7,4	7,1	1,95
Horta-Guinardó	13,8	10,9	1,40	8,7	8,2	1,79	9,4	11,6	2,52
Nou Barris	20,2	25,3	1,77	13,1	17,7	1,94	13,0	20,3	1,99
Sant Andreu	13,3	11,1	1,32	9,4	9,9	1,66	8,3	11,1	2,45
Sant Martí	18,3	16,8	1,23	12,0	12,0	1,33	9,3	13,2	1,92
Barcelona	17,8	15,2	1,37	12,0	11,2	1,59	10,0	12,3	2,26

La **distribució de l'alumnat estranger** entre xarxes escolars és fortament desigual i presenta **variacions destacables entre els diferents territoris**. L'índex de normalització d'escolarització d'estrangers a la xarxa pública (taula 4.5) mostra una **sobrerrepresentació** d'aquest col·lectiu als centres públics de tots els districtes per a l'educació infantil, a excepció de Sarrià-Sant Gervasi on el percentatge d'estrangers escolaritzats en centres públics és inferior al de la mitjana del districte. A l'educació primària, Nou Barris, Horta-Guinardó, Sants-Montjuïc i Ciutat Vella són els districtes on la pública escolaritza més estrangers, a molta distància de Sarrià-Sant Gervasi i Les Corts, on és la concertada la que escolaritza major percentatge d'alumnat no autòcton. A l'educació secundària, sense excepcions, els instituts públics protagonitzen l'escolarització d'estrangers, amb uns índex de normalització de més de 2 per a pràcticament tota la ciutat.

Aquestes disparitats en els percentatges de població estrangera resident, població estrangera escolaritzada i població estrangera en centres públics mostren que l'escolarització d'aquest alumnat no s'ha produït de forma equilibrada ni entre els diferents territoris ni entre les diferents xarxes (pública i concertada). Les xifres d'escolarització a la xarxa pública són superiors als de la concertada per a tots els territoris i totes les franges d'edat però la intensitat d'aquestes diferències són més acusades en determinats districtes, apuntant a una intensa segregació entre escoles públiques i escoles concertades.

La segregació escolar és clarament visible, doncs, per les diferències entre xarxa pública i xarxa concertada prèviament apuntades, però cal posar de manifest l'existència dins la pròpia xarxa pública de composicions escolars molt contrastades (Ballestín & González-Motos, 2016; Martínez & Albaigés, 2013). No abordem en aquest document les dades a nivell de centre però diverses recerques i, més recentment, l'informe del Síndic de Greuges (2016b) han apuntat a una important (i creixent) segregació entre centres de cadascuna de les xarxes escolars, motivada, entre d'altres, per l'existència de projectes educatius diferenciats, per determinades polítiques d'atracció d'alumnat o per les lògiques de tria escolar de les famílies.

4.3 Centres educatius de màxima complexitat

El Departament d'Ensenyament classifica els centres educatius en funció de la seva complexitat socioeducativa,⁸ distingint entre centres de complexitat estàndard, alta complexitat o màxima complexitat. Els **centres de màxima complexitat** escolaritzen elevats percentatges d'alumnat amb necessitats específiques que requereixen de més recursos i d'una dedicació més intensa per part de l'equip docent.

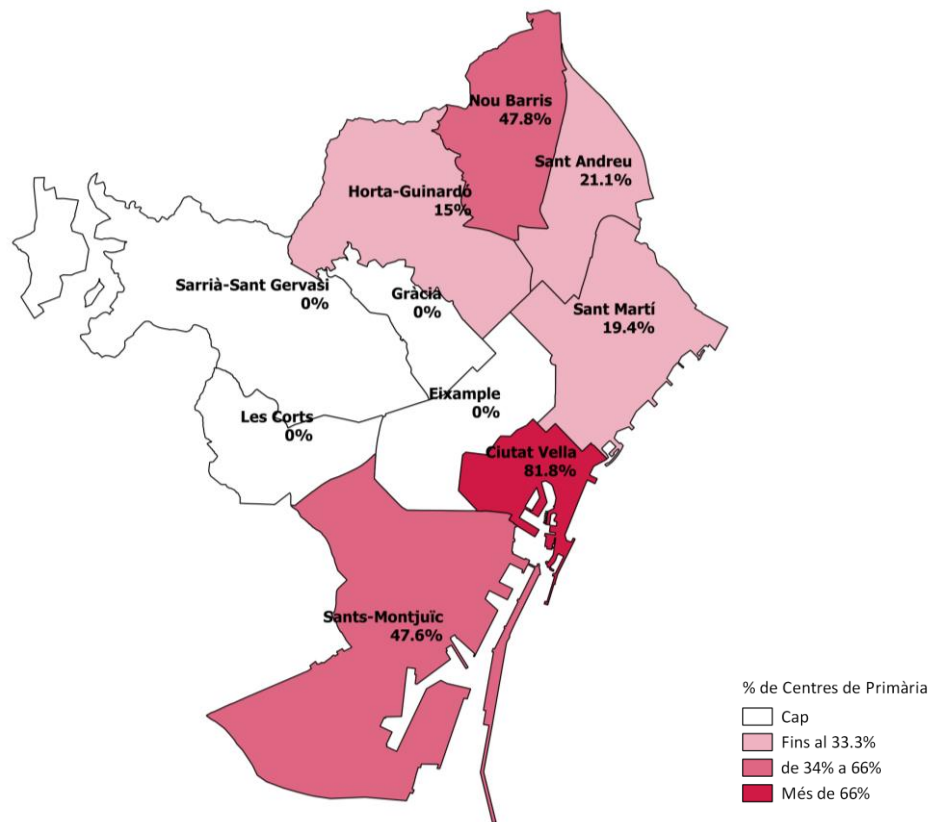
Per al cas de la ciutat de Barcelona, **43 centres públics de primària i 19 a secundària** han estat classificats com a centres de màxima complexitat. Tal i com s'observa en els següents mapes, hi ha una distribució desigual dels centres de màxima complexitat en el territori barceloní.

En el cas del centres de primària, en aquells districtes amb una renda familiar disponible més alta (Sarrià-Sant Gervasi, Les Corts, L'Eixample i Gràcia) cap del centres de primària presenta aquestes característiques. Al pol contrari hi trobem Ciutat Vella, on el 81,8% dels seus centres públics de primària han estat catalogats com a centres de màxima complexitat. Entre aquests dos extrems es troben, a la banda baixa, Horta Guinardó (15%), Sant Martí (19,4%) i Sant Andreu (21,1%), amb menys d'un terç dels centres públics del districte catalogats com a centres de màxima complexitat. I a la banda alta, Nou Barris (47,8%) i Sants-Montjuïc (47,6%) on pràcticament la meitat dels seus centres públics ho són.

⁸Els índexs de complexitat es calculen amb dades referides a l'alumnat i amb els indicadors següents: baix nivell d'instrucció dels pares/tutors; ocupació de llocs de treball de baixa qualificació professional dels pares/tutors; nombre significatiu de pares/tutors d'alumnes perceptors de la renda mínima d'inserció; percentatge elevat de pares/tutors en situació d'atur; alt percentatge d'alumnes amb necessitats educatives específiques; percentatge alt d'alumnes nous (veure: Resolució, de 14 de maig de 2014, del Director General de Professorat i Personal de Centres Públics, per la qual es fa pública, amb caràcter provisional, la relació de centres educatius classificats com de màxima complexitat). Els índexs de complexitat classifiquen els centres en 5 categories que van de complexitat mínima a complexitat màxima.

Mapa 4.1. Percentatge de centres de primària de màxima complexitat per districtes

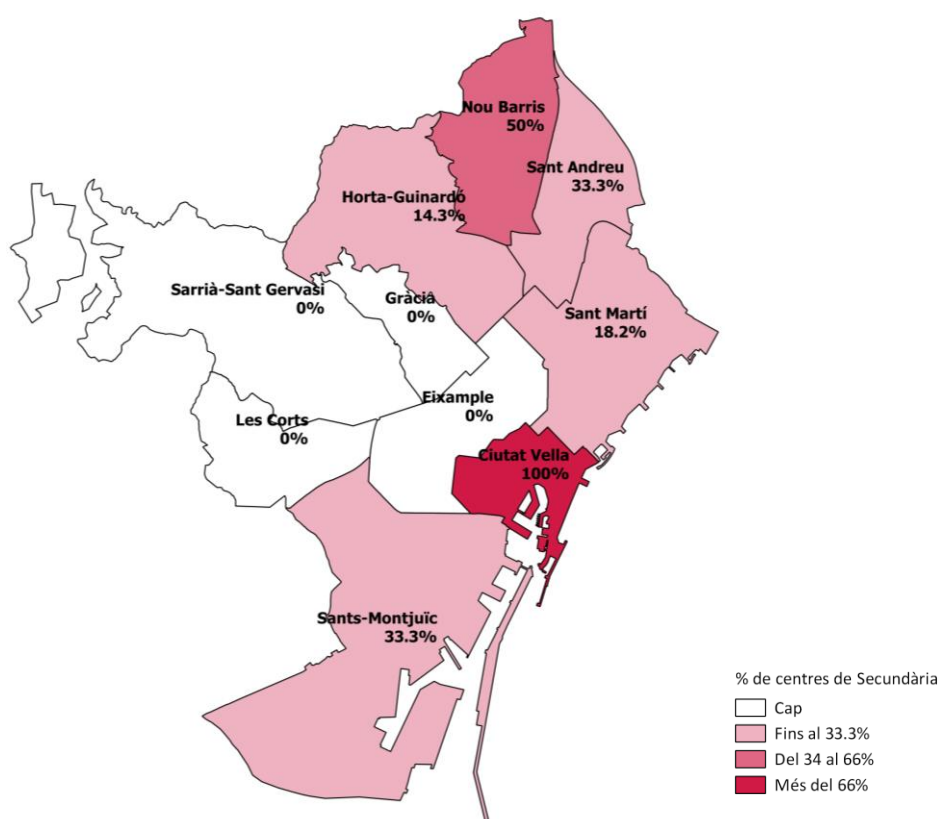
[Centres públics d'educació primària | Any = 2014-15] Districtes de Barcelona | Font: Departament d'Ensenyament]



En relació als centres d'educació secundària la fotografia es manté pràcticament igual en els extrems però s'endureix en el cas de Ciutat Vella on tots els centres públics de secundària són centres de màxima complexitat. En les posicions intermèdies (amb menys d'un terç dels instituts de la zona com a centres de màxima complexitat) es troben Horta-Guinardó (14,3%), Sant Martí (18,2%), Sant Andreu (33,3%) i Sants-Montjuïc (33,3%), que presenta unes dades de centres de secundària de màxima complexitat inferiors als de primària. Finalment, Nou Barris es manté com al segon districte amb major complexitat, amb la meitat de centres de secundària catalogats com a tals.

Mapa 4.2. Percentatge de centres de secundària de màxima complexitat per districte

[Centres públics d'educació secundària | Any = 2014-15 | Districtes de Barcelona | Font: Departament d'Ensenyament]



Com hem vist, diferents variables socials -com el nivell educatiu i els recursos econòmics de les famílies- determinen quins són els centres que concentren alumnes amb una major complexitat social i, per tant, requereixen d'una aportació extra de recursos. La concentració d'aquests centres en determinats districtes de la ciutat, **reforça l'existència d'una segregació escolar** i, per tant, una **distribució desigual de les oportunitats educatives**.

4.4 Competències bàsiques

Són moltes les recerques que han evidenciat com la concentració d'alumnat amb majors necessitats educatives en determinats centres comporta uns resultats acadèmics inferiors i unes expectatives més baixes de continuïtat educativa (Alegre & Benito, 2012). L'anàlisi dels resultats de les proves de competències bàsiques per districtes permet contrastar-ho per al cas de Barcelona.

Les **proves de competències bàsiques** permeten mesurar l'assoliment dels objectius curriculars en finalitzar cadascuna de les etapes escolars obligatòries, a 6è de primària i a 4t d'ESO. Les proves avaluen la competència lingüística en llengua catalana, castellana i llengua estrangera i la competència matemàtica a través d'un examen. Els resultats d'aquestes proves a sisè de primària per al conjunt de la ciutat de Barcelona (taula 4.6) mostren uns millors resultats per a Barcelona en comparació amb el conjunt de Catalunya. Així, el percentatge d'alumnes que no aconsegueixen aquestes competències a Barcelona és

inferior per a totes les proves avaluades, amb una diferència percentual entre 3,5-4 punts percentuals a les proves lingüístiques i una diferència més acusada a les competències matemàtiques (al voltant de 2 punts percentuals).

Taula 4.6. Percentatges d'alumnes de 6è de primària que no superen les proves de competències bàsiques

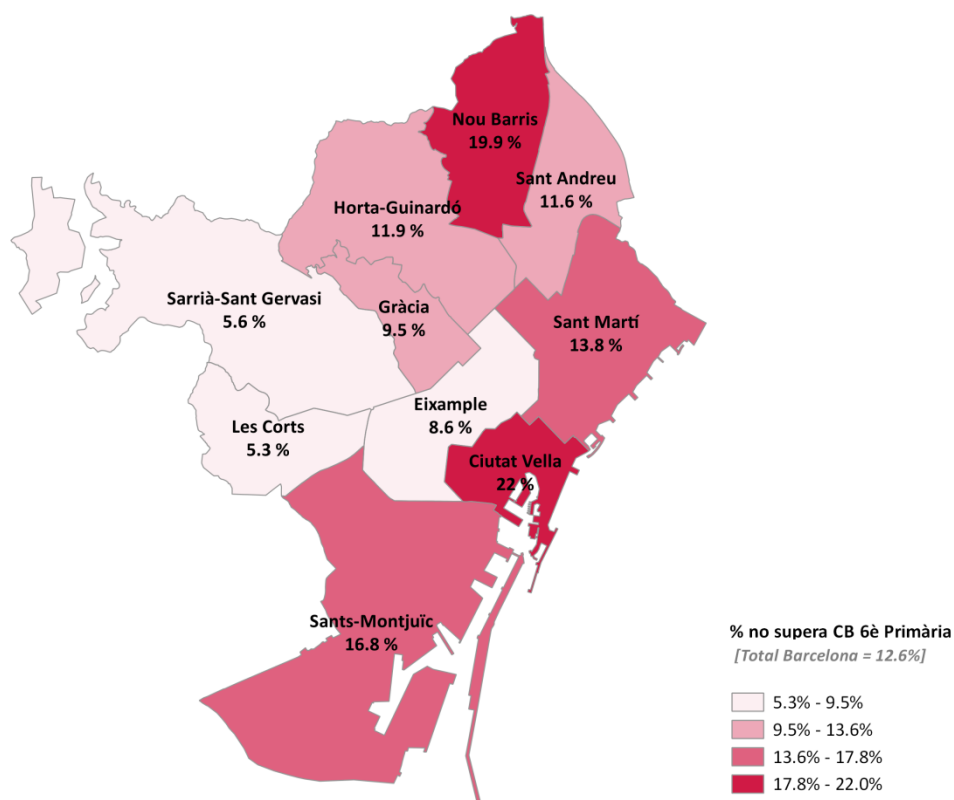
[Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu]

	Català	Castellà	Anglès	Matemàtiques
Barcelona	11,1	10,7	12,4	12,0
Catalunya	14,8	14,2	16,4	14,2

De nou, les disparitats territorials dins la ciutat són remarcables (mapa 4.3). Dos districtes pateixen els índexs de no assoliment de les competències bàsiques més alta a 6è de primària: Ciutat Vella (22%) i Nou Barris (19,9%). A l'altre extrem se situen Sarrià-Sant Gervasi i Les Corts on només 5 de cada 100 alumnes no superen aquestes proves.

Mapa 4.3. Percentatges d'alumnes de 6è de primària que no superen les proves de competències bàsiques (mitjana) per districtes

[Any = 2013-14 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació]



Efectivament són els tres districtes amb major nombre de centres de màxima complexitat els territoris on els percentatges de no assoliment de competències bàsiques són més grans. Ciutat Vella, Nou barris i Sants-Montjuïc compten amb 9, 10 i 11 escoles primàries de màxima complexitat, respectivament; i amb una mitjana d'alumnat que no supera les

proves de competències bàsiques marcadament superior a la de la resta de districtes (22,2%, 19,9% i 16,8%). A l'altre extrem, els districtes on no hi ha cap centre de màxima complexitat (Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Eixample i Gràcia) la mitjana d'alumnes que superen les proves de competències bàsiques de 6è de primària es troba per sobre del 90.

Les dades de població estrangera escolaritzada expliquen només parcialment aquests resultats. Si bé és cert que els districtes de Ciutat Vella i Sants-Montjuïc són els de major concentració d'estrangers, els percentatges de no assoliment de les competències bàsiques són inferiors al pes poblacional d'aquest perfil d'alumnes, tot indicant que una part d'aquest alumnat sí supera les proves de competències bàsiques. Aquesta circumstància es dona en altres districtes amb menor presència d'estrangers com Eixample o Les Corts. A la resta de territoris, en canvi, les xifres de no superació de competències bàsiques és força superior a les de composició per procedència, fet que apunta a l'existència de dificultats educatives també entre la població autòctona.

Taula 4.7. Comparació de l'alumnat d'educació primària que no supera les proves de competències bàsiques, del percentatge estranger del centre i del nombre de centres de màxima complexitat segons districte

[Any = 2013-14, 2014-15 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació, Departament Ensenyament, Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu i IDESCAT]

	Primària		
	No supera Competències Bàsiques	alumnat estrangera a centre	Centres de màxima complexitat
Ciutat Vella	22,0	38,0	9
Eixample	8,6	10,6	0
Sants-Montjuïc	16,8	18,2	10
Les Corts	5,4	6,4	0
Sarrià-Sant Gervasi	5,6	2,8	0
Gràcia	9,5	8,6	0
Horta-Guinardó	11,9	8,2	3
Nou Barris	19,9	17,7	11
Sant Andreu	11,6	9,9	4
Sant Martí	13,8	12,0	6
Barcelona	12,6	11,2	43

Els **resultats per matèries** (taula 4.8) **mostren lògiques diferenciades als districtes**. Així, a Ciutat Vella són les proves en llengua catalana les que pitjors resultats obtenen (28,2% no assoleixen les competències bàsiques), mentre que les proves d'anglès no són superades per un 18%, percentatge força més reduït en comparació amb altres districtes com Sants-Montjuïc (22%) o Nou Barris (26,4%). El gruix de l'alumnat resident Ciutat Vella que prové de contextos anglòfons (Índia, Pakistan, Bangladesh, Filipines...) explica segurament aquests "millors" resultats, tot i que disten encara molt dels districtes de Sarrià o Les Corts (on només entorn el 4% dels alumnes no assoleixen les competències en llengua estrangera). A Sants-Montjuïc i Nou Barris el percentatge d'alumnes que no assoleixen les competències bàsiques ni en castellà ni el català (15,5% i 16%-18,3%) són inferiors als observats en el cas de Ciutat Vella (22,6% i 28,2%) però són xifres elevades en comparació amb la resta de districtes.

Taula 4.8. Alumnat de 6è de primària que no superen les proves de competències bàsiques per tipus de prova i districtes

[Any = 2013-14 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació]

	alumnat 6è primària que no superen competències bàsiques			
	Anglès	Matem.	Castellà	Català
Ciutat Vella	18,1	19	22,6	28,2
L'Eixample	9,4	9,6	7,6	7,6
Sants-Montjuïc	22,1	14,2	15,5	15,5
Les Corts	4,6	5,7	5,5	5,6
Sarrià-Sant Gervasi	3,4	7	5,5	6,5
Gràcia	11,5	9,7	10,4	6,4
Horta-Guinardó	13,3	13,4	10,7	10,1
Nou Barris	26,4	18,1	16,9	18,3
Sant Andreu	11,8	12,5	11,5	10,5
Sant Martí	16,6	13	11,9	13,7
Barcelona	12,3	10,5	14,7	12,7

En definitiva, la composició social de les escoles i la concentració de necessitats educatives en determinats territoris té la seva traducció en uns índexs de superació de les proves de competències bàsiques marcadament dispars entre els diferents districtes de la ciutat de Barcelona. Alhora, les dades permeten afirmar que l'anàlisi de la distribució de l'alumnat estranger complementa la mirada a les dinàmiques de segregació escolar però que aquest és un fenomen molt més complex que no pot ser reduït a l'anàlisi dels desequilibris en l'escolarització de l'alumnat migrat.

El caràcter polièdric de la segregació escolar fa necessari una proposta ferma a través de diferents mesures orientades a la promoció de l'heterogeneïtat dins els centres educatius i a la reducció de les diferències entre centres. En aquest sentit, les propostes s'adrecen a una escolarització equilibrada i a consolidar les oportunitats educatives dels infants i adolescents en situacions més desfavorides amb independència del context de residència. Caldrà, per tant, evitar la concentració de perfils socials determinats en alguns centres educatius i combatre la cronificació i estigmatització de la situació actual en alguns centres educatius. És per això que, concretament, es proposa:

P: Modificar del decret d'admissió per tal que es reforci la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives entre el conjunt de centres de la xarxa pública i concertada i entre els centres de cada xarxa.

P: Definir les adscripcions entre centres per tal de prioritzar l'escolarització equilibrada.

P: Regular la reserva de places de l'alumnat amb necessitats educatives específiques per tal que estiguin disponibles més enllà del procés de

preinscripció.

P: Eliminar la puntuació que empara algunes pràctiques d'elecció d'escola per part de les famílies que reverteixen en dinàmiques segregadores entre centres educatius (puntuació per ex-alumnes, puntuació vinculada a malalties cròniques...).

P: Reforçar la distribució equitativa entre la xarxa pública i concertada de l'alumnat amb majors necessitats educatives, eliminant les barreres d'accés als centres de titularitat privada finançats públicament.

P: Treballar en la consecució de projectes educatius de centre potents en context més desfavorits que incrementin els resultats escolars de l'alumnat i, alhora, serveixin de poc d'atracció per a les famílies amb major capital instructiu.

En un segon ordre de coses, és necessari prioritzar la inversió en aquells centres amb alumnat amb majors necessitats educatives. Cal assegurar que la resposta del sistema escolar s'adequa a les especificitats pròpies de l'alumnat de cada centre.

En aquest sentit, es proposa:

P: Reduir ràtio en aquells centres que concentren alumnat amb majors necessitats educatives per tal facilitar una escolarització equilibrada.

P: Garantir les beques menjador, de transport, de llibres i d'activitats extraescolars per a l'alumnat amb majors necessitats socioeconòmiques.

P: Fomentar programes de reforç escolar adreçats a l'alumnat amb pitjors resultats en l'assoliment de competències bàsiques a l'educació primària.

P: Reforçar l'equip docent amb personal de suport necessari especialitzat en l'atenció a la diversitat en funció de les necessitats educatives especials individuals de cada centre.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Amics del Pau Claris

<i>On</i>	Institut Pau Claris (Ciutat Vella)
<i>Població</i>	Població 12-16 anys
<i>Objectiu</i>	Trencar el procés d'estigmatització de l'institut i afavorir l'elecció de l'institut per part de les famílies de les escoles del barri.
<i>Descripció</i>	<p>Durant el curs 2013/2014 es va iniciar la constitució dels "Amics del Claris", un grup de treball integrat per les AMPA de les 5 escoles que tenien adscrit l'institut (Pere Vila, Cervantes, Parc de la Ciutadella, Baixeras i Fort Pienc). L'objectiu del grup és aconseguir que l'Institut torni a formar part de les demandes de les famílies d'aquests centres.</p> <p>Els Amics del Claris van obtenir per part del Consorci d'Educació de Barcelona el compromís de controlar la matrícula viva. A més, conjunturalment, la falta de places de secundària a l'Eixample va motivar l'adscripció de tres escoles d'aquest districte (Fort Pienc, Carlit i Encants), escoles amb projecte pedagògics innovadors que encaixen i reforcen el model de l'institut.</p> <p>Per part de les AMPA s'ha dut a terme una intensa tasca de divulgació i informació sobre el projecte de l'institut. També ha tingut un paper rellevant la Coordinadora d'AMPA Fort Pienc, de la que formaven part dues de les escoles adscrites, i que van iniciar un procés anys abans de crear consciència de barri.</p> <p>Tot plegat ha revertit en un increment de les sol·licituds en primera opció de l'Institut Pau Claris per part de famílies del districte, trencat així amb un procés de guetització i d'estigmatització.</p>
<i>Més info</i>	

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Iniciativa comunitària contra segregació escolar

<i>On</i>	Escola Cal Maiol (Sants)
<i>Població</i>	Alumnat P3 i famílies
<i>Objectiu</i>	Revertir la concentració d'alumnat estranger a l'escola i afavorir l'heterogeneïtat social
<i>Descripció</i>	<p>L'Escola Cal Maiol havia experimentat durant anys una davallada de la matrícula en primera opció, deixant places vacants a disposició de la matrícula viva, la qual cosa havia comportat la concentració d'un elevat nombre d'alumnat estranger.</p> <p>El curs 2015/2016, per primer cop en els darrers anys, la inscripció d'alumnat autòcton va ser superior al de l'alumnat estranger, com a conseqüència de la iniciativa d'unes 20 famílies, la majoria escolaritzades a les escoles públiques del barri El Cuc i Guimbó, que van optar per escolaritzar els seus fills a Can Maiol. El resultat ha estat l'increment de la diversitat sociocultural al centre, més d'acord a la composició social del barri.</p> <p>Aquesta iniciativa, de base comunitària, va ser aplaudida pel Consorci d'Educació i la direcció del centre educatiu, malgrat no van intervenir-hi.</p>
<i>Més info</i>	https://segregacioescolar.wordpress.com/2015/10/26/cal-maiol-una-iniciativa-de-families-per-trencar-amb-la-segregacio/

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Escola Magnet

<i>On</i>	Escola Josep Maria de Sagarra (Vallcarca)
<i>Població</i>	Alumnat 3-12
<i>Objectiu</i>	Revertir les dinàmiques de desprestigi i de segregació escolar de l'escola a través de la innovació educativa al servei de l'excel·lència.
<i>Descripció</i>	<p>L'Escola Josep Maria de Sagarra participa del programa MAGNET a través de l'aliança amb el MACBA. Aquesta col·laboració es tradueix en la identificació de l'art contemporani com a eix del projecte educatiu de centre, tot aprofitant els artistes i les organitzacions col·laboradores per tal de convertir el procés d'aprenentatge en útil i atractiu per als alumnes.</p> <p>La participació en altres programes artístics com els Espais C Room complementen i emfasitzen aquest projecte inicial.</p> <p>La singularitat del projecte educatiu a través dels continguts i dinàmiques vinculades a l'art pretén convertir el centre en una escola atractiva i, per tant, revertir un procés de desprestigi i descart per part de les famílies.</p>
<i>Més info</i>	https://espaiscroom13international.wordpress.com/

5. Fi de l'educació obligatòria i diversificació d'itineraris: increment de les desigualtats?

L'educació secundària comprèn una primera etapa obligatòria, dels 12 als 16 anys, de caràcter obligatori, universal i comprensiu; i un conjunt d'itineraris postobligatoris, cadascun amb un diferent valor i reconeixement: el batxillerat, els cicles formatius i els Programes Formació i Inserció. Aquesta etapa comparteix bona part de les característiques esmentades al capítol anterior (pes diferencial de la xarxa pública i xarxa concertada i segregació per procedència i necessitats socioeconòmiques), motiu pel qual ens centrarem ara en aquells punts que afecten de forma especialment intensa l'alumnat entre els 12 i els 17 anys.

L'Educació Secundària Obligatòria (ESO) esdevé **el punt i final** d'una etapa educativa; però és, al mateix temps, **un punt de partida** on els adolescents i les seves famílies han de *decidir* els **itineraris educatius postobligatoris**, que determinaran el seu futur tant educatiu com social i laboral.

El Pla per a la Reducció del Fracàs Escolar a Catalunya marca com a objectiu a assolir el 2018 que el percentatge d'alumnes amb baix rendiment sigui inferior al 15% en els resultats de les proves de 4t d'ESO. I és que l'adquisició de les competències bàsiques a la finalització de l'educació obligatòria és de cabdal importància tant pel que fa a l'adquisició del coneixement com a les conseqüències associades a l'obtenció del títol. El títol de graduat en educació secundària és un requisit *sine qua non* per a continuar els estudis, tant acadèmics com professionals, però també per a la incorporació a amplis segments del mercat laboral. En aquest sentit, és important apuntar l'impacte que els resultats al final de l'educació obligatòria exerceixen sobre la igualtat d'oportunitats a nivell social i laboral (Calero, Choi, & Waisgrais, 2010), tal i com han posat de manifest diferents organismes internacionals (OECD, 2010; Teese et al., 2006).

Diversos estudis han mostrat el desigual èxit escolar entre els diferents perfils d'alumnes i el pes de l'origen socioeconòmic i cultural sobre el rendiment acadèmic (Alegre et al., 2010b; Calero, 2006; Cebolla-Boado & Garrido Medina, 2010; Mari-Klose et al., 2009; Serra i Paludàrias, 2007). Són nombroses també les recerques que demostren que els factors socioeconòmics -i especialment l'estatus social familiar, el gènere i l'origen ètnic- tenen una gran influència en la decisió de continuar o no amb els estudis, essent els joves provinents d'entorns més desfavorits, els nois i els d'origen immigrant, els que més abandonen la formació reglada (Alegre & Benito, 2012).

Algunes de les evidències han apuntat també a les dinàmiques pròpies dels centres educatius, atribuint-los la responsabilitat d'un major o menor rendiment escolar i l'orientació diferenciada en la transició a l'educació postobligatòria, especialment d'aquells alumnes pertanyents a grups socialment desfavorits (Tarabini, Curran, Montes, & Parcerisa, 2015). Les dinàmiques escolars condueixen sovint a escenaris de segregació intraescolar. Aquesta segregació sol anar acompanyada de la tendència a la construcció dels itineraris i dispositius escolars que sobreexposen els col·lectius més vulnerables a trajectòries de baix valor acadèmic, reservant les vies de major reconeixement a l'alumnat d'entorns socioeconòmics més acomodats (González Motos, 2014; Ponferrada-Arteaga & Carrasco-Pons, 2010; Carrasco et al, 2009; 2011). Així doncs, com assenyala Martínez García (2009), l'adquisició de competències i coneixements és una condició necessària però no suficient per a l'obtenció del graduat escolar, en tant que els criteris de cada centre educatiu poden conduir a nivells d'exigència diferents per a l'atorgament del títol.

A la ciutat de Barcelona un total de 111.120 joves i adolescents es trobaven durant el curs 2015-2016 cursant estudis secundaris, la major part d'ells en centres de titularitat privada, amb o sense concert. La distribució entre les xarxes educatives de la ciutat varia en funció de l'etapa i el tipus d'itinerari. A l'educació **secundària obligatòria més del 60% dels adolescents estudien en centres concertats**, el 36% ho fa en centres públics i només un 2% en centres privats. Pel que fa al **batxillerat**, es mantenen xifres semblants a les de l'ESO en els centres públics (37%) però la reducció dels concerts educatius per a les etapes postobligatòries comporta un **notable increment de l'escolarització en centres privats no concertats** (35%) en detriment dels centres concertats (27,7%). En canvi, a la **formació professional, la xarxa pública guanya pes** i, malgrat mantenir-se encara com a opció minoritària, arriba a atendre a més del 40% dels estudiants tant en CFGM (46,8%) com de CFGS (43,6%). L'alumnat de **Programes de Formació i Inserció** es distribueixen en un 40,5% en centres públics i un 59,5% en centres privats.

Taula 5.1. escolarització per tipus d'estudis segons titularitat

[any= 2015-16 | Font: Departament d'Ensenyament]

	Pública	Concertada	Privada
Educació Secundària Obligatòria	35,9	62,1	2,0
PFI ⁹	40,5	0	59,5
Batxillerat	37,1	27,7	35,2
CFGM	46,8	37,5	15,7
CFGS	43,6	32,9	23,5

5.1 L'ESO com a punt final: competències bàsiques i graduació

Com apuntàvem, la tria d'estudis postobligatoris només serà possible per aquells joves que hagin adquirit les competències bàsiques que condueixen a l'obtenció del graduat escolar en educació secundària. Els **resultats de les proves** per als alumnes de 4t d'ESO (taula 5.2) mostren resultats similars als que vèiem per al cas de primària (taula 4.6). D'aquesta manera, l'assoliment de competències bàsiques és major a Barcelona que per al conjunt de Catalunya. Les diferències són especialment clares en les proves de matemàtiques (una diferència de sis punts percentuals) però són observables a totes les matèries.

⁹ (FIAP, PIP-CD, PIP-EF, PTT)

Taula 5.2. Percentatges d'alumnes de 4t ESO que no superen les proves de competències bàsiques

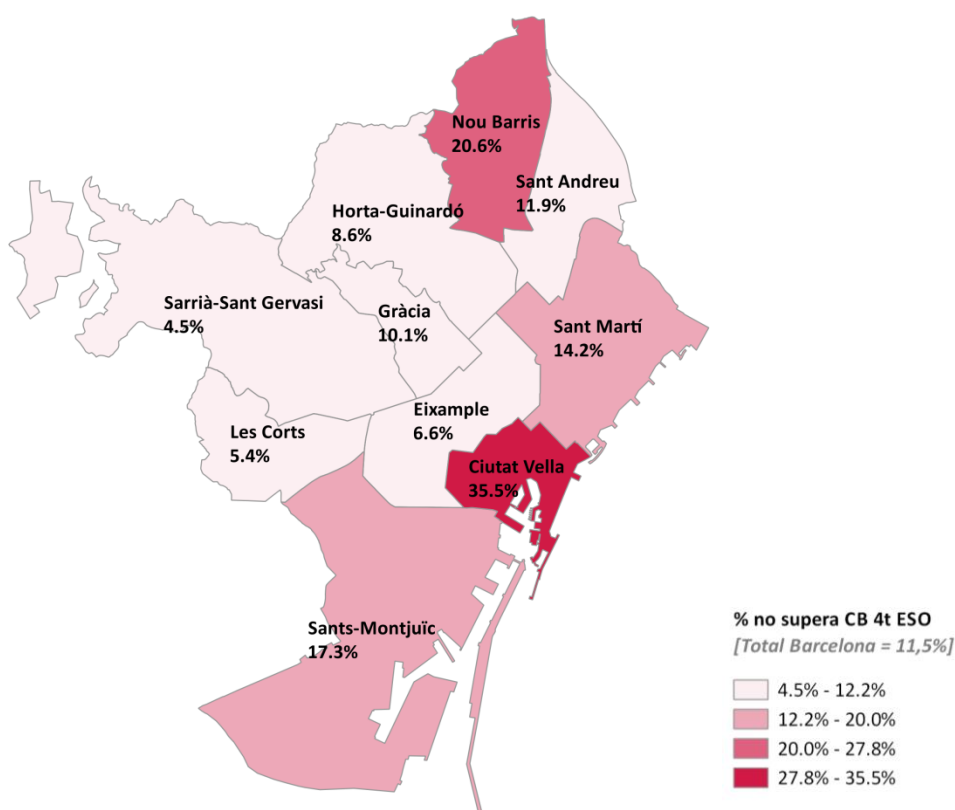
[Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu]

	Català	Castellà	Anglès	Matemàtiques
Barcelona	9,3	9,7	12,7	13,1
Catalunya	11,1	13,6	15,7	19,0

D'igual forma que a l'etapa primària, els resultats acadèmics (mapa 5.1) mostren que Ciutat Vella i Nou Barris són els dos districtes amb major percentatge d'alumnat que no aconsegueix les competències bàsiques en finalitzar l'ESO, seguits de prop per Sants-Montjuïc. A 4t d'ESO les diferències entre districtes s'accentuen, a causa principalment del notable increment d'alumnes de Ciutat Vella que no superen les competències bàsiques en les diferents disciplines (per sobre del terç de l'alumnat) però també per la millora de resultats en els districtes de l'Eixample, Sarrià i Horta-Guinardó.

Mapa 5.1. Percentatges alumnes de 4t d'ESO que no superen les proves de competències bàsiques (mitjana) per districtes

[Any = 2013-14 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació i del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu]



La concentració d'instituts de màxima complexitat en aquests dos districtes i els alts percentatges d'alumnat estranger semblen correlacionar amb els percentatges de no assoliment de competències bàsiques. Tot i això, s'observen territoris amb índexs de població estrangera molt semblants que plantegen, en canvi, diferències notables quant als resultats en competències. A mode d'exemple, els pes poblacional dels alumnes estrangers a l'Eixample i a Sant Andreu és similar (10,3% i 11,1%, respectivament) però la diferència en no assoliment de competències bàsiques se situa entorn els sis punts percentuals (6,6% a l'Eixample i 11, 9% a Sant Andreu).

Taula 5.3. Comparació de l'alumnat d'educació secundària que no supera les proves de competències bàsiques, del percentatge estranger del centre i del nombre de centres de màxima complexitat segons districte

[Any = 2014-15 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació, Departament Ensenyament, IDESCAT i del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu]

	Secundària		
	no supera Competències Bàsiques	alumnat estranger	Centres de màxima complexitat
Ciutat Vella	35,5	37,4	5
Eixample	6,6	10,3	0
Sants-Montjuïc	17,3	21,0	3
Les Corts	5,4	6,9	0
Sarrià-Sant Gervasi	4,5	4,5	0
Gràcia	10,1	7,1	0
Horta-Guinardó	8,6	11,6	1
Nou Barris	20,6	20,3	6
Sant Andreu	11,9	11,1	2
Sant Martí	14,2	13,2	2
Barcelona	11,5	12,3	19

Els resultats de les diferents matèries situa l'anglès (13,1%) i les matemàtiques (12,7%) com les assignatures amb un percentatge més elevat d'alumnes que no superen les proves (taula 5.4). En canvi, els percentatges de no superació de les proves per a les competències lingüístiques de castellà (9,7%) i català (9,3%) se situen per sota del 10% de l'alumnat.

L'anàlisi per matèries evidencia resultats dispars en les proves de 4t d'ESO en funció dels territoris. A Ciutat Vella, malgrat totes les disciplines mostren un terç d'alumnes que no les assoleixen, els resultats de la llengua anglesa són millors que els obtinguts a la resta de disciplines. En canvi, a l'Eixample, Les Corts i Sarrià-Sant Gervasi, amb menys d'un 6% d'alumnes que no superen les diferents disciplines, els resultats són pràcticament iguals per a les tres llengües. A la resta de districtes, en canvi, la competència en llengua anglesa es troba a molta distància de la de castellà o català. A mode d'exemple, a Sants-Montjuïc el 21% de l'alumnat no supera les proves d'anglès, xifra que es redueix al 13,9% en el cas de les de català. És probable que l'accés diferencial a formació extraescolar o complementària en anglès expliqui bona part d'aquests resultats.

Taula 5.4. Alumnat de 4t d'ESO que no superen les proves de competències bàsiques per tipus de prova i districtes

[Any = 2014-15 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Consorci d'Educació i del Consell

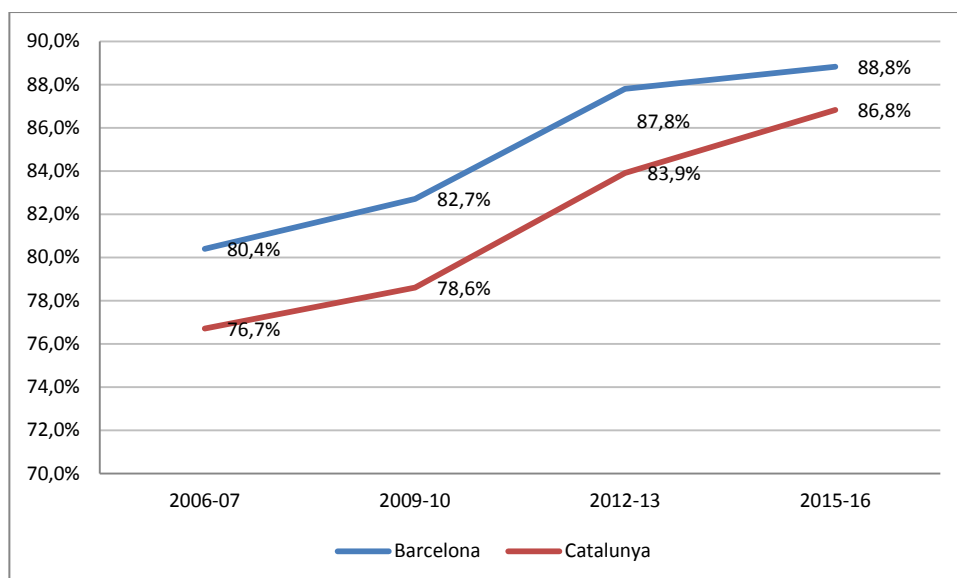
	alumnat 4t ESO que no superen competències bàsiques			
	Anglès	Matem.	Castellà	Català
Ciutat Vella	30,6	37,4	35,1	38,8
L'Eixample	6,2	7,4	6,6	6,1
Sants-Montjuïc	21,2	17,3	16,6	13,9
Les Corts	4,8	5,5	6,5	4,7
Sarrià-Sant Gervasi	4,1	5,9	4,2	3,7
Gràcia	10,1	11,3	10,4	8,6
Horta-Guinardó	11,1	11,8	6,6	4,7
Nou Barris	27,4	21,5	17,4	16,1
Sant Andreu	17,8	14,5	5,5	9,6
Sant Martí	18,4	16,7	10,6	11,1
Barcelona	13,1	12,7	9,7	9,3

Taxa de graduació d'ESO, absentisme i repetició

L'evolució del percentatge d'alumnes **graduats a 4t d'ESO a Catalunya** (gràfic 1) mostra un **tendència a l'alça als darrers anys** que s'estabilitza al voltant del 87%. Aquesta evolució a **Barcelona presenta uns percentatges lleugerament superiors** (situant-se a 89% l'any 2015-16) i una tendència de millora similar en els darrers 10 anys. Aquesta millora de la graduació pot estar relacionada amb l'empitjorament de les condicions laborals i la dificultat d'inserció laboral dels joves –sobretot nois- amb baixa (o nul·la) acreditació resultant del context de crisi econòmica.

Gràfic 5.1. Percentatge d'alumnat graduat sobre el matriculat a 4t d'ESO

[any= 2006-07, 2009-10, 2012-13 i 2014-15 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Consorci d'Educació de Barcelona i el Departament d'Ensenyament de la Generalitat]

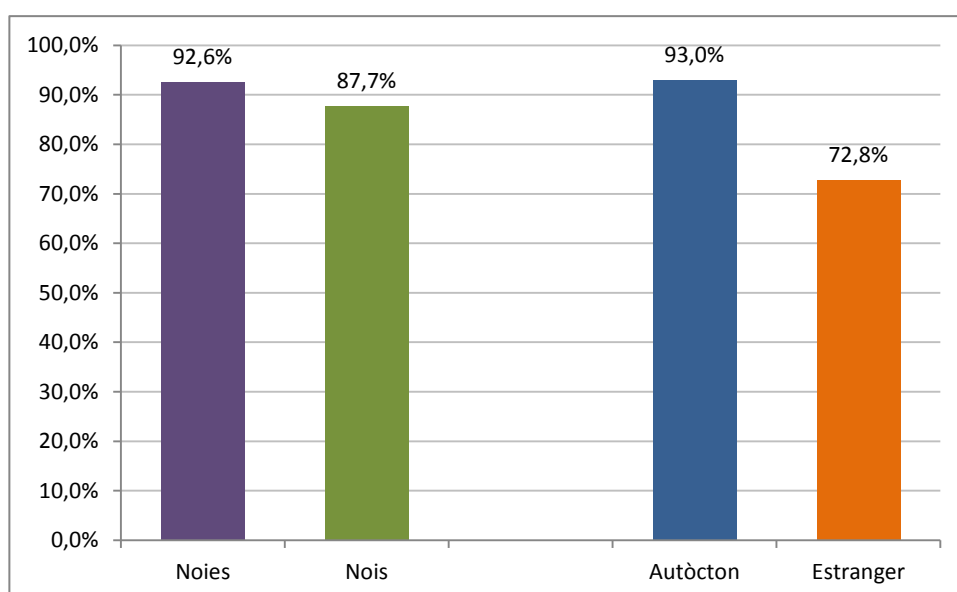


Segons han posat de manifest alguns treballs, el fracàs escolar dels nois és més sensible al mercat de treball i les taxes d'atur que en el cas de les noies (Martínez García, 2009). De fet, les xifres de graduació varien notablement segons el sexe : les noies presenten una taxa de graduació superior (gairebé cinc punts percentuals) a la dels nois.

També es veuen **diferències**, encara més intenses, **segons la procedència dels estudiants**: la taxa de graduació de l'alumnat autòcton supera en més de 20 punts percentuals l'obtinguda per l'alumnat estranger.

Gràfic 5.2. Percentatge d'alumnat graduat sobre avaluat a 4t d'ESO per sexe i procedència

[any= 2014-15 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament]

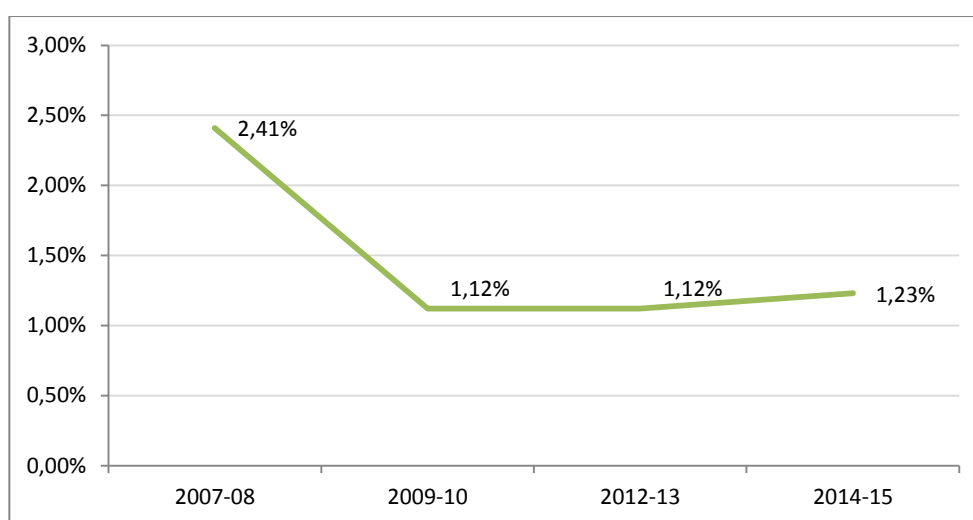


La no obtenció del graduat en ESO ve precedida sovint d'uns itineraris escolars disruptius i una assistència discontinua que es tradueix en una manca de vinculació amb la institució escolar amb anterioritat a la finalització de l'etapa obligatòria (Fernández Enguita, Mena Martínez, & Riviere Gómez, 2010). Les situacions de **ruptura i discontinuïtat**, així com les **trajectòries d'absències i els reingressos** a l'escola configuren les bases d'un fracàs escolar, afectant particularment a determinats **grups socials més vulnerables**, i reforçant la desigualtat en oportunitats educatives (García, 2005).

En el cas de la ciutat de **Barcelona**, la **taxa d'absentisme** efectiu a l'ESO (alumnat que acumula un nombre de faltes igual o superior al 25% de les sessions lectives mensuals)¹⁰ segueix una tendència similar a la taxa de graduació: una **estabilització recent després d'una millora significativa** en els primers anys de la sèrie.

Gràfic 5.3. Evolució de la taxa d'absentisme efectiva a l'ESO

[any= 2007-08, 2009-10, 2012-13 i 2014-15 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Consorci d'Educació de Barcelona]

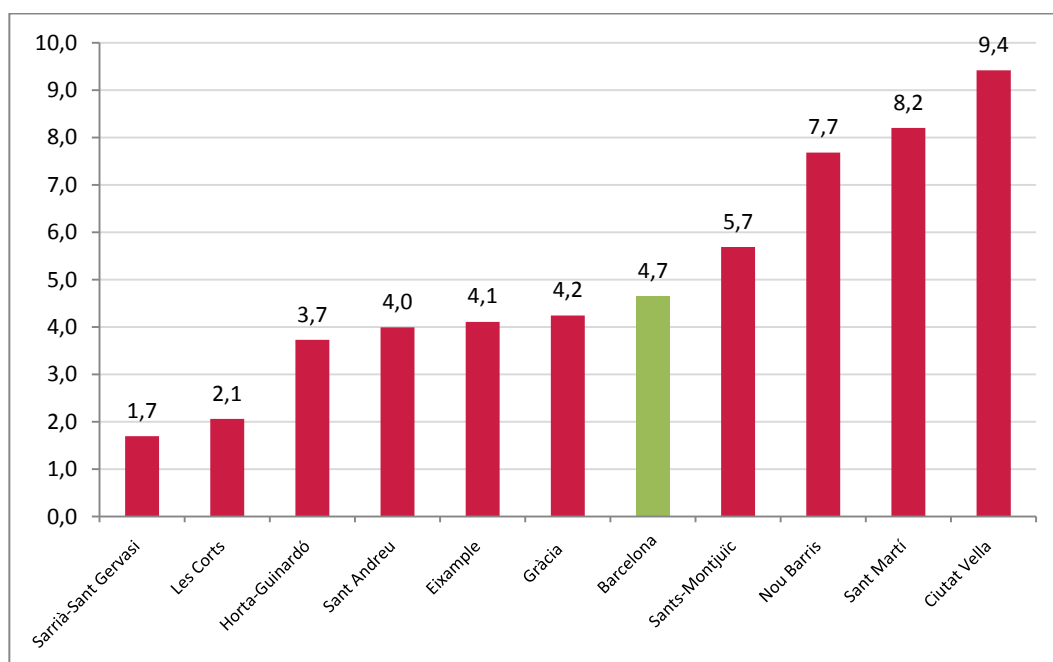


Un segon fenomen amb implicacions sobre l'èxit educatiu són **les repeticions de curs** (Calero et al., 2010; Fernández Enguita et al., 2010). Tot i ser una pràctica molt estesa al nostre context es qüestiona la seva eficàcia com a mesura per consolidar coneixements no adquirits, disminuir l'abandonament o *reenganxar* l'alumnat al sistema educatiu. De fet, alguns autors remarquen que és una pràctica escolar costosa i poc exitosa ja que la proporció de fracàs escolar és alta entre els repetidors (Martínez García, 2009).

Aproximadament un **4,7% de l'alumnat de 4t d'ESO de Barcelona ha repetit** algun curs al llarg del seu itinerari formatiu, ja sigui a la primària (on és extremadament reduïda aquesta pràctica), ja sigui a la secundària. De nou, es constaten diferències territorials significatives. Els districtes de Ciutat Vella (9,4%), Sant Martí (8,2%), Nou Barris (7,7%) i Sants-Montjuïc (5,7%), en menor mesura, se situen a força distància per sobre de la mitjana de la ciutat. A l'altre extrem, a Sarrià Sant Gervasi i Les Corts les repeticions són marcadament més reduïdes.

¹⁰ El Pla integral de millora de l'escolarització i tractament de l'absentisme escolar de Barcelona diferencia entre diferents tipus d'absentisme: esporàdic (< 5% de faltes), moderat (entre el 5% i el 25% de faltes), regular (entre el 25% i el 75% de faltes) i crònic (> 75% de faltes). Anomenem absentisme efectiu, seguint les indicacions del Departament d'Ensenyament, l'absentisme regular i crònic, per tant, quan es produeix un absentisme durant més del 25% de les sessions.

Gràfic 5.4. Percentatge d'alumnes repetidors cursant estudis secundaris segons districtes
 [any= 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]



L'anàlisi del perfil d'alumnat repetidor per sexe i procedència apunta que **les noies autòctones** presenten els **percentatges més baixos** de repeticions, en tots els districtes de la ciutat. Les repeticions dels nois autòctons se situa entorn la mitjana per a la majoria de districtes; tot i que Nou Barris i Sant Martí tenen percentatges que doblen la mitjana de la ciutat. La procedència esdevé una variable clau, en tant que tant **les noies estrangeres o com els nois estrangers superen sensiblement les repeticions** dels seus companys i companyes autòctons, amb especial força als districtes de l'Eixample, Gràcia i Sant Andreu.

Taula 5.5. Percentatge d'alumnat 4t ESO repetidor segons sexe i nacionalitat per districtes
 [any= 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament]

	Noia autòctona	Noia estrangera	Nen autòcton	Nen estranger	Total
Ciutat Vella	6,2	7,4	6,3	19,2	9,4
Eixample	2,2	12,9	3,7	14,1	4,1
Sants-Montjuïc	2,0	8,4	6,9	13,0	5,7
Les Corts	1,1	8,8	2,1	8,8	2,1
Sarrià-Sant Gervasi	1,0	9,7	1,5	11,5	1,7
Gràcia	2,0	13,0	3,9	32,0	4,2
Horta-Guinardó	1,4	8,0	3,8	12,0	3,7
Nou Barris	4,6	7,2	9,8	12,5	7,7
Sant Andreu	1,6	15,5	3,2	17,4	4,0
Sant Martí	5,3	15,3	8,5	15,4	8,2
Barcelona	2,4	10,2	4,5	14,8	4,7

En definitiva, les xifres analitzades mostren una millora educativa progressiva en la darrera dècada a la ciutat de **Barcelona**: una **reducció de l'absentisme i unes majors taxes de graduació**, que se situen entorn el 88%. Ara bé, aquesta millora no ha estat experimentada d'igual forma pels diferents joves i adolescents, el que ha ampliat les **distàncies entre sexes i procedències**. D'igual forma, les poques xifres disponibles a nivell de districte mostren **realitats marcadament dispars en els diferents territoris de la ciutat**, essent els districtes de menor perfil socioeconòmic aquells on es concentren les repeticions de curs i el no assoliment de competències bàsiques.

Els reptes de Barcelona respecte a l'assoliment de l'educació obligatòria i graduació a 4t d'ESO passa per l'activació de programes d'èxit escolar que situïn els col·lectius més vulnerables en el focus d'atenció i, alhora, s'adrecin de forma prioritària als districtes amb majors índexs de fracàs escolar. De forma prioritària calen programes de prevenció del fracàs escolar i l'absentisme escolar. En aquest àmbit és necessari combatre les ruptures i discontinuïtats en els itineraris d'educatius dels adolescents com a conseqüència de les absències reiterades i no justificades sent necessari:

P: Elaborar un protocol de prevenció, detecció i intervenció coordinat entre els diferents agents educatius sobre l'absentisme escolar.

Per tal de visibilitzar el fenomen i valorar quina és la magnitud en cada cas, serà necessari disposar d'informació acurada de les diverses situacions d'absentisme per tal de poder actuar de forma ràpida i de manera coordinada amb els agents implicats. Així es proposa:

P: Realitzar controls regulars d'assistència als centres educatius i identificar aquelles situacions que requereixin actuacions.

P: Fomentar la comunicació ràpida amb les famílies un cop detectats casos d'absentisme.

P: Establir processos de coordinació i comunicació entre els diferents agents implicats del centre educatiu.

Paral·lelament, és necessari impulsar actuacions per a la prevenció i correcció amb especial atenció als adolescents i a les famílies en risc o en situacions de vulnerabilitat social. Concretament es requereix:

P: Impulsar dispositius d'acompanyament i suport als adolescents i a les famílies en risc.

P: Afavorir iniciatives i estratègies per a la reincorporació al sistema educatiu d'aquell alumnat en situacions actuals d'absentisme.

En un altre ordre, cal també és necessari un replantejament de l'ús de les repeticions de curs entre aquells alumnes amb dificultats a seguir el currículum comú.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Diversificació curricular

<i>On</i>	Instituts Joan d'Àustria i Institut Barri Besòs
<i>Població</i>	Alumnat de 3r i 4t d'ESO
<i>Objectiu</i>	Reduir l'abandonament escolar, el fracàs i l'absentisme.
<i>Descripció</i>	<p>Es tracta de donar una resposta individualitzada per aquell alumnat de 3r i 4t d'ESO que plantegen dificultats per a seguir el currículum comú. Es crea un grup de 10-12 alumnes per als quals es dissenya una diversificació curricular a través d'estades formatives a empreses o entitats per tal d'adquirir habilitats personals per a la vida adulta i professional i fer una primera incursió en el món laboral. A l'institut, aquests alumnes treballen les competències bàsiques a través d'una diversificació curricular i el treball per projectes. S'organitzen blocs de 10 hores setmanals: pràctiques a empreses, àmbit pràctic, àmbit lingüístic-social, àmbit científic-tecnològic, àmbit curricular i hores al grup ordinari i tutorial.</p> <p>Des del curs 2014-2015 la diversificació curricular es duu a terme a l'Institut Joan d'Àustria i a l'Institut Barri Besòs a través d'un programa impulsat conjuntament per la Inspecció d'Educació, el Consorci d'Educació i el Districte.</p> <p>En el programa hi participen diferents entitats i empreses del districte que ofereixen llocs d'estada segons diferents perfils professionals (socio sanitari, dinamitzar/a, administratiu, esportiu, comercial, medi ambient i suport educatiu).</p>
<i>Més info</i>	http://lameva.barcelona.cat/santmarti/ca/diversificacio-curricular

5.2 Els Programes de Formació i Inserció: segones oportunitats encara minoritàries

La no obtenció del graduat escolar pot desembocar en la repetició de curs o en l'abandonament de la via formativa reglada, sigui per la incorporació al món laboral, sigui per la participació en programes de segones oportunitats (Programes de Formació i Inserció). El requeriment del graduat escolar per a la matriculació als cursos de formació professional actua com a filtre en les transicions a l'educació postobligatòria. Per a aquells alumnes sense graduat en educació secundària s'obren, pràcticament de forma exclusiva, les vies de segona oportunitat. En el cas català, aquestes vies es redueixen als Programes de Formació i Inserció (PFI) -hereus dels antics *Programa de Qualificació Professional Inicial* (PQPI) i, al seu torn, dels més antics Programes de Garantia Social (PGS)-.

Malgrat es tracta de programes minoritaris (García, Casal, Merino, & Sanchez-Gelabert, 2013; Martínez-Novillo, 2015), en **els darrers anys semblen haver adquirit importància**, passant de 1.312 alumnes el curs 2009-2010 a 1.614 el curs 2015-16, tot i un lleuger descens de la matriculació en el darrer curs.

Taula 5.6. Evolució de la matriculació a Programes de Formació i Inserció¹¹

[any= 2009-10, 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament]

	2009-10	2012-13	2015-16
Ciutat Vella	138	274	306
L'Eixample	195	167	134
Sants-Montjuïc	261	304	242
Les Corts	23	27	41
Sarrià-Sant Gervasi	60	149	107
Gràcia	56	82	56
Horta-Guinardó	133	256	294
Nou Barris	101	139	158
Sant Andreu	113	118	79
Sant Martí	232	187	197
Barcelona	1312	1703	1614

L'anàlisi dels perfils d'adolescents que es matriculen en els Programes de Formació i Inserció (PFI) (taula 5.7) mostra un **itinerari clarament masculinitzat**. Si entre els no graduats, els nois suposen el 62%, en la matrícula dels Programes de Formació i Inserció el seu pes relatiu arriba al 71,5%. Pel contrari, les noies són el 37,8% dels no graduats però a les vies de segones oportunitats es queden al 28,5%. Per la seva banda, la comparativa per procedències apunta a una **infrarepresentació de l'alumnat estranger**. Així, si bé el 39,1% dels no graduats són estrangers, aquests alumnes suposen només un terç dels matriculats en Programes de Formació i Inserció. Així doncs, aquests programes **semblen funcionar com a vies de segones oportunitats per als autòctons**, bàsicament per als **nois**, mentre que els estrangers i les noies que no graduen no troben en aquests itineraris una via de retorn a la formació reglada.

Taula 5.7. Alumnat no graduat i alumnat 16-18 a PFI per sexe i procedència

[any= 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament]

	No graduació	Matrícula PFI		No graduació	Matrícula PFI
Dones	37,8	28,5	Autòcton	60,9	70,3
Homes	62,2	71,5	Estranger	39,1	29,7
Total	100,0	100,0	Total	100,0	100,0

¹¹ Per als cursos 2009-10 i 2012-13 es té en compte la matrícula a Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPI) i, per al darrer curs, els Programes de Formació Professional i Inserció (PFI)

En aquest sentit, sembla oportú recomanar el replantejament de la lògica de les vies de les segones oportunitats, apostant per un model més integral que esdevingui una opció real de retorn al sistema educatiu.

P: Repensar la lògica i funcions de les vies de les segones oportunitats i plantejar un model educatiu més integral que incorpori possibles vies de retorn al sistema educatiu.

P: Diversificar els programes de segones oportunitats, dins i fora dels centres d'educació secundària, per tal d'adaptar-se a les necessitats de l'alumnat.

A més a més, es considera necessari ampliar l'oferta d'aquests programes, per tal que esdevinguin una opció per l'elevat percentatge de joves que finalitzen l'ESO sense el graduat escolar corresponent, especialment les noies i els estrangers.

P: Ampliar l'oferta de Programes de Formació Inicial i incorporant i consolidant passarel·les de retorn al sistema educatiu.

En els darrers anys s'han impulsat iniciatives per tal d'acompanyar els joves en la seva inserció laboral. Una part d'aquest alumnat, el grup més majoritari, és aquell que no ha obtingut el graduat escolar i per al qual el retorn a la via formativa reglada no és una opció. Es tracta de programes i projectes, com el de Garantia Juvenil, adreçat a la reducció de l'atur juvenil i, per tant, al marge de les polítiques estrictament educatives però que esdevenen una resposta davant les limitades opcions existents. Per tant, és oportú:

P: Reforçar la relació entre programes per combatre l'atur juvenil i les segones oportunitats de retorn al sistema educatiu.

5.3 L'abandonament escolar prematur

Malgrat l'abandonament abans d'obtenir una titulació d'estudis postobligatoris (abandonament educatiu prematur) fa referència a joves majors de 18 anys, l'inclouem com un aspecte a analitzar en aquest document per la seva rellevància educativa però, sobretot, perquè les seves causes es forgen durant les etapes anteriors.

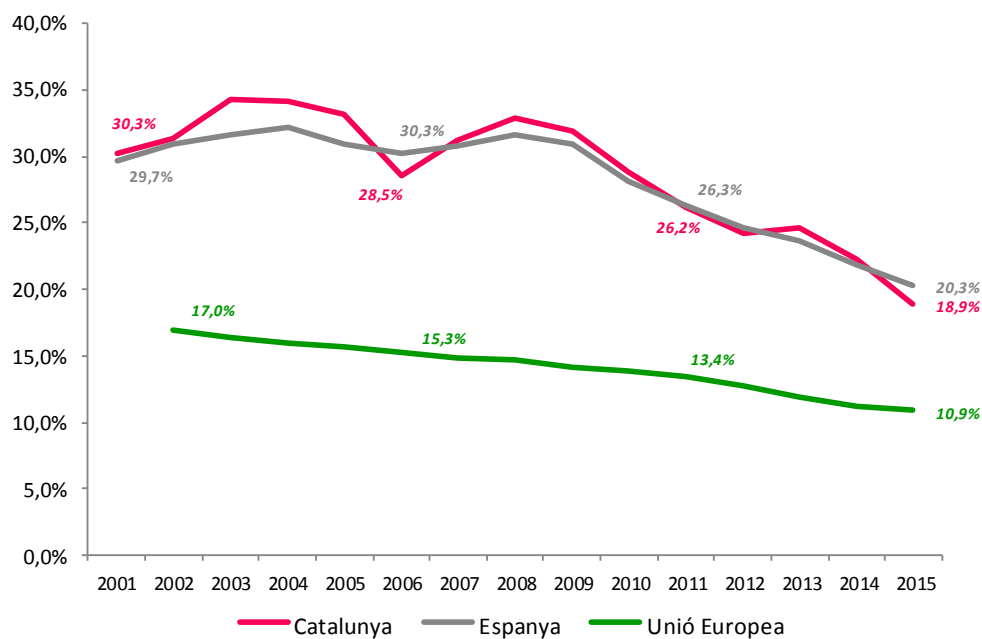
L'estratègia 2020 ha fixat com a objectiu reduir al 10% els joves d'entre 18 i 24 anys que no cursen estudis postobligatoris. Per al cas espanyol ha flexibilitzat aquesta xifra, situant-la en el 15%, atès que es parteix d'un context d'abandonament escolar prematur marcadament superior. Malgrat el progressiu decreixement (Gràfic 5.5) de la darrera dècada, l'abandonament escolar prematur supera encara amb escreix els límits fixats, tant al conjunt de l'Estat (20,3%) com a Catalunya (18,9%).

Tal i com observàvem respecte a les taxes de graduació, **l'abandonament escolar prematur accentua la seva reducció a partir de l'any 2008**, a partir dels efectes de la crisi econòmica, la dràstica disminució de llocs de treball poc qualificat i l'augment de la taxa d'atur entre els més joves. Aquests processos impacten en la presa de decisions educatives dels joves que s'adapten a aquest nou context d'oportunitats i opten per continuar estudiant i formant-se davant les dificultats d'inserció en el mercat laboral. En conseqüència, el percentatge d'abandonament prematur inicia al 2008 un període de decreixement fins a situar-se, **en el**

cas català en el 18,9%, per sota del de la resta de l'Estat però a força distància encara de les dades europees.

Gràfic 5.5. Comparació de l'evolució de la taxa d'abandonament escolar prematur a la Unió Europea, Espanya, Catalunya

[any= 2001-2015 | Font: IDESCAT]



Per a la ciutat de Barcelona, la manca d'una perspectiva històrica en la recollida d'aquest indicador dificulta la comparabilitat del fenomen. Malgrat això, per a l'any 2016 l'enquesta de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona assenyalava que **un 11,4% dels joves de la ciutat d'entre 18 i 24 anys no tenen estudis secundaris postobligatoris i actualment no estan estudiant**, situant-se així l'abandonament escolar prematur de la ciutat en percentatges propers a la mitjana europea i a força distància de la mitjana de Catalunya i Espanya, tot i que cal prendre aquesta dada amb una certa cautela, ja es tracta d'una aproximació a l'abast real de l'ABP.

En aquest sentit, les actuacions i propostes dirigides a fer front a la situació de l'absentisme i l'abandonament educatiu prematur són cabdals per tal de poder millorar els resultats educatius i socials dels infants i adolescents. Atès a aquest caràcter multifactorial del fenomen, les mesures d'actuació s'han de repensar integrant tots els àmbits i agents educatius i socials implicats i prioritant aquelles mesures centrades en la prompta detecció de les situacions *de risc* susceptibles d'esdevenir abandonament. Concretament, es proposen mecanismes d'acompanyament al llarg de la secundària i la consolidació de les tutories a secundària com a pràctiques habituals d'assessorament:

P: Reforçar i consolidar mecanismes d'acompanyament i assessorament durant la secundària obligatòria amb especial interès en les transicions

educatives.

P: Impulsar sistemes d'orientació i informació de les diferents opcions d'estudis postobligatoris així com de les passarel·les que connecten aquests estudis.

P: Impulsar actuacions des d'una lògica integral per a involucrar tots el àmbits i agents socials i educatius que permetin la prompta detecció i actuació en situacions de risc.

P: Fomentar la diversificació curricular en aquells casos que sigui necessari per afavorir que els alumnes assoleixin els objectius i l'assoliment de les competències bàsiques de l'etapa.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

E-High Quality Training (e-HQT)

<i>On</i>	Institut Salvador Seguí (La Verneda- Sant Martí)
<i>Població</i>	Alumnat CFGM i CFGS
<i>Objectiu</i>	Acompanyar les necessitats formatives de l'alumnat amb problemes d'assoliment dels continguts del CFGM de Perruqueria i Cosmètica Capil·lar, i potenciar l'alumnat emprenedor i amb inquietuds innovadores.
<i>Descripció</i>	<p>Es crea la figura dels "tutors-tècnics" entre els alumnes de segon curs del CFGS d'Estilisme i Direcció. Els alumnes de CFGM de Perruqueria i Cosmètica Capil·lar que ho necessitin comptaran amb un tutor-tècnic. Aquests tutors, conjuntament amb els professors, elaboraran un pla d'actuació amb activitats d'orientació i reforç. Participen també de la iniciativa els Servei d'Informació i Orientació Juvenil, el Centre d'Orientació de Sant Andreu i l'EAP de Sant Martí.</p> <p>A més a més, sota la supervisió d'un professor del centre, es treballa amb cada alumne de forma individual a través d'activitats de repàs, d'orientació, d'assessorament, de tècniques d'estudi, etc; sigui de forma presencial o on-line.</p>
<i>Més info</i>	http://innovabloc.jimdo.com/5%C2%AA-edici%C3%B3/barcelona-ciutat/

5.4 L'ESO com a punt de partida: tria diferenciada en les transicions a l'educació postobligatòria

La finalització de l'ESO constitueix el primer moment de transició educativa després d'una escolarització obligatòria comprensiva que arriba fins als 16 anys. Es tracta, sens dubte, d'una transició especialment transcendent per les seves implicacions sobre el futur acadèmic dels alumnes. La tria per la via acadèmica (Batxillerat) o professionalitzadora (CFGM) esdevé de cabdal importància en el context actual pel que fa a les conseqüències socials i laborals que comporta.

Cal tenir present que, al ser una etapa postobligatòria, les lògiques de participació dels joves i la tria de tipus d'estudis varia en funció tant de característiques individuals –

rendiment previ, expectatives d'èxit, motivacions, etc.-, familiars –estatus socioeconòmic-, com altres factors més estructurals propis del sistema educatiu. Així doncs, la incorporació d'una visió d'itineraris que connecti les diferents etapes educatives és necessària per entendre les lògiques subjacents que porten els estudiants a una o altra opció educativa.

En aquest sentit, el batxillerat és el camí més ràpid i directe als estudis universitaris i, alhora, és l'única via d'accés a l'educació professional superior (cicles formatius de grau superior, CFGS). Per la seva part, els cicles formatius de grau mitjà (CFGM) es configuren com la via de formació professional en finalitzar l'educació obligatòria però no té una continuïtat formativa directa als nivells superiors de formació professional. La inexistència d'una passarel·la directa¹² entre els CFGM i els CFGS implica que la decisió que prenen els alumnes en finalitzar l'educació obligatòria estigui condicionant a llarg termini les seves possibilitats d'accés a estudis superiors (Alegre et al., 2010).

Les matriculacions en els diferents itineraris postobligatoris apunta a un **creixent protagonisme de les vies professionalitzadores** (Taula 5.8). La comparativa entre els dos itineraris d'accés directe des de l'ESO –Batxillerat i CFGM- permet observar un major increment en els darrers anys de la matrícula en la via professionalitzadora, que passa de 9.064 matriculats el curs acadèmic 2005-06 a 12.197 en el darrer any analitzat. En canvi, els alumnes que opten per la via acadèmica i es matriculen a Batxillerat experimenten durant aquest temps una certa estabilitat (al voltant dels 22.000 matriculats).

Les dinàmiques rere aquest increment en la matrícula de les vies professionalitzadores poden ser múltiples i, tal i com apuntàvem a l'apartat anterior, poden respondre a diferents causes. D'una banda, pot ser conseqüència del context de crisi econòmica i el tancament del mercat laboral per als joves sense formació que opten per seguir estudiant per adquirir un coneixement pràctic o professionalitzador a través de CFGM a l'espera d'una oportunitat d'accedir al mercat de treball. De l'altra, no cal oblidar tots els canvis soferts per la universitat catalana que endureixen les condicions d'accés dels estudiants per mitjà d'un important augment de les taxes (Troiano, Torrents, & Sanchez-Gelabert, 2016). Aquest nou escenari pot dificultar l'accés a estudis universitaris dels joves amb menys recursos econòmics i la cerca d'alternatives com per exemple l'itinerari Batxillerat-CFGS-Universitat. Aquesta és una opció amb menys *riscos* ja que s'assegura un títol superior i professionalitzador, tot i que suposi una via d'accés més llarga.

Finalment, cal tenir present que l'oferta de cicles formatius -tant específics com artístics i esportius- ha experimentat un increment en els darrers anys (Fundació FP, 2014), donant així resposta a la demanda creixent.

Taula 5.8. Evolució de l'alumnat matriculat a Barcelona per tipus d'estudis curs 2006-2016
[any= 2006-07, 2009-10, 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament]

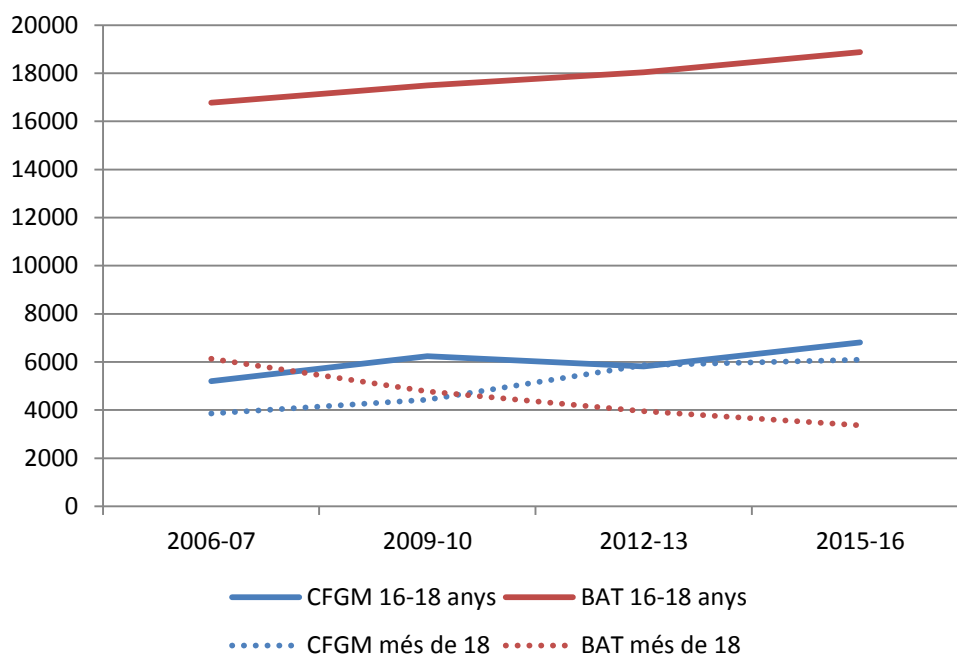
	2006	2009	2012	2016
Batxillerat	22900	22271	21989	22246
Formació Professional de Grau Mitjà	9064	10670	11684	12197
Formació Professional de Grau Superior	13700	15979	19082	22112

¹²Actualment, existeixen dues possibilitats d'accés a cicles formatius de GS per als graduats de CFGM: les proves d'accés a CFGS o la realització d'un "curs pont", el curs específic per a l'accés a Grau Superior.

La incorporació de l'edat de l'alumnat a l'anàlisi dona compte del pes de cada itinerari per a diferents perfils. En aquest sentit, es visualitza com l'increment en el nombre de matriculats als cicles formatius de grau mitjà ve donada per una **tendència alcista de matriculació tant entre l'alumnat més jove (16-18 anys)** que acaba d'obtenir el graduat escolar, **com entre aquell altre més gran (més de 18 anys)** que s'hi incorpora després de trajectòries menys lineals. En canvi, en el cas del batxillerat, les dades confirmen les dificultats per visibilitzar l'itinerari acadèmic com una via de retorn al sistema educatiu per a individus de major edat. L'accés es produeix estrictament des de l'ESO i durant les edats immediates a la finalització a l'educació secundària obligatòria.

Gràfic 5.6. Evolució alumnat matriculat a Batxillerat i CFGM segons grups d'edat

[any= 2006-07, 2009-10, 2012-13 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament]



Les dades disponibles permeten afinar una mica més en el perfil d'alumnat que opta pel batxillerat. Amb aquest objectiu s'ha calculat l'índex de normalització entre la població de 16-18 resident al territori i els alumnes dels diferents perfils que estan matriculats al **Batxillerat** (taula 5.9). En primer lloc, l'índex de normalització apunta a una **sobreprerentació de les noies autòctones (1,16)** i una infrarepresentació de la resta de perfils, especialment dels nois estrangers, que se situen per sota de la meitat del que seria una participació normalitzada en l'itinerari acadèmic de postobligatòria. Les dades apunten a l'existència d'una **barrera en l'accés per a l'alumnat estranger**, que afecta amb especial força els nois. En aquest sentit convé recordar que les taxes de graduació apunten a un major fracàs escolar també entre aquests perfils.

Taula 5.9. Índex de normalització de l'alumnat matriculat a Batxillerat segons sexe i nacionalitat

[any= 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament d'Ensenyament]

	Població 16-18	Batxillerat	Índex de normalització
Noia autòctona	41,6	48,3	1,16
Noia estrangera	6,6	4,8	0,73
Noi autòcton	44,0	43,0	0,98
Noi estranger	7,9	3,9	0,49

Les transicions a l'educació postobligatòria són variades segons els districtes. En el cas de Ciutat Vella s'observa una intensitat en les dinàmiques observades per al conjunt de Barcelona, una **clara sobrerepresentació de les noies autòctones (1,60) en l'itinerari acadèmic i una marcada infrarepresentació (0,34) per part dels nois estrangers**. En canvi, en els districtes de Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Nou Barris i Sant Martí les noies estrangeres reverteixen la tendència i obtenen quotes de matriculació més elevades, fins i tot, que els seus companys autòctons. En un altre sentit, destaca el districte de Gràcia on els estrangers -tant els nois com les noies- es troben clarament infrarepresentats, especialment aquestes últimes. La reduïda presència de noies estrangeres en els itineraris acadèmics és també una característica del districte de Sarrià-Sant Gervasi.

Taula 5.10. Índex de normalització de l'alumnat matriculat a Batxillerat segons sexe i nacionalitat per districtes

[any= 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament d'Ensenyament]

	Noia autòctona	Noia estrangera	Noi autòcton	Noi estranger
Ciutat Vella	1,60	0,74	1,05	0,34
L'Eixample	1,22	0,66	0,91	0,49
Sants-Montjuïc	1,18	1,15	0,90	0,60
Les Corts	1,09	0,61	1,02	0,42
Sarrià-Sant Gervasi	1,05	0,50	1,03	0,48
Gràcia	1,10	0,49	1,05	0,40
Horta-Guinardó	1,12	0,97	0,95	0,66
Nou Barris	1,13	0,98	0,92	0,88
Sant Andreu	1,10	0,74	1,00	0,57
Sant Martí	1,13	1,14	0,89	0,81
Barcelona	1,16	0,73	0,98	0,49

Les diferències entre gèneres s'amplien en els itineraris professionalitzadors. Sis de cada deu estudiants de cicles formatius, tant de cicle mitjà com superior, són nois. Així doncs, sembla observar-se una **major predisposició de les noies a cursar estudis de caràcter acadèmic**, mentre que els nois ocupen principalment opcions professionalitzadores.

La mirada a la procedència mostra una **major presència d'estrangers en els itineraris professionalitzadors**, en comparació amb allò observat en el batxillerat. El 14,2% de l'alumnat de cicles formatius de grau mitjà és estranger, xifra que s'incrementa fins al 22,5% en el cas dels cicles formatius de grau superior, molt superior al percentatge d'estrangers que, com veïem, cursen batxillerat (8,7%).

Taula 5.11. Escolarització segons tipus d'estudis, alumnat estranger i sexe

[any= 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del departament d'Ensenyament]

	Curs 2015-16	estrangers	noies
FP de Grau Mitjà	12095	14,2	40,2
FP de Grau Superior	22112	22,5	45,9

Cal ressaltar, de nou, que el batxillerat i els CFGM responen a lògiques d'accés diferenciades. Mentre que el batxillerat es nodreix pràcticament en exclusiva d'alumnat provinent de l'ESO (d'aquí que la disparitat per gènere sigui limitada), la formació professional escolaritza majoritàriament joves i adolescents que han finalitzat l'ESO però també obre l'accés a alumnes que han cursat (amb èxit o sense) el batxillerat, alumnes que reprenen els seus estudis després d'una temporada (més o menys llarga) fora del sistema educatiu; i aquestes vies de retorn al sistema educatiu són protagonitzades majoritàriament per nois.

Tres quartes parts de l'alumnat accedeix als CFGM a partir de l'ESO. L'accés des de la secundària obligatòria s'ha incrementat progressivament en els darrers cursos, en paral·lel a la reducció de les matriculacions des del batxillerat i, sobretot, des d'altres CFGM. Val a dir, però, que aquest accés no es produeix sempre de forma immediata a la finalització de l'ESO sinó que es produeix cada cop més després d'un temps de desconexió del sistema educatiu, tal i com mostrava l'increment de matriculats majors de 18 anys (gràfic 5.6)

Taula 5.12. Evolució de les vies d'accés als CFGM en els darrers 3 cursos acadèmics

[any= 2013-14, 2014-15 i 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament i de la Fundació FP]

	ESO	BATX	CFGM	CFGS	UNI	Curs + Prova Accés	Altres
2013-14	68,8	3,6	7,6		0,5	14,9	5,1
2014-15	70,9	3,0	2,5	0,0	0,2	11,7	8,2
2015-16	74,9	2,5	3,8	0,4	0,5	13,6	4,3

D'aquesta manera els **CFGM** poden estar establint-se com **una via espontània de segona oportunitat** per aquells joves que havien abandonat els estudis amb anterioritat i hi accedeixen ara, ja sigui amb la titulació de secundària o a través de proves d'accés específiques. En altres paraules, els **CFGM poden consolidar-se com una via de professionalització per a aquells adolescents que havien abandonat els estudis** sent graduats i no aconsegueixen incorporar-se al mercat de treball.

Aquest nou perfil d'alumnat podria explicar **l'elevat percentatge d'abandonament que presenten els CFGM**. Més d'un terç dels estudiants (37%) de CFGM no van arribar a cursar el segon curs (taula 5.13). En el cas dels CFGS, en canvi, el percentatge d'abandonament és marcadament inferior i se situa entorn un 13%.

Taula 5.13. Abandonament a l'FP a la ciutat de Barcelona al curs 2014-15

[any= 2015-16 | Font: Anuari de la Formació Professional a Barcelona 2015]

	Matr. 2013-14	1r	Matr. 2014-15	2n	Abandonament
CFGM	7.206		4.506		2.700 (37%)
CFGS	10.820		9.383		1.437 (13%)

L'abandonament prematur als CFGM (taula 5.13), la preeminència de la via acadèmica sobre la professionalitzadora en els sistemes d'orientació i que els CFGM es concebin com a vies de segona oportunitat per aquells que van abandonar l'etapa obligatòria, entre d'altres, té conseqüències en el valor i prestigi dels estudis de Formació Professional, especialment, els de Grau Mitjà. Aquests elements es retroalimenten i provoquen que la formació professional es presenti com una segona opció, moltes vegades terminal i orientada per als alumnes més desavantatjats (García et al., 2013; Merino, García, Casal, & Sanchez-Gelabert, 2011).

Tot i això, com apuntàvem, la **formació professional ha experimentat un increment en la demanda** en els darrers anys, increment que ha comportat alguns desajustos respecte a

l'oferta existent. Segons les dades de l'Anuari FP 2015, dels 19.258 alumnes que han demanat plaça d'FP, el 73% ho han fet a centres públics. Aquesta xifra contrasta amb l'oferta existent, que es localitza només en un 59% en centres de titularitat pública. Com a resultat, els centres concertats reben fluxos importants d'alumnes que no han aconseguit plaça a l'FP pública. S'ha de tenir en consideració el diferent cost de la formació professional en cadascuna de les xarxes, fet que pot comportar una barrera d'accés tant a l'opció concertada com privada per als adolescents amb situacions socioeconòmiques desfavorides. A mode d'exemple, segons dades de la Fundació FP, cursar un Grau Superior en direcció de cuina, té un cost anual als centres públics d'aproximadament 1000€ quantitat que es triplica en el cas de la concertada i que arriba als 6000€ als centres privats¹³.

Taula 5.14. Oferta, demanda i saldo net de places d'FP a la ciutat de Barcelona

[any= 2015-16 | Font: Anuari de la Formació Professional a Barcelona 2015]

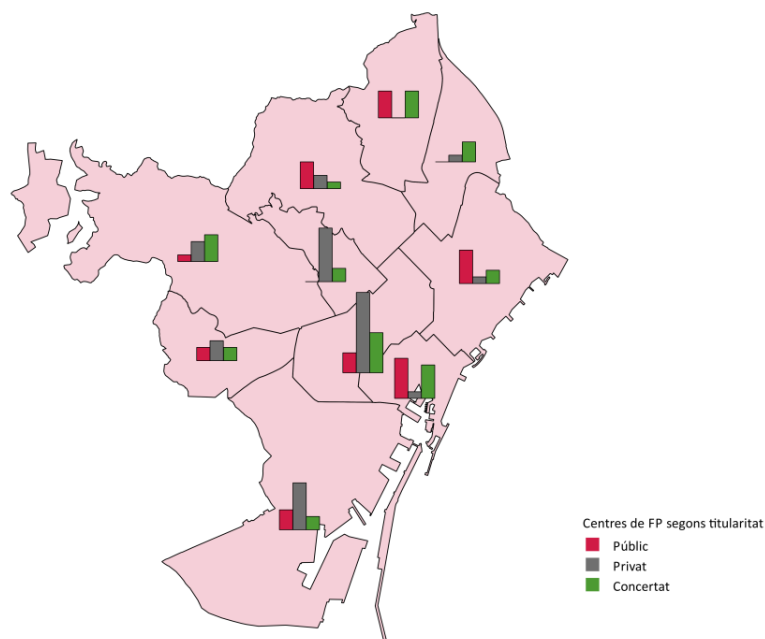
	Oferta	Demanda	Saldo net
1er Curs FP Pública	8622	14093	-5471
1er Curs FP Concertada	5961	5165	+796
Total	14583	19258	-4675

D'altra banda, la distribució dels centres d'FP públics i concertats a la ciutat és molt diversa. Si bé, a diferència de les etapes obligatòries, es podria pensar en una oferta focalitzada i especialitzada de formació professional concentrada en alguns territoris, s'ha d'apuntar el risc que en els territoris on l'oferta pública és gairebé inexistent o les especialitats molt reduïdes, la formació professional esdevingui invisible, limitant les opcions formatives per als alumnes que no contempen altres vies.

¹³ Val a dir que els materials necessaris suposen una part important del cost i aquests varien notablement en funció de l'especialitat.

Mapa 5.2. Oferta de centres d'FP segons titularitat per districte

[any= 2015-16 | Font: Anuari de la Formació Professional a Barcelona 2015]



En definitiva, **Barcelona** ha experimentat en els darrers anys un **progressiu creixement de les vies professionalitzadores**, protagonitzat especialment per la visibilització dels CFGM com a vies de retorn al sistema educatiu per a joves que havien abandonat els estudis. A més a més, la dualització de l'educació postobligatòria es produeix en paral·lel a una diferenciació entre els perfils d'alumnes que hi opten: autòctons, sobretot noies, a la via acadèmica, i nois autòctons i estrangers a la formació professional. De nou, les diferències territorials són rellevants, especialment pel que fa a **l'oferta de formació professional, desigualment distribuïda a la ciutat**.

Les actuacions i mesures proposades estan orientades a desenvolupar una oferta que garanteixi oportunitats formatives i un accés a la xarxa de centres públics de formació professional en tot el territori. Al mateix temps, es proposa millorar el sistema d'orientació dels estudis postobligatoris i informant de les passarel·les educatives entre els diferents itineraris. S'incideix, per tant, en la necessitat de potenciar la figura dels orientadors i la necessitat de mecanismes d'acompanyament i ajuda a la transició post-obligatòria.

P: Millorar i potenciar els mecanismes i sistemes d'orientació i acompanyament a la transició d'estudis post-obligatoris, per tal de potenciar la Formació Professional com a via formativa de prestigi.

P: Replantejar el mapa de recursos de formació professional d'acord a les necessitats específiques de cada territori.

P: Garantir l'accés a l'oferta de Formació Professional pública de tots els adolescents del territori.

P: Impulsar un sistema d'ajudes i beques en el casos que no sigui possible la matriculació a centres públics; amb especial atenció a les famílies en situacions socioeconòmiques més desfavorides.

P: Afegir els ajuts al transport donada la desigual distribució territorial de

l'oferta i la necessitat de desplaçar-se pel territori.

P: Treballar en la millora de la projecció social dels CFGM, especialment entre els sectors de la població que opten per la incorporació al món laboral sense formació professional prèvia.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Programació del Pla d'Acció Tutorial a l'ESO

<i>On</i>	Institut Salvador Espriu (El Clot)
<i>Població</i>	Alumnat 12-16
<i>Objectiu</i>	Millorar l'atenció i l'orientació individual
<i>Descripció</i>	<p>L'Institut Salvador Espriu ha desenvolupat un programa d'acció tutorial a tots els cursos de l'ESO que inclou un conjunt d'accions:</p> <ul style="list-style-type: none">• Fer un seguiment de les entrevistes individuals i familiars dutes a terme en les tutories.• Impartir la cultura i els valors ètics i la Gestió del Treball i la convivència.• Promoure activitats orientades al futur de l'alumnat.
<i>Més info</i>	http://www.edubcn.cat/rcs_gene/extra/05_orientacio/jornada_orientacio_2011/bloc_3_espais_intercanvi/espai_A/02_PrOrientacioi_PAT_LDelgado.pdf

6. L'accés desigual al lleure a la ciutat

Bona part dels **recursos i oportunitats educatives** s'amplien durant **el temps fora de l'escola**, en els espais d'educació no formal o de lleure educatiu. Cada vegada més es concedeix una major importància a les activitats que donen suport a l'aprenentatge i l'educació fora de la jornada escolar formal (Molinuevo, 2009; Síndic de Greuges, 2014; Trilla Bernet & García González, 2004). En molts països l'oferta d'activitats extracurriculars tant a l'escola com en altres espais ha augmentat contínuament en els últims anys, en part promoguda per cobrir les necessitats de conciliació laboral i familiar però cada vegada més per eixamplar les opcions educatives d'infants i adolescents, esdevenint un espai de distinció social.

El **dret dels infants al lleure i a participar en les activitats culturals, artístiques, recreatives i d'esplai** és reconegut per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'infant, que també estableix el deure de les administracions de fer-ho possible (art. 31). A Catalunya, l'existència de la Llei de Drets i Oportunitats de la Infància i l'Adolescència de 2010 ofereix un marc legislatiu que garanteix el dret d'accés al lleure.

Diversos estudis demostren els beneficis de la realització d'aquest tipus d'activitats, com ara, el fet que contribueixen a assolir un desenvolupament personal més complet i integral (esforç, organització, relació social, etc.) i a desenvolupar habilitats i competències (Caride & Gradaïlle, 2008). Aquestes activitats, doncs, han estat identificades com a factors d'impacte en el desenvolupament cognitiu i social dels infants i adolescents, especialment entre aquells de famílies més desafavorides. Alhora, però, l'accés a les activitats extraescolars i la qualitat de les mateixes estan estretament relacionades amb les característiques socioeconòmiques de les famílies, esdevenint un espai de reproducció de desigualtats socioeducatives (González Motos, 2016; Síndic, 2015).

L'educació en el lleure o educació no formal perfila una àmplia variabilitat de realitats educatives a la ciutat. El ventall d'activitats extraescolars respon a temàtiques, franges d'edat i objectius molt variats que es conjuguen amb un nombre ampli d'entitats organitzadores (AMPAs, ONG, associacions culturals amb i sense ànim de lucre...) i una oferta pública diversa en els equipaments de la ciutat (biblioteques, museus, centres cívics, equipaments esportius).

Aquesta **dispersió en l'oferta**, juntament amb importants **limitacions en l'accés a les dades**, ens obliguen a realitzar una **aproximació fragmentada** a aquest àmbit (amb l'objectiu de poder aprofundir en aquest àmbit en posteriors edicions de l'informe). Aquest capítol abordarà els equipaments públics i entitats de la ciutat així com els seus usos i accés. Al mateix temps, ens aproparem a les associacions de pares i mares així com aquells projectes adreçats al foment de l'èxit educatiu fora de l'horari lectiu.

6.1 Equipaments públics i entitats a la ciutat: oferta i usos

Oferta d'equipaments i associacions juvenils

La ciutat de Barcelona disposa d'una **àmplia xarxa d'equipaments públics** (centres cívics, biblioteques, museus, teatres...) des d'on es planifiquen i organitzen nombroses activitats adreçades a la població de totes les edats, especialment a infants i adolescents.

A mode d'exemple, la taula 6.1 recull els **303 equipaments culturals** de la ciutat i la seva distribució per districtes. Aquestes dades permeten observar, d'una banda, l'existència d'uns recursos, principalment biblioteques i centres cívics, àmpliament distribuïts pels territoris i, per tant, amb una presència generalitzada als 10 districtes de la ciutat. De l'altra, alguns recursos com els museus i espais d'exposicions, els espais d'arts escèniques o els grans auditoris i sales de música en viu es concentren principalment als districtes de Ciutat Vella, Eixample i Sants-Montjuïc, sent força limitada o nul·la la seva presència a alguns districtes més perifèrics de la ciutat com Nou Barris. Es tracta, en aquests casos, majoritàriament **d'equipaments no de barri sinó de ciutat**, a l'abast del conjunt de la ciutadania, ubicats en els barris més centrals, i amb una important **oferta adreçada al turisme**.

Taula 6.1. Equipaments culturals a la ciutat de Barcelona segons districte

[Any = 2015 | Font: Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona]

	Museus i espais d'exposicions	Arxius i biblioteques patrimonials	Biblioteques de Barcelona	Centres cívics	Espais d'arts escèniques	Grans auditoris i sales de música en viu	Espais de creació	Sales de cinema	Total	Població 0-17 per equipament
Ciutat Vella	27	9	4	4	12	11	8	6	81	156,51
Eixample	12	3	6	6	11	2	0	11	51	674,20
Sants-Montjuïc	13	3	3	7	10	2	2	3	43	587,23
Les Corts	2	1	2	4	0	1	0	0	10	1197,80
Sarrià - Sant Gervasi	4	1	3	8	0	2	1	3	22	1265,68
Gràcia	3	1	3	2	5	1	5	4	24	696,38
Horta-Guinardó	1	4	4	5	0	0	1	1	16	1531,44
Nou Barris	0	1	5	4	0	0	1	1	12	2141,17
Sant Andreu	2	1	4	6	1	0	2	1	17	1366,94
Sant Martí	2	2	6	5	0	4	5	3	27	1383,15
Total	66	26	40	51	39	23	25	33	303	790,85

Un altre indicador que ajuda a dibuixar l'oferta d'activitats a la ciutat és el nombre **d'associacions juvenils** existents. Les xifres disponibles són limitades però apunten, novament, a una **gran diversitat d'entitats juvenils, amb un pes diferencial en funció del districte**. La mitjana de Barcelona se situa en una associació juvenil per cada 963 infants i joves de 0 a 18 anys. Sobre aquesta mitjana es troben l'Eixample, Nou Barris i Gràcia. A Sants-Montjuïc, Sarrià-Sant Gervasi, Horta-Guinardó i Sant Andreu, les xifres no s'allunyen en excés de la mitjana de la ciutat, amb una associació per cada 1.100-1.200 infants i joves entre 0 i 18 anys. En canvi, a Sant Martí el nombre d'associacions juvenils és marcadament més reduït, amb una per a cada 2.066 infants i joves. A l'altre extrem, a Ciutat Vella i Les Corts les associacions juvenils tenen un pes relatiu més elevat, amb una associació per cada 325 i 633 infants i joves, respectivament.

Taula 6.2. Nombre d'associacions juvenils segons districte

[Any = 2015 | Font: Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona]

	associacions juvenils	Població 0-17	Proporció associació per població 0-17
Ciutat Vella	41	13.353	309,2
Eixample	42	36.196	818,67
Sants-Montjuïc	22	26.599	1147,8
Les Corts	20	12.661	598,9
Sarrià-Sant Gervasi	25	29.368	1113,8
Gràcia	20	17.497	835,65
Horta-Guinardó	23	25.855	1065,3
Nou Barris	29	27.103	886
Sant Andreu	21	24.467	1106,6
Sant Martí	19	39.257	1965,5
Barcelona	262	252.356	914,61

Ús d'equipaments i pràctiques de lleure

La diversitat territorial no respon només al nombre d'equipaments i entitats juvenils existents sinó també a la **freqüència d'ús de l'oferta** existent. A Barcelona hi ha una biblioteca per cada 40.000 habitants però la ràtio varia notablement entre els districtes. Així, mentre que a Ciutat Vella hi ha un equipament per cada 25.028 residents, a Sants-Montjuïc la relació és d'una biblioteca per cada 60.252 habitants. Val a dir, però, que aquesta proporció no explica el número de visites a biblioteques recollides a cada districte. A mode d'exemple, Ciutat Vella, malgrat ser el districte més cèntric i amb major cobertura de biblioteques, és el segon districte amb menor nombre de visites per part de les famílies amb fills menors de 18 anys. A l'altre extrem, Horta-Guinardó, amb una menor xarxa de biblioteques, se situa com el segon districte amb major ús per part de les famílies amb infants.

Taula 6.3. Assistència a Biblioteques segons districte i tipus de famílies

[Any = 2015-2016 | Font: Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona | Enquesta de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona]

	Equipaments	Població 0-17 Districte	Habitants 0-17 per biblioteca	Visites residents amb fills menors de 18 anys
Ciutat Vella	4	12677	3169,3	53,1
Eixample	6	34384	5730,7	61,8
Sants-Montjuïc	3	25251	8417	55,7
Les Corts	2	11978	5989	46,4
Sarrià-Sant Gervasi	3	27845	9281,7	56,0
Gràcia	3	16713	5571	65,9
Horta-Guinardó	4	24503	6125,8	66,9
Nou Barris	5	25694	5138,8	55,8
Sant Andreu	4	23238	5809,5	67,1
Sant Martí	6	37345	6224,2	63,5
Barcelona	40	239628	5990,7	60,3

Les dades sobre participació en activitats culturals (taula 6.4) plantegen aquestes com **l'oferta més atractiva per a les famílies**. Més de la meitat de les llars amb fills menors de 18 anys, han assistit a activitats culturals en el darrer any. La participació per districtes és, de nou, molt diversa. Ciutat Vella i Nou Barris són els districtes amb menor assistència a aquest tipus d'activitats (entorn el 45% de les famílies amb infants). A l'altre extrem, el districte de Gràcia presenta les xifres més elevades (73%).

Pel que fa als assistents a centres cívics, les xifres són les més baixes de les observades en activitats i equipaments públics de la ciutat. Només un terç de les famílies amb menors de 18 anys manifesten fer ús d'aquest equipament. En aquest cas, no s'observen grans diferències territorials, amb l'excepció del districte d'Horta-Guinardó que presenta uns percentatges marcadament inferiors als de la resta de territoris.

Finalment, les **instal·lacions esportives públiques** (taula 6.4) **són utilitzades pel 39% de les famílies amb infants i adolescents a càrrec però amb una variació territorial important**. Nou Barris és el districte amb menor participació en instal·lacions esportives (28,8%), seguit de prop de Sant Andreu i Ciutat Vella. Entre els districtes amb majors percentatges d'ús d'aquestes instal·lacions destaquen Sant Martí i Les Corts (entorn el 48%) .

Taula 6.4. Assistència a activitats culturals, centres cívics i instal·lacions esportives d'individus amb infants menors de 18 anys segons districte

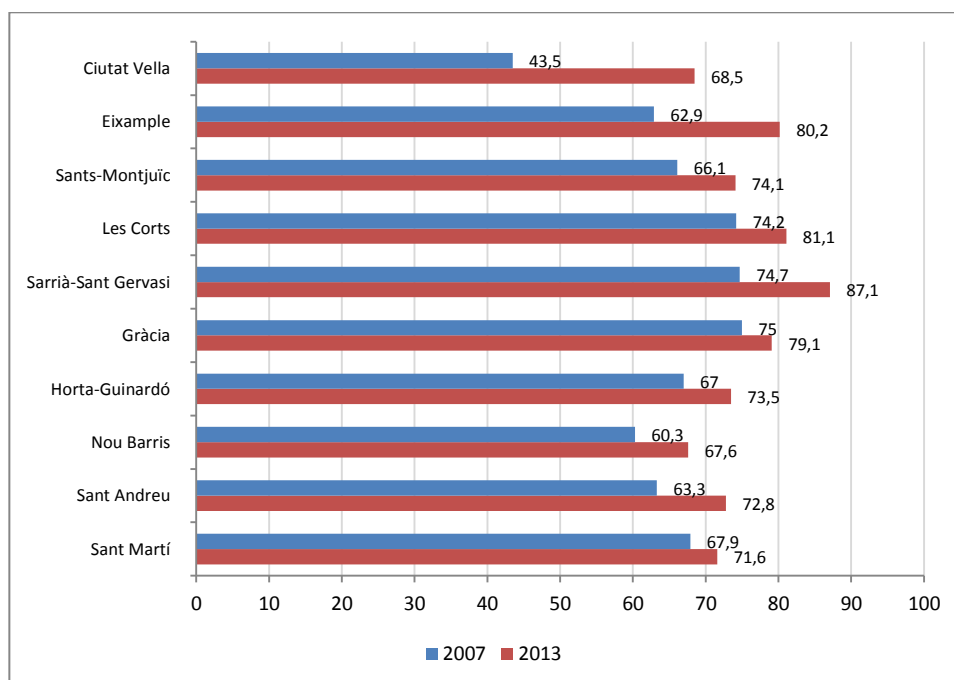
[Any = 2016 | Font: Enquesta de Serveis Municipals de l'Ajuntament de Barcelona]

	Activitats culturals	Centres cívics	Instal·lacions esportives
Ciutat Vella	45,7	32,9	34,6
Eixample	63,9	37,4	37,7
Sants-Montjuïc	62,0	31,6	34,6
Les Corts	62,3	32,9	47,8
Sarrià-Sant Gervasi	69,6	34,4	40,0
Gràcia	73,0	31,5	41,6
Horta-Guinardó	63,7	21,7	43,3
Nou Barris	46,8	30,8	28,8
Sant Andreu	60,1	32,9	31,5
Sant Martí	67,6	36,9	48,8
Barcelona	62,0	32,6	39,0

Són els barris més desfavorits, doncs, els que presenten una menor pràctica de lleure. A tall d'exemple, malgrat les diferències s'han reduït notablement en els darrers deu anys, persisteixen unes xifres marcadament més elevades de pràctica esportiva dels infants en edat escolar en els districtes de renda més alta (Eixample, Les Corts i Sant Gervasi), on se supera el 80% de joves participants; i uns percentatges clarament inferiors ens els districtes més pobres (Nou Barris i Ciutat Vella), amb xifres per sota del 70%.

Gràfic 6.1. Pràctica esportiva distribuïda per districtes, anys 2007-2013

[Any = 2013 | Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona]



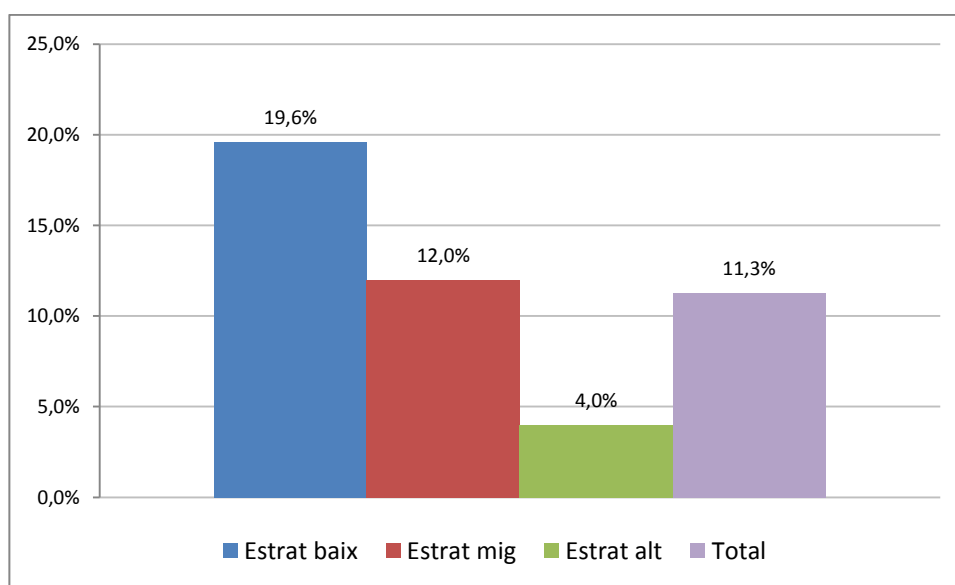
Desigualtat socials en el lleure educatiu

El lleure planteja certes pautes de desigualtat que afecten no només a la seva oferta, sinó també **les condicions d'accés, el tipus d'activitat i els resultats de les mateixes**. En primer lloc, les dades mostren que el lleure, a diferència de l'educació formal, no abraça el conjunt de la població infantil i juvenil. A mode d'exemple, l'estudi *Diagnosi de Temps de barri, temps educatiu compartit. Temps i activitat fora d'horari escolar* (Sintes, 2011) de la ciutat de Barcelona situa entorn el 24% el nombre d'infants i joves que no realitzen cap tipus d'activitat extraescolar.

Obrint la mirada a les activitats d'oci, concepció més àmplia que la d'activitats extraescolars, les diferències també responen a la posició social. El Baròmetre de la Infància i les famílies a Barcelona (2014) agrupa les famílies en tres estrats¹⁴ segons el seu perfil socioeconòmic, el que permet copsar l'efecte de les característiques socials. Les dades són clares, mentre que només el 4% dels infants que gaudeixen d'una situació socioeconòmica acomodada (estrat 3) no participen en activitats d'oci, la xifra s'incrementa fins al 19,6% en el cas dels infants d'entorns més desfavorits (estrat 1).

Gràfic 6.2. Percentatge de menors de 16 anys que no participen en activitats d'oci¹⁵ segons estrats socials

[Any = 2014 | Font: Elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la Infància i les famílies a Barcelona]



Centrant-nos, de nou, en la pràctica esportiva, que és la més extensa de les diferents modalitats d'oci (Síndic, 2014), l'*Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona* (Institut Barcelona Esports & Ajuntament de Barcelona, 2014) recull que l'11,3% dels joves de la ciutat afirmen no poder realitzar regularment activitats de lleure esportiu per motius econòmics.

El mateix estudi apunta importants diferències per procedències i gènere en els hàbits esportius. Així, mentre que el 78,4% dels joves nascuts a Catalunya pràctica algun tipus

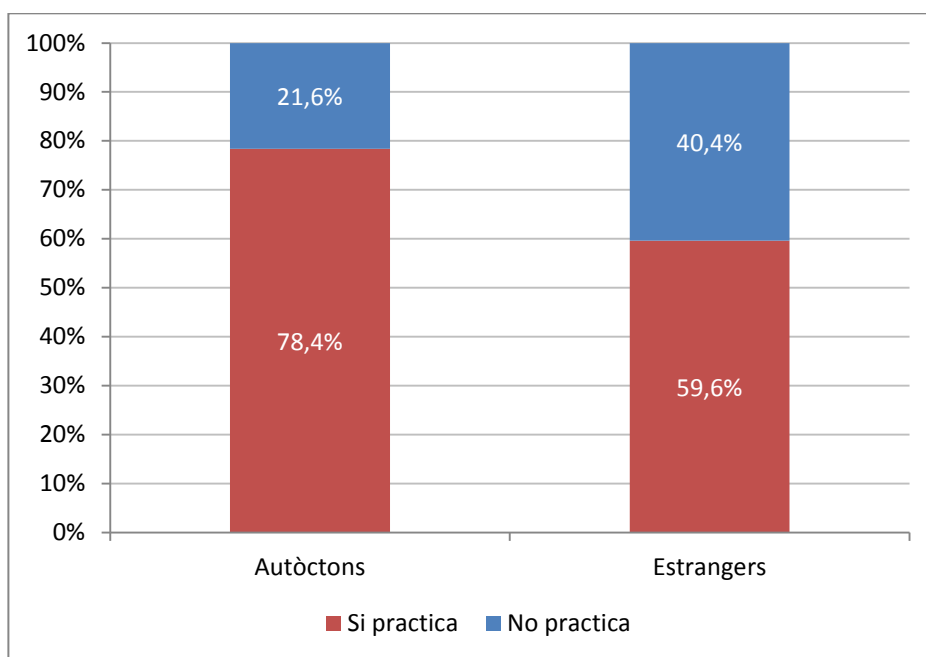
¹⁴El Baròmetre distingeix 3 estrats en funció a la Renda Familiar Disponible de les famílies dels 73 barris de la ciutat de Barcelona: estrat 1 correspon a les famílies amb rendes més baixes, l'estrat 2 a famílies amb rendes mitges i estrat 3 a famílies amb rendes altes.

¹⁵ S'entén com a activitats d'oci: esports, natació, tocar un instrument, organitzacions juvenils...

d'activitat esportiva, la xifra es redueix al 59,6% en el cas dels nascuts a l'estranger. D'aquesta manera, el percentatge d'escolars que no realitzen cap pràctica esportiva gairebé es duplica en el cas dels estrangers (40,4% en front al 21,6% en el cas dels autòctons).

Gràfic 6.3. Pràctica esportiva de la població escolar en funció del lloc de naixement

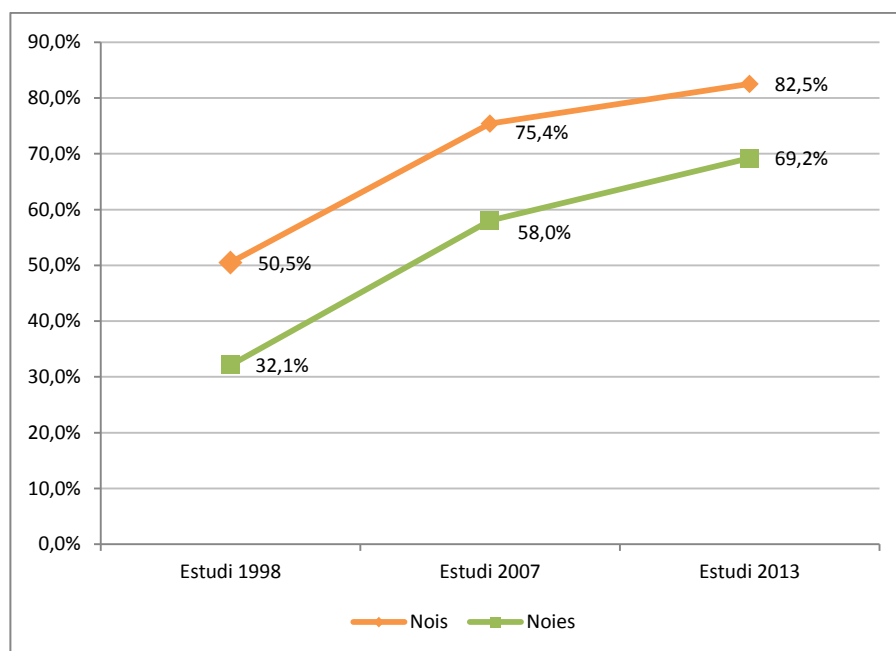
[Any = 2014 | Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona]



Amb tot, la **participació en activitats esportives a Barcelona entre la població escolar ha experimentat un increment de més de 30 punt percentuals** en els darrers 15 anys en la pràctica esportiva a Barcelona i ha estat especialment accentuat entre les noies que doblen els seus percentatges de participació. No obstant això, encara és acusada (uns 13 punts percentuals) la **distància entre gèneres** en la pràctica esportiva.

Gràfic 6.4. Evolució de l'índex de pràctica esportiva de la població escolar en funció del gènere

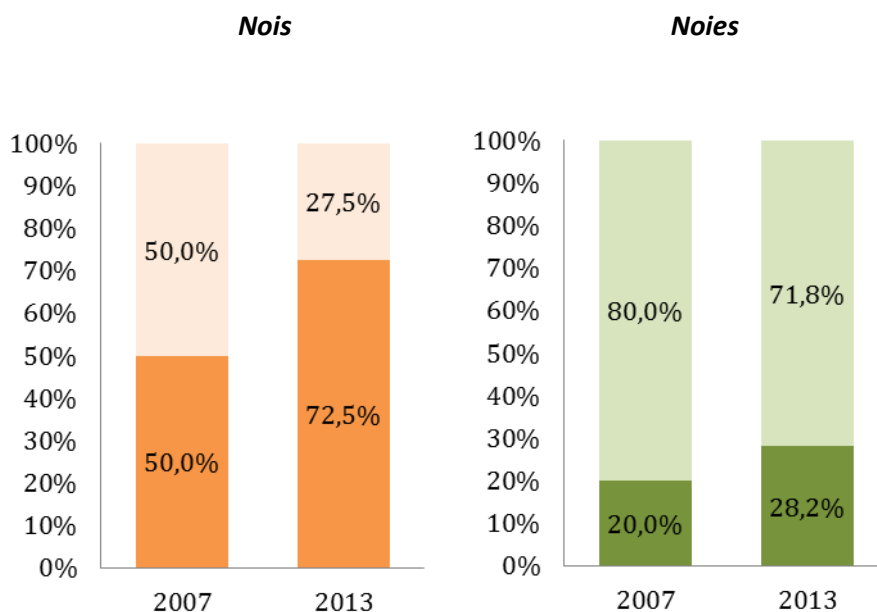
[Any = 2013 | Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona]



Val a recordar que les desigualtats de gènere i procedència sovint impliquen interseccions que emfatitzen la desigualtat produïda per cadascuna de les variables. Tal i com hem vist en els apartats anteriors, procedència i gènere esdevenen clau en la comprensió de l'èxit escolar i itineraris formatius. En el cas del lleure, **la combinació de sexe i procedència també reforça pràctiques diferenciades**. A mode d'exemple, l'*Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona (2013)*, centrant-se en el districte de Ciutat Vella, observa com les noies d'origen estranger redueixen la seva participació en activitats esportives fins al 28,2%, mentre que els nois nascuts fora d'Espanya presenten unes taxes de participació marcadament elevades (72,5%).

Gràfic 6.5. Pràctica esportiva de la població escolar nouvinguda a Ciutat Vella segons gènere

[Any = 2013 | Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona]



Els recursos de suport escolar

Més enllà de les activitats de lleure educatiu, existeixen a la ciutat un conjunt de projectes promoguts per administracions públiques o organitzacions del tercer sector, economia social o sector no lucratiu que pretenen incidir sobre el rendiment escolar, a través de **recursos de reforç** en determinades matèries acadèmiques. És, aquest, un tipus d'activitat de **creixent rellevància en la vida quotidiana de la infància i adolescència** de la ciutat, que assisteixen a aquest tipus d'activitats fora d'horari lectiu.

Segons el **Mapa de Recursos de suport escolar a Barcelona** elaborat amb el CEB (2015) (mapa 6.1), la comparació entre les zones on es concentren centres educatius amb complexitat elevada (mapa esquerra) i les zones on es concentra el suport escolar¹⁶ (mapa dreta) permet identificar alguns desequilibris entre oferta i potencial demanda. I és que existeixen algunes zones que, malgrat englobar un nombre elevat de centres públics de màxima complexitat, disposen d'una reduïda cobertura de reforça escolar. Responen a aquesta situació alguns barris dels districtes de Sant Martí (El Besòs i el Maresme, La Verneda i La Pau, El Camp de l'Arpa del Clot i el Clot) i Horta-Guinardó (Can Baró i Baix Guinardó, El Carmel, Vall d'Hebron, La Clota, La Teixonera) i el barri de La Prosperitat al districte de Nou Barris.

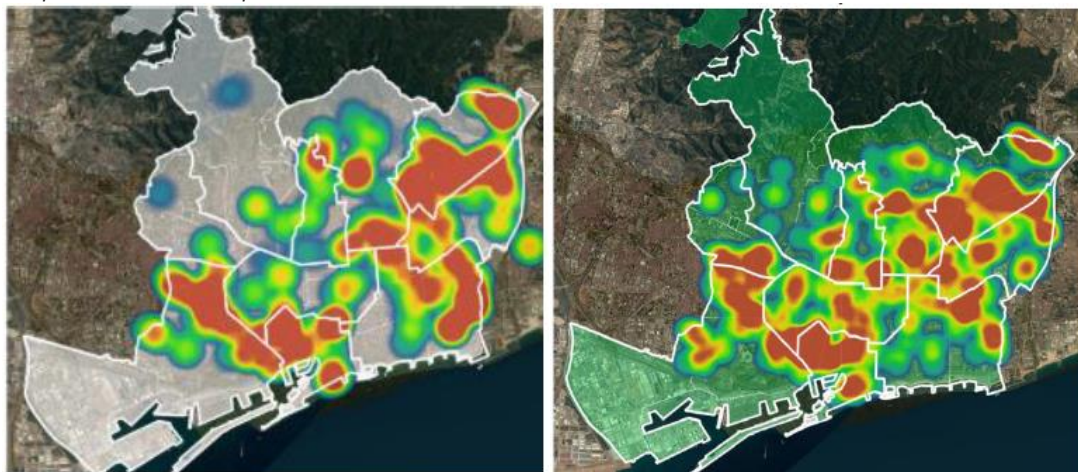
¹⁶ Tal i com recull el propi Consorci d'Educació de Barcelona, el mapa de recursos recull: "projectes o serveis de caràcter públic o social, en funcionament i ubicats dins del terme de Barcelona, que tenen com a principal finalitat reduir el fracàs escolar i contribuir a l'èxit educatiu de la població en edat d'escolarització obligatòria, destinant recursos humans i materials a aquesta finalitat."

Mapa 6.1. Mapa del risc de fracàs escolar segons els índex de complexitat dels centres públics i de calor dels recursos educatius de reforç escolar 2015-16

[Any = 2014-15 | Font: Memòria de recursos del Consorci d'Educació de Barcelona]

Mapa 1. Risc de fracàs escolar segons els índex de complexitat dels centres públics

Mapa 2. Concentració de recursos de suport escolar



Vermell indica més concentració de centres o recursos

La taula 6.6 permet observar el percentatge d'alumnes que reben suport escolar a cada districte, amb xifres dispars. Així, Ciutat Vella amb un 35% és el districte amb major nombre d'alumnes que assisteixen a classes de reforç escolar, seguits –tot i que a força distància- de Nou Barris i Sants-Montjuïc (entorn el 19%).

Taula 6.6. Percentatge d'alumnat que fa suport escolar per etapes escolar i segons districtes

[Any = 2015-16 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Consorci d'Educació de Barcelona i del Departament d'Ensenyament]

	Alumnat usuari / alumnat matriculat	
	Primària	Secundària
Ciutat Vella	35,7	43,1
L'Eixample	6,4	6,3
Sants-Montjuïc	12,9	18,5
Les Corts	4,6	2,2
Sarrià-Sant Gervasi	2,3	2,2
Gràcia	5,5	8,4
Horta-Guinardó	9,2	10,8
Nou Barris	16,8	19,2
Sant Andreu	9,6	9,3
Sant Martí	8,6	12,7
Barcelona	9,1	10,5

Aquests mateixos districtes són, alhora, els que plantegen una **ràtio entre recursos de suport escolar i centres de màxima complexitat** més baixos, per sota dels tres punts de suport educatiu per escola de màxima complexitat que és la mitjana de Barcelona (Ciutat Vella (2,93), Nou Barris (1,53) i Sants-Montjuïc (1,46)). A l'altre extrem, amb ràtios superiors al total de Barcelona trobem els districtes de Sant Andreu (4,33) i Horta-Guinardó (4,50), i amb uns percentatges de participació en activitats de suport escolar aproximat a la mitjana de la ciutat (entorn el 10%). Als districtes de Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Gràcia i l'Eixample, on no existeixen centres de màxima complexitat, l'assistència a activitats de suport escolar es mou entre el 2% de Sarrià-Sant Gervasi i el 8% de Gràcia.

Taula 6.7. Nombre de recursos educatius de reforç escolar i centres de màxima complexitat per districtes i alumnat que fa suport escolar

[Any = 2014-15 | Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Mapa de Recursos del Consorci d'Educació de Barcelona]

	Concentració recursos segons CMC		
	Recursos	CMC	Recursos / CMC
Ciutat Vella	41	14	2,93
L'Eixample	10	0	-
Sants-Montjuïc	19	13	1,46
Les Corts	8	0	-
Sarrià-Sant Gervasi	5	0	-
Gràcia	11	0	-
Horta-Guinardó	18	4	4,50
Nou Barris	26	17	1,53
Sant Andreu	26	6	4,33
Sant Martí	22	8	2,75
Barcelona	186	62	3,00

En definitiva, **els districtes amb major percentatge d'alumnat assistents a activitats de suport escolar són també els districtes amb majors necessitats socioeducatives** però la relació entre els recursos existents i el nombre d'escoles de màxima complexitat planteja una **distribució desigual en el territori**.

Aquestes dades apunten, doncs, no tant a la manca d'oferta de **lleure educatiu** sinó a **l'existència de barreres en l'accés, tant de caràcter econòmic com producte de la falta de coneixement i valoració** per part de determinats sectors de la ciutat. Això és degut, en part, per unes pautes socioculturals que no atorguen valor educatiu a les pràctiques que tenen lloc fora de l'escola però també a la manca de coordinació efectiva i poca vertebració entre serveis i entitats en el conjunt de la ciutat i, fins i tot, a nivell de barri, que projectin adequadament l'oferta existent. Val a dir, però, que ja hi ha en marxa algunes iniciatives per tal de reduir l'impacte de l'excessiva fragmentació de l'oferta de lleure. Ens referim, per exemple, al procés obert per fusionar l'escoltisme, que pot ajudar a donar més força al

moviment, dotant-lo de major cohesió interna; o el programa Baobab que pretén vertebrar el lleure educatiu als barris del Besós.

Les propostes han d'anar destinades a incentivar el lleure educatiu garantint un accés dels infants socialment desfavorits a l'educació no formal, ja sigui a través de l'impuls d'iniciatives de lleure allà on no hi ha oferta, ja sigui facilitant-la allà on sorgeix de forma autònoma. Aquestes iniciatives, al mateix temps, han d'anar acompanyades de mecanismes efectius de difusió:

P: Incentivar la promoció de projectes de dinamització del lleure educatiu sobretot a aquells barris i districtes amb una oferta insuficient.

P: Coordinar l'oferta promoguda des de l'Ajuntament amb la resta de proveïdors.

P: Incentivar la formació de professionals i voluntaris que treballen amb infants per garantir una oferta de qualitat.

P: Garantir un accés equitatiu a les activitats complementàries i de lleure amb especial atenció a infants i adolescents socialment desfavorits.

P: Afavorir la promoció d'ajuts per fomentar l'accés a les activitats extraescolars en igualtat d'oportunitats com per exemple ajuts econòmics, bonificacions i exempcions i/o sistemes de tarifació social.

Paral·lelament, cal treballar l'increment de la demanda d'activitats de lleure per part dels sectors socioeconòmicament més desfavorits que són, alhora, els que més es beneficien de la seva participació en aquestes activitats. El desconeixement de l'oferta existent però també la manca de valoració d'aquests espais educatius reverteixen en barreres d'accés que cal eliminar a través de la difusió del valor educatiu d'aquestes activitats extracurriculars. Amb l'objectiu de fomentar l'accés de l'alumnat a les activitats extraescolars en igualtat d'oportunitats és necessari:

P: Potenciar campanyes informatives i de difusió dels recursos de la ciutat a través de mecanismes que arribin als conjunt de famílies potencialment usuàries, especialment aquelles amb menor predisposició a fer-ne ús.

P: Promocionar recursos i oferta diversificada, especialment en els barris amb menys dotació.

P: Incentivar el treball conjunt des de diverses àrees (serveis socials, pediatria...) per a la identificació de públics absents.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT	
Serveis socioeducatius a les biblioteques públiques “Teixint una xarxa d’oportunitats”	
<i>On</i>	Biblioteca Bon Pastor
<i>Població</i>	Infants i Joves, segons el programa
<i>Objectiu</i>	Generació d’oportunitats educatives, ampliació de l’accés a la informació de sectors amb majors dificultats socioeducatives, reducció de l’analfabetisme i increment de les oportunitats d’inserció sociolaboral.
<i>Descripció</i>	<p>El projecte <i>Teixint una xarxa d’oportunitats</i> planteja com a línies de treball el foment de la lectura i el suport socioeducatiu a infants i joves del barri, tot plegat amb la voluntat de generar un important treball en xarxa. La biblioteca Bon Pastor s’ha convertit en un espai de trobada i confluència de programes i serveis tant de l’administració pública com d’altres entitats. La biblioteca treballa en col·laboració amb les associacions de veïns, serveis socials, les escoles i instituts del barri, Barcelona Activa, educadors de carrer, Creu Roja, la Pere Tarrés, etc.</p> <p>Pel que fa al foment de la lectura, es promouen des de la biblioteca diferents accions en coordinació amb el Centre d’Atenció i l’Escola Bernat de Boïl. Hi ha també una educadora que condueix tallers i atenció personalitzada per a la gestió dels conflictes. Voluntaris de Creu Roja i la Fundació IRES, la Fundació Pere Tarrés, els instituts, Barcelona Activa i els Punts d’Informació Juvenil de l’Ajuntament de Barcelona o Serveis Socials són altres agents col·laboradors.</p>
<i>Més info</i>	http://fundacionbibliotecasocial.org/content/uploads/2016/04/MI_Biblioteca_Bon_pastor.pdf

6.2 Associacions de mares i pares d’alumnes, dinamitzadores del lleure educatiu

Una de les principals vies de participació en activitat de lleure dels infants i joves és a través de la realització **d’activitats extraescolars** o fora de l’horari lectiu. Aquest tipus d’activitats - educatives, lúdiques o esportives- són **gestionades majoritàriament per les AMPAs** dels centres educatius, ja sigui de forma exclusiva o conjuntament amb el centre (Comas, Escapa, Abellán, & Alcantud, 2013).

Així doncs, l’anàlisi de **l’oferta de lleure educatiu depèn en bona mesura de l’impuls de les associacions** de mares i pares que, al mateix temps, actuen com a impulsores dels vincles comunitaris, tot cohesionant les relacions entre famílies, centres educatius i l’entorn.

Val a dir que la fortalesa de les AMPAs pot variar diametralment en funció de les formes de vinculació i participació de les famílies. Alguns resultats al nostre context (Comas, 2014) mostren com només un terç de les famílies participen de manera institucionalitzada, ja sigui amb una formant part de forma activa a l’AMPA (21,6%) o ocupant-hi càrrecs (7,4%). El 70% restant, en canvi, es mantenen informats i són presents a les festes realitzades a les escoles però sense que hi hagi una implicació més activa.

Que hi hagi o no d’AMPA condiona radicalment la possibilitat que s’oferti lleure educatiu als centres escolars. La taula 6.5 ens mostra el percentatge de centres públics que no tenen

AMPA: a **Barcelona només un 4% de centres públics de primària no tenen AMPA** (set centres); mentre que **a la secundària el percentatge incrementa fins a situar-se al voltant del 12,2%** (nou centres). A banda de les conseqüències sobre la dinamització del lleure educatiu en aquests centres, aquest indicador pot remetre a la debilitat i manca de relació família-entorn-escola en determinats districtes de la ciutat. Es pot entendre, per tant, com indicador de manca d'estructura que permeti un vincle a la comunitat i que inhibeixi la capacitat d'establir dinàmiques de treball col·laboratiu entre famílies i escoles.

S'observen, doncs, per una banda, els districtes de L'Eixample, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia on tots els centres públics de primària tenen AMPA. A l'extrem oposat, trobem els districtes Horta-Guinardó (9,1%), Ciutat Vella (8,3%), Nou Barris (8%) Sant Andreu (5%) i Sant Martí (3,0%) on trobem algun centre públic a primària sense aquesta estructura dins del centre.

En el cas de **secundària**, s'observa que s'incrementa i es generalitza a altres districtes el percentatge de centres públics sense AMPAs. El districtes de Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia, són els únics districtes on totes les escoles i instituts compten amb AMPA. A Sant Andreu i Sant Martí, a diferència de la primària, hi ha AMPA a tots els instituts del territori. Ara bé, a la resta de districtes s'incrementa de forma destacable el nombre d'instituts sense associació de mares i pares. Així, per ordre de menys a més cobertura al districte, a l'Eixample pràcticament la meitat d'instituts es troben sense AMPA (42,9%), seguit de Les Corts (25%), Horta Guinardó (22,2%), Ciutat Vella (14,3%) Sants-Montjuïc (10%) i Nou Barris (9,1%). Les dades no permeten aprofundir-hi però cal tenir present que la força i dinamisme de les AMPA és àmpliament variable entre centres, amb el consegüent impacte sobre la capacitat en la seva oferta de lleure.

Taula 6.5. Percentatge de centres públics sense AMPAs per districte

[Any = 2016 | Font: Pla d'acció 2016. Ciutat de Barcelona. FaPaC]

	Centres Públics	
	Primària	Secundària
Ciutat Vella	8,3	14,3
L'Eixample	0,0	42,9
Sants-Montjuïc	0,0	10,0
Les Corts	0,0	25,0
Sarrià-Sant Gervasi	0,0	0,0
Gràcia	0,0	0,0
Horta-Guinardó	9,1	22,2
Nou Barris	8,0	9,1
Sant Andreu	5,0	0,0
Sant Martí	3,0	0,0
Barcelona	3,98	12,2

A banda de l'existència o no d'AMPA, així com de la seva fortalesa, l'actual **compactació de la jornada escolar** als instituts públics de secundària esdevé un nou element de fre a la capacitat de les AMPAs d'oferir activitats de temps de lleure. El tancament de molts centres educatius just acabat l'horari lectiu redueix la disponibilitat d'espai i, per tant, l'oferta

d'activitats extraescolars organitzades en el centre.

En resum, el paper jugat per **les associacions de mares i pares** en la configuració del temps de lleure dels infants i joves és **d'especial rellevància**, en tant que configuren la principal oferta d'activitats de lleure. La inexistència d'aquestes associacions i/o la seva debilitat pot comportar importants diferències en les propostes de lleure educatiu per als infants, amb especial impacte en aquells contextos amb una oferta més limitada. En aquest sentit, el **treball en xarxa entre centres educatius d'un mateix territori, amb treball col·laboratiu amb les famílies i amb les entitats socioeducatives de l'entorn poden ajudar a bastir ofertes integrades de lleure educatiu**, compensant les febleses d'uns actors amb les forteses dels altres.

En un altre ordre de coses, es considera fonamental l'obertura i la integració dels centres educatius a l'entorn i la implicació i apoderament de les famílies. Més concretament, el reconeixement del rol educatiu de les famílies així com la participació en el seguiment de l'escolaritat del seus fills i filles configuren algunes d'aquestes mesures vertebradores. En concret, es proposa:

P: Reforçar les relacions família-entorn-escola: obertura i integració dels centres educatius a l'entorn i implicació i apoderament de les famílies en el seu rol educatiu.

P: Desenvolupar programes que promoguin la implicació de les famílies en el seguiment de l'escolaritat dels seus fills i filles i que incideixin en una major qualitat en els usos dels temps familiars.

P: Afavorir el reconeixement i reforç del rol educatiu de les famílies com a estratègia transversal i imprescindible.

P: Impulsar per part dels centres educatius la creació de les AMPAs en aquells contextos en què s'observa una important manca d'associacions de famílies.

P: Promoure xarxes col·laboratives de promoció del lleure educatiu als territoris amb la col·laboració dels centres educatius, les famílies i les entitats sociodeducatives del barri.

Les propostes en aquest àmbit també s'orienten a potenciar la capacitat dels centres escolars de fomentar el lleure educatiu en els barris garantint l'obertura dels centres després de l'horari lectiu i l'accés a menjador i a activitats extraescolars amb criteris de garantia d'igualtat d'oportunitats. Davant d'aquesta situació, cal apostar per un model d'escola a temps complet (Sintes, 2015), on educació formal i no formal comparteixin objectius i estratègies i on es garanteixi una ampliació de les oportunitats educatives a través de l'extensió de la participació en lleure educatiu als sectors socioeconòmics tradicionalment menys implicats. En aquest sentit és necessari:

P: Promoure models d'escola a temps complet, en què els centres escolars de primària i secundària resten oberts fins a mitja tarda incorporant oferta de servei de menjador escolar i activitats fora d'horari lectiu integrades en el Projecte Educatiu de Centre.

P: Incrementar beques i ajuts econòmics durant l'educació primària i secundària per als diversos serveis escolars que poden esdevenir fonts de desigualtat per la manca de participació dels estudiants en situacions més desfavorables (menjador, activitats complementàries, material escolar,

sortides i colònies).

P: Garantir l'accés -en el cas de secundària- al menjador de l'escola de primària adscrita en cas de que l'institut no compti amb cantina garantint també el proveïment d'ajuts de menjador entre l'alumnat de secundària.

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Acollida de noves famílies a l'AMPA

<i>On</i>	Escola Elisenda de Montcada (Nou Barris)
<i>Població</i>	Famílies alumnes 3-12
<i>Objectiu</i>	Incrementar la participació de les famílies, especialment de les novingudes, a l'AMPA
<i>Descripció</i>	L'AMPA organitza una trobada d'acollida a les famílies novingudes en què participen traductors. Aquesta trobada es realitza de forma coordinada amb la reunió amb els tutors de curs. A més, es crea un espai de benvinguda, de caràcter informal, on les famílies que esperen el seu torn per a la reunió amb el tutor poden conviure i xerrar.
<i>Més info</i>	http://www.fapac.cat/sites/all/files/root/Arrel/P%C3%BAblic/FaPaC/Projectes/Tothom%20AMPA/GUIA%20Tothom%20AMPA_Acollida%20fam%C3%ADlies.pdf

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

Calendari d'accions de benvinguda i orientació a les noves famílies

<i>On</i>	Escola Joan Miró (Eixample)
<i>Població</i>	Famílies alumnes 3-12
<i>Objectiu</i>	Oferir un espai de participació a les famílies, especialment a les d'educació infantil.
<i>Descripció</i>	L'AMPA organitza un conjunt d'accions adreçades a les famílies que acaben d'arribar al centre: participació a la jornada de portes obertes, reunió amb les famílies que s'han d'incorporar a P3, trobada a inici de curs classe per classe amb la tutora... A més a més, al novembre es fa una festa a l'escola adreçada a les famílies de P3 i P4 que compta amb la participació d'entitats del barri com els Castellers. Aquesta festa està organitzada per l'AMPA i compta amb l'assistència de l'equip directiu i els mestres de P3 i P4, remarcant així la complicitat entre equip directiu, docents i AMPA.
<i>Més info</i>	http://www.fapac.cat/sites/all/files/root/Arrel/P%C3%BAblic/FaPaC/Projectes/Tothom%20AMPA/GUIA%20Tothom%20AMPA_Acollida%20fam%C3%ADlies.pdf

EXPERIÈNCIA RELLEVANT

+ Educació

<i>On</i>	Districte de Sant Andreu
<i>Població</i>	Infants 0-18 i famílies
<i>Objectiu</i>	Incrementar les oportunitats educatives, especialment entre els sectors de la població amb major risc d'exclusió social. De forma més concreta, es proposen els següents objectius: a) Incentivar la participació de la comunitat davant nous reptes educatius i socials, b) Fomentar la relació entre diferents centres educatius i entitats socioculturals amb un mateix compromís social i c) Promoure la reflexió sobre la responsabilitat en l'oferta d'experiències estructurades d'aprenentatge en el temps lliure a infants i joves.
<i>Descripció</i>	<p>La iniciativa neix l'any 2012 amb la voluntat de generar una xarxa de col·laboració entre les diferents persones i institucions de la comunitat educativa. Es busca, a través d'aquesta posada en comú, una major eficiència dels recursos i una millora en l'aprenentatge dels infants, les famílies i el professorat.</p> <p>Hi participen de la xarxa les escoles bressol municipals El caminet del Besós i Les Quatre Torres; les escoles d'infantil i primària Bernat de Boïl, Baró de Viver i La Maquinista, l'Institut Doctor Puigvert, l'escola L'Esperança, el Centre de Recursos Pedagògics de Sant Andreu, el Districte de St. Andreu i professorat de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona.</p> <p>En una segona fase, s'hi ha sumat a la iniciativa altres entitats i equipaments culturals de l'entorn com AAVV La Maquinista, Bàsquet Sant Joan de Mata, Biblioteca La Sagrera, Biblioteca Ignasi Iglesias, Biblioteca Bon Pastor, Biblioteca Trinitat Vella, Casal de barri de Sant Andreu, Casal de barri Congrés-Indians, Casa de les aigües de Montcada, Camí Endins, Centre d'Estudis Ignasi Iglesias, Centre Cívic La Sagrera, Centre Municipal de Cultura Popular, Centre Cívic de Sant Andreu, Centre cívic Baró de Viver, Centre Cívic de Navas, Coordinadora d'AMPAS de St. Andreu, Espai Jove Garcilaso, Fundació Museu històric-social de MTM-MACOSA, MIJAC Sant Andreu, Teleduca.</p> <p>El projecte +Educació està inclòs en el pla de treball per l'èxit escolar del districte de Sant Andreu 2014-2016. El projecte pretén assolir una millora educativa i social a partir de l'apoderament dels actors implicats en el territori. A partir del disseny i desenvolupament de diferents projectes adreçats a la cohesió social, es demana la implicació d'alumnat, famílies, professionals i voluntaris.</p>
<i>Més info</i>	http://meseducacio.cat/

En resum, l'accés al lleure educatiu depèn de molts factors tant pel que fa a l'oferta (distribució i tipologia dels equipaments, horaris i obertura dels centres educatius, existència i dinamització de les AMPA), com també de la demanda (estatus social i cultural familiar, origen ètnic, gènere,...). La plasmació d'aquest conjunt de característiques en el territori evidencia la debilitat del lleure educatiu entre determinats perfils socials, i, especialment, en alguns districtes de la ciutat.

7. Una ciutat plena d'oportunitats educatives... però distribuïdes de manera desigual

En el decurs d'aquest document d'anàlisi de dades hem analitzat les **condicions en què es desenvolupen les trajectòries educatives dels infants i adolescents a la ciutat de Barcelona** en un sentit ampli –escolars i no escolars, dels 0 als 17 anys-. Les dades ens han permès fer una primera fotografia de com són les oportunitats educatives a la ciutat, a més de permetre comparar la situació de la ciutat en relació a Catalunya i la resta d'Espanya. També hem pogut observar quines diferències hi ha en funció de les característiques dels infants i adolescents, en especial, del seu gènere o procedència. Finalment, l'anàlisi també s'ha focalitzat en veure com és la realitat de l'educació dels infants i adolescents dins la ciutat i quines diferències es donen entre els deu districtes municipals.

En els darrers deu anys, el nombre d'infants i adolescents a Barcelona ha passat de 225.828 infants i adolescents l'any 2006 a 239.628 l'any 2015, representant un 14,9% de la població de la ciutat.

Les oportunitats educatives d'aquests infants i adolescents depenen -en part- de les realitats socials en què viuen. **La concentració territorial de població amb determinats nivells de renda, població estrangera i nivells educatius ens ha permès identificar diferents Barcelones**, que s'han anat **distanciant progressivament** a conseqüència de l'impacte diferencial de la **crisi econòmica**. Les realitats de cada districte modelen les condicions de vida dels infants i adolescents de la ciutat i configuren un context d'oportunitats i de pràctiques educatives dels infants i les seves famílies.

Alguns trets distintius de Barcelona respecte Catalunya

Barcelona comparteix amb la resta de Catalunya algunes dinàmiques educatives però, alhora, s'observen algunes **característiques específiques de la ciutat**, com ara **l'escolarització en el primer cicle d'educació infantil**. I és que a Barcelona el percentatge d'infants matriculats a escoles bressol és sis punts superior a la mitjana de Catalunya (42,5% contra 36%), diferència que s'ha ampliat significativament en els darrers anys a partir de l'increment de l'oferta de places públiques a la ciutat.

En el cas de primària i secundària, per la seva banda, **els centres concertats i privats tenen major pes que a la resta de Catalunya**. De fet, els infants i adolescents matriculats a centres públics tant a primària com, especialment, **a secundària és molt inferior a Barcelona** que al conjunt de Catalunya. Malgrat aquestes diferències, Barcelona experimenta, com la resta de Catalunya, una concentració de certs col·lectius -com la població estrangera- als centres públics.

Pel que fa a les opcions postobligatòries, **l'increment dels adolescents i joves que es matriculen a vies professionalitzadores** -tant a cicles de grau mitjà com superiors- és una tendència compartida per Barcelona i la resta de Catalunya.

En relació a les **proves de competències bàsiques** -tant a primària com a secundària-, **Barcelona presenta uns resultats lleugerament millors** en comparació amb les dades de Catalunya. Aquest avantatge és generalitzat en les quatre disciplines avaluades. En una direcció similar, la taxa de graduació a l'ESO és uns tres punts percentuals superior a la

ciutat (90% davant el 87% de la mitjana catalana),

Cada etapa i àmbit educatiu, un món particular

En la darrera dècada, la **matriculació en escoles bressol públiques i llars d'infants privades ha experimentat un increment d'un 10%**, absorbit, principalment, per la **xarxa pública**. Tot i aquest augment, a Barcelona encara més de la meitat dels infants entre zero i tres anys no accedeixen a aquesta primera etapa socioeducativa (57,5%). A més a més, la infrarepresentació d'infants provinents de col·lectius amb majors necessitats socioeconòmiques i d'origen estranger a les escoles bressol públiques de Barcelona dificulta que l'escolarització primerenca esdevingui un mecanisme redistributiu real i que permeti corregir i trencar els desavantatges en els primers anys de vida.

Cal, doncs, conèixer la realitat i les característiques socials dels **públics absents**. L'accés desigual a l'educació infantil pot consolidar-se com un eix de desigualtat social, motiu pel qual es fa necessari conèixer **quines són les condicions de vida d'aquells infants que no accedeixen a dispositius d'atenció a la primera infància** i com aquesta absència pot tenir un impacte en el desenvolupament futur dels infants i. La diversitat i heterogeneïtat d'aquestes situacions i l'emergència i consolidació d'altres tipus de dispositius d'atenció durant la primera infància es converteixen en dos grans reptes de la política local de la ciutat: per una banda, cal fomentar l'escolarització preescolar dels infants de famílies amb uns capitals instructius més baixos i, de l'altra banda, cal reconèixer i regular les iniciatives de criança alternativa per tal que ofereixin garanties de qualitat i equitat.

A les etapes educatives posteriors, des de P3 a l'ESO, amb una escolarització universal garantida, **afloren altres reptes. L'existència d'una doble xarxa, integrada per centres de titularitat pública i titularitat privada**, esdevé un focus d'especial atenció. A Barcelona, com apuntàvem, el pes de la cobertura de la xarxa concertada és major en totes les etapes; amb especial intensitat a la secundària. L'evolució de les noves matrícules apunta, però, a un canvi de tendència, i és que s'evidencia **un increment en els darrers deu anys de la matriculació a la xarxa pública**, sobretot a l'educació infantil.

L'escolarització no s'ha produït de forma equilibrada entre les diferents xarxes (pública i concertada) ni territoris segons les característiques socioeconòmiques de l'alumnat. Això apunta a una intensa segregació escolar entre les escoles públiques i escoles concertades, i també dins la pròpia xarxa pública. **La concentració d'alumnes amb major complexitat en determinats centres i territoris es tradueix en resultats i experiències educatives desiguals** tant pel que fa a les proves de competències bàsiques com a la taxa de graduació o la repetició de curs. Alhora, els resultats i les experiències de l'educació obligatòria condicionen les aspiracions, tries educatives i la continuïtat al sistema educatiu.

La participació diferencial a les etapes postobligatòries (batxillerat i CFGM) segons sexe i procedència són indicadors de la cristallització d'aquestes diferències: **els autòctons estan més presents a la via acadèmica (batxillerat) que els estrangers, i els nois ho estan a les vies professionalitzadores (cicles formatius de grau mitjà)** en comparació amb les noies.

En conjunt, a Barcelona, com a la resta de Catalunya, s'ha produït un **progressiu creixement de les vies professionalitzadores i, especialment, un increment de la matrícula en els CFGM**. Si bé el batxillerat s'ha mantingut com a via de continuació acadèmica després de l'ESO, els cicles formatius de grau mitjà han estat identificats com una via de retorn al sistema educatiu per a aquells joves que havien abandonat els estudis amb anterioritat i que volen tornar al sistema educatiu.

I molt vinculat al sistema escolar, tot i no formar-ne part de l'estructura reglada, existeixen **un conjunt d'activitats i projectes de caràcter preventiu que pretenen incidir sobre el**

rendiment escolar dels estudiants mentre encara estan al sistema educatiu. Aquestes iniciatives de reforç escolar esdevenen un important recurs fora de l'horari lectiu per als alumnes amb majors necessitats socioeducatives. Les dades apunten a una **important oferta d'activitats de suport, especialment en els barris més desafavorits.** No obstant, si tenim en compte la concentració dels centres de màxima complexitat en el conjunt de la ciutat, és possible apuntar encara a la manca de recursos en determinats territoris.

La participació tant als recursos educatius de reforç escolar com a altres activitats extraescolars pot esdevenir un mecanisme per combatre les desigualtats socials d'origen i fomentar la igualtat d'oportunitats. En aquest sentit, val a dir que **el lleure educatiu de la ciutat de Barcelona està condicionat tant pel que fa a l'oferta** (distribució i tipologia dels equipaments, horaris i obertura dels centres educatius, existència i dinamització de les AMPA) **com també per les característiques familiars i individuals dels infants i adolescents.** I és que les dades posen de manifest **una sèrie d'obstacles** -tant de caràcter econòmic com de manca de coneixement i valoració d'aquestes activitats- **per part d'alguns sectors de la ciutat.** En aquest sentit, les **associacions de mares i pares són cabdals per a la configuració del temps de lleure dels infants i joves.** La centralitat d'aquestes associacions en l'oferta d'activitats de lleure esdevé una gran oportunitat per vehicular un diàleg entre els centres educatius d'un mateix territori i les famílies i entitats socioeducatives de l'entorn. És per això que la inexistència d'associacions de mares i pares d'alumnes en determinades escoles pot comportar una reducció, significativa, de recursos a l'abast d'aquells infants i adolescents.

Barcelona, un territori divers

L'anàlisi de les dades globals de Barcelona no és, però, suficient per conèixer les condicions educatives dels infants i adolescents residents a la ciutat. Com hem reiterat al llarg d'aquest document, **les oportunitats i trajectòries educatives d'aquests infants i adolescents estan condicionades pel seu entorn social i territorial. L'entorn en què hi viuen prefigura un context d'oportunitats** d'accés a recursos educatius i de realitats socials i contextos vivencials diferencials que condicionen les dinàmiques i valors educatius i, alhora, desemboquen en diferents resultats educatius.

L'agrupació en un mateix territori de població amb majors dificultats econòmiques (nivells educatius baixos, nivells de renda inferior...) i població de major complexitat socioeducativa ens permet delinear i **identificar diferents Barcelones.** Aquestes presenten **necessitats dispars**, que estan en constant canvi i evolució i que modelen les condicions de vida dels infants i adolescents de la ciutat.

A les pàgines anteriors, per a cada àmbit analitzat, s'han anat succeint referències als districtes de la ciutat. Aquesta multitud d'indicadors territorials donen compte de la diversitat interna de la ciutat i permeten, *grosso modo*, donar visibilitat a les contrastants realitats educatives en què infants i joves creixen. Malgrat no disposar d'indicadors territorialitzats per a tots els àmbits analitzats, les dades presentades en aquest document apunten inequívocament al trasllat de les característiques socioeconòmiques dels districtes als processos i resultats educatius, a nivell agregat.

Pretenem, ara, dibuixar de forma més clara i sintètica aquests escenaris i ho fem a partir de la identificació **de tres perfils de districtes.** D'una banda, els districtes de Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Eixample i Gràcia, **territoris més benestants de la ciutat i amb uns millors resultats educatius en conjunt. De l'altra, els districtes** de Ciutat Vella i Nou Barris, **amb majors dificultats socioeconòmiques i dades educatives menys positives. I, entre aquests dos extrems un conjunt de territoris** (Sants-Montjuïc, Horta Guinardó, Sant Andreu i Sant

Martí), amb dades sociodemogràfiques sobre la mitjana de la ciutat que presenten una **major heterogeneïtat** en resultats educatius, aproximant-se a un o altre perfils de districtes en funció de l'àmbit abordat.

Els infants menors de tres anys dels districtes de Ciutat Vella i Nou Barris, és a dir, aquells que viuen **en la Barcelona amb major complexitat socioeconòmica, presenten menors probabilitats d'assistir a una escola bressol** durant els seus primers anys de vida que aquells residents en altres territoris de la ciutat, malgrat ser els que més es beneficiarien de la seva escolarització primerenca. La major part dels infants que ho fan, s'escolaritzen en **escoles bressols públiques**, atès que l'oferta privada és molt reduïda. La xarxa pública, doncs, absorbeix la major part de la demanda, sensiblement més baixa que l'existent a la resta de districtes de la ciutat, tot i que no la cobreix totalment. Malgrat que, amb excepció de Nou Barris, **els infants estrangers estan encara infrarepresentats al primer cicle d'educació infantil**, és en aquests territoris on la seva presència és més ajustada al seu pes poblacional. Percentatges elevats de les famílies escolaritzades en aquests districtes compten amb una part subvencionada de la quota, essent especialment elevat el volum de famílies ateses per serveis socials. En aquest sentit, és possible afirmar que l'escola bressol pública d'aquests territoris està donant resposta a les necessitats de les famílies més vulnerables, tot i que **encara hi ha importants sectors absents**.

A l'educació universal (3-16 anys), la composició de les escoles apunta a una **elevada presència d'alumnat estranger i alumnat de famílies amb necessitats econòmiques** a les escoles d'aquests districtes, el que comporta que siguin els districtes amb **major nombre d'escoles i instituts de màxima complexitat**. A diferència de la resta de ciutat, la major part dels infants i adolescents d'aquests districtes estudien en centres públics, especialment **l'alumnat estranger, fortament sobrerepresentat a la xarxa pública** de la zona.

Els infants de 6è de primària i els adolescents de 4t d'ESO d'aquests districtes obtenen **els nivells més baixos en assoliment de competències bàsiques** en conjunt però també per a cadascuna de les diferents competències avaluades (català, castellà, anglès i matemàtiques). Es tracta, doncs, dels **alumnes amb majors necessitats educatives i menor rendiment escolar**. Aquest fet explica que siguin aquests districtes on es focalitza la major part dels programes de suport educatiu extraescolar. No obstant, posar en relació el nombre de programes de suport educatiu amb el volum de centres de màxima complexitat permet observar que **no es tracta dels territoris amb major volum d'atenció segons necessitats**. A més a més, és també remarcable l'absència d'AMPA a algunes de les escoles d'educació primària d'aquests territoris, amb les implicacions que això comporta per a l'oferta d'activitats de lleure educatiu. De fet, les dades sobre lleure posen de manifest que **els infants i joves d'aquesta Barcelona són els que menor pràctica esportiva desenvolupen**.

El contrast més clar entre aquesta realitat es troba als districtes de Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Eixample i Gràcia, amb **una població amb condicions econòmiques més favorables i uns millors indicadors socioeducatius per a tots els àmbits abordats**.

La major part dels infants dels districtes més benestants assisteixen a **escola amb anterioritat als tres anys**. Es tracta dels territoris on la **inversió pública en bressol ha estat més intens en la darrera dècada**, com a resposta a una baixa cobertura pública inicial. Amb les taxes d'escolarització més elevades de tota la ciutat, el notable increment d'oferta pública dels últims anys no ha aconseguit cobrir l'alta demanda de les famílies, el que deixa un ampli espai per a les llars d'infants privades. La cobertura pública d'aquests districtes presenta els percentatges de subvenció més baixos de la ciutat, alhora que la presència d'infants estrangers és notablement inferior al pes que aquest col·lectiu té al districte.

L'escolarització 3-16 anys es produeix principalment a la xarxa concertada, reduint el pes de la pública, amb excepció de Gràcia, on els centres públics escolaritzen la meitat dels infants que s'incorporen a l'educació reglada. De fet, l'increment de la demanda de places públiques ha comportat un dèficit de la cobertura als districtes de l'Eixample i Gràcia, mentre que aquesta és àmpliament coberta a la resta de territoris. Per la seva banda, el districte de Les Corts concentra l'oferta privada de la ciutat, amb uns percentatges marcadament superiors als de la mitjana de Barcelona.

Les escoles i instituts d'aquests districtes presenten percentatges baixos d'alumnat amb beca menjador i poca presència d'alumnat estranger. De fet, cap dels centres públics del districte responen a la categoria de centre de màxima complexitat, ni a l'educació primària ni a la secundària.

Les proves de competències bàsiques situen l'alumnat d'aquests districtes com els de **millors resultats de la ciutat**, especialment a 6è de primària, amb uns percentatges d'assoliment superiors al 90%. En el cas de secundària, malgrat els resultats continuen essent molt positius, la distància no és tan àmplia respecte a altres territoris.

Aquests millors resultats escolars responen a una **situació de partida menys complexa**, el que explica el reduït nombre d'infants i joves usuaris de programes de suport escolar. En canvi, els infants i joves d'aquests districtes gaudeixen de **majors activitats de lleure educatiu**, com mostren els elevats percentatges de pràctica esportiva. En aquest sentit, és oportú tenir en consideració el **dinamisme de les AMPA**, presents a totes les escoles públiques d'aquests barris.

Entre la Barcelona amb major dificultat socioeducativa i la Barcelona amb condicions socioeconòmiques i educatives més favorables es troba **una Barcelona més heterogènia, amb condicions socioeconòmiques pròximes a la mitjana de la ciutat i amb resultats educatius dispers**. Els districtes de Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí, amb una forta heterogeneïtat interna que no ha estat possible abordar en aquesta anàlisi, se situen en posicions intermèdies en les diferents variables sociodemogràfiques tractades (nivell d'estudis de la població, població estrangera, renda familiar disponible i atur).

Els infants menors de tres anys d'Horta-Guinardó presenten unes taxes d'escolarització força reduïdes, molt semblants a les observades al districte de Nou Barris. En canvi, les probabilitats d'escolarització en el primer cicle d'educació infantil a Sant Martí s'apropen a les comentades per al districte de l'Eixample. I entre ambdós, Sant Andreu i Sants-Montjuïc. Aquesta heterogeneïtat es redueix, però, en parlar de l'oferta de places públiques a cada territori. A tots tres districtes, la demanda atesa se situa en una posició intermèdia, essent més elevada que als barris benestants però marcadament reduïda respecte als districtes més desafavorits. També en posicions intermèdies, tot i que lleugerament superior a la mitjana, es troben aquests districtes en la subvenció de les places d'escola bressol pública. Cal apuntar, però, que es tracta dels territoris on major increment han experimentat les places subvencionades en els darrers anys. Finalment, **l'accés a les escoles bressol municipals per part de la població estrangera continua essent minoritari**, amb una important diversitat, des de Sant Andreu -on la presència d'infants estrangers és pràcticament inexistent- a Horta-Guinardó, hi són presents la meitat del que seria esperable segons el seu pes poblacional.

Els infants i adolescents de 3 a 16 anys d'aquests districtes **estudien majoritàriament a la pública**, amb l'excepció d'Horta-Guinardó (on a tota l'obligatòria la xarxa concertada té major pes) i Sant Andreu (que experimenta un notable increment de la concertada durant l'educació secundària). **La composició dels centres és força heterogènia, amb uns percentatges d'alumnat estranger i famílies amb beques menjador entorn de la mitjana**

de Barcelona i a força distància dels altres dos perfils de districtes. L'excepció, però, es troba a Sants-Montjuïc, amb una població escolar de perfil més proper a la de la Barcelona més desafavorida. En aquesta mateixa línia, tots aquests districtes alberguen centres de màxima complexitat però en percentatges més reduïts que els territoris més desafavorits, a excepció de Sants-Montjuïc -amb pràcticament la meitat de les escoles d'educació primària catalogades com a tal-.

Els resultats de les competències bàsiques, tant a primària com a secundària, apunten a dues tendències en aquests districtes. D'una banda, Horta-Guinardó i Sant Andreu, amb uns resultats molt propers als de Gràcia i l'Eixample. De l'altra, Sant Martí i Sants-Montjuïc, on el percentatge d'alumnes que no assoleixen les competències és marcadament superior, sense arribar, però, a les xifres de Nou Barris i Ciutat Vella.

L'accés dels alumnes d'aquests districtes als programes de **suport educatiu és més reduït que en el cas dels barris amb majors dificultats educatives.** Ara bé, la relació entre el nombre d'usuaris d'aquest programes i el nombre de centres de màxima complexitat en els territoris apunta, a excepció de Sants-Montjuïc, a una major cobertura. Respecte a la resta **d'activitats extraescolars, de nou, una important diversitat interna:** Sant Andreu i Sants-Montjuïc amb percentatge reduïts de pràctica esportiva, contrastants amb Horta-Guinardó i Sant Martí on aquesta és més estesa.

Aquesta és, de forma sintètica, la imatge de les **tres Barcelones** resultant de l'anàlisi de les oportunitats educatives a la ciutat de Barcelona. Com apuntàvem, no totes les dades estan disponibles a nivell de districtes i són escasses les recollides a nivell de barri, motiu pel qual algunes qüestions com l'educació postobligatòria o l'abandonament escolar prematur no han estat abordades en profunditat territorialment.

Tanmateix, amb les dades disponibles podem concloure que es tracta **d'una ciutat plena d'oportunitats educatives però desigualment distribuïdes.** L'anàlisi evolutiva de les dades mostra, a més a més, que aquests tres escenaris s'han anat distanciant progressivament a conseqüència de l'impacte diferencial de la crisi econòmica en els districtes, que ha reforçat i intensificat les diferències de partida. És en aquest sentit on la intervenció pública ha de perseguir un increment de les oportunitats educatives i la garantia del dret a l'educació en un sentit ampli per a tots els infants i adolescents de la ciutat però amb estratègies focalitzades a les diferents necessitats de cada territori i col·lectiu social.

Finalment, és important recordar que la ciutat de Barcelona té una posició privilegiada respecte altres ens locals pel que fa a la possibilitat de desenvolupar polítiques educatives, ja que compta amb dos instruments com l'Institut Municipal d'Educació (IMEB) i el Consorci d'Educació de Barcelona (CEB), així com altres àrees municipals que generen activitat educativa (Esports, Cultura, Biblioteques, Centres cívics, ...). Un conjunt d'àrees municipals adequades per generar una política educativa integral que abasti des dels 0 als 17 anys, des de l'escola fins al lleure, amb una mirada àmplia i amb l'objectiu d'assegurar el dret a l'educació per a tots els infants i adolescents de la ciutat amb independència del seu origen social i familiar i del seu territori de residència.

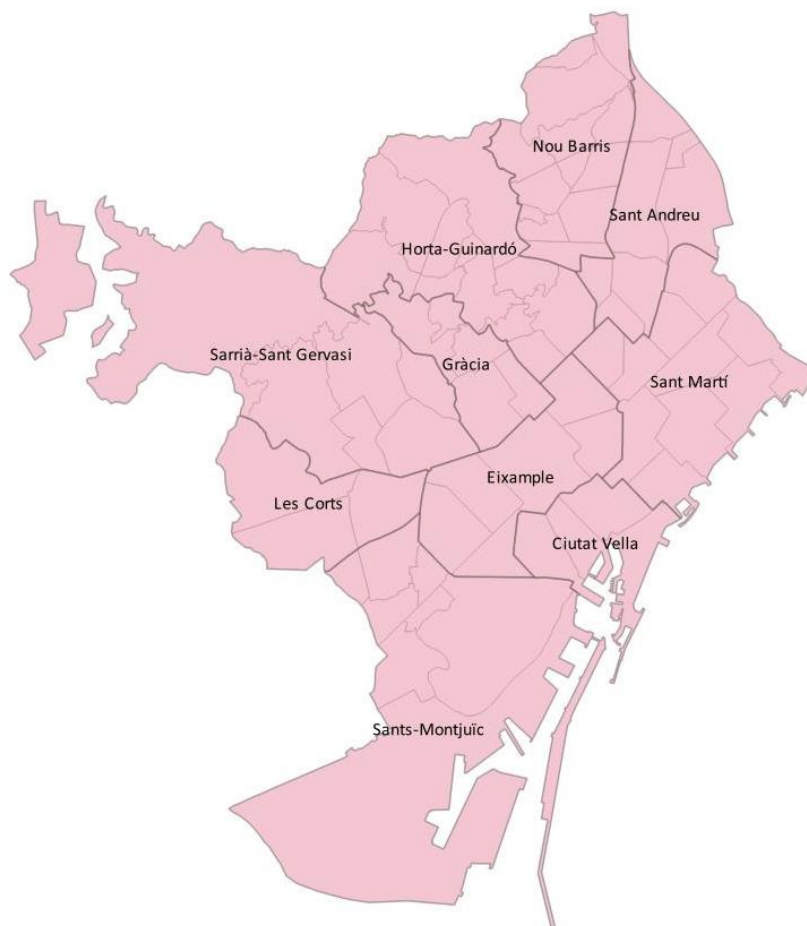
7.1 Principals reptes de la política educativa a Barcelona

1. Identificar les necessitats específiques de cada barri/districte
 - ⇒ *Accés a la informació desagregada per territori*
 - ⇒ *Disseny de la política pública focalitzada a les necessitats pròpies de cada territori*
 - ⇒ *Disseny de programes integrals que abordin les necessitats educatives des d'una perspectiva global (habitatge, serveis socials, salut, cultura...)*
2. L'educació a la primera infància
 - ⇒ *EB i alternatives: opcions socioeducatives de qualitat i equitatives*
 - ⇒ *Alternatives i experiències comunitàries: reconeixement i regulació*
 - ⇒ *Participació de tots els infants*
 - ⇒ *Compensació de desigualtats de partida*
 - ⇒ *Afavorir escolarització infants de famílies de contextos més desfavorables*
 - ⇒ *Barem i tarificació social*
 - ⇒ *Treball amb famílies per incrementar demanda*
 - ⇒ *Nous espais d'intercanvi de les diferents opcions*
3. Combatre segregació escolar en totes les etapes educatives
 - ⇒ *Modificar el decret d'admissió*
 - ⇒ *Evitar concentració NEE: concentració, regular reserva de places, ràtios*
 - ⇒ *Reduir complexitat de centres*
 - ⇒ *Distribució equitativa entre la xarxa pública i concertada*
 - ⇒ *Compensació de desigualtats de partida amb beques:*
 - ⇒ *Menjador*
 - ⇒ *Transport*
 - ⇒ *Llibres*
 - ⇒ *Activitats complementàries: sortides i colònies*
 - ⇒ *Activitats extraescolars*
 - ⇒ *Reforç equip docent*
4. Absentisme, abandonament i segones oportunitats
 - ⇒ *Protocols de prevenció, detecció i intervenció*
 - ⇒ *Diversificació curricular*
 - ⇒ *Dispositius d'acompanyament i suport als adolescents i a les famílies en risc*
 - ⇒ *Orientació a la postobligatòria i especialment a les segones oportunitats*
 - ⇒ *Diversificació, impuls i ampliació de segones oportunitats*

- ⇒ *Atenció primerenca*
- 5. FP
 - ⇒ *Ampliació de l'oferta pública per a tots els adolescents, especialment en aquells districtes infradotats*
 - ⇒ *Ajudes i beques al transport*
 - ⇒ *Programes per la reducció de l'abandonament*
 - ⇒ *Orientació a la postobligatòria des de l'ESO*
 - ⇒ *Increment del prestigi de l'opció professionalitzadora*
- 6. Lleure
 - ⇒ *Projectes de dinamització del lleure educatiu*
 - ⇒ *Accés equitatiu: promoció d'ajuts per fomentar l'accés a les activitats extraescolars en igualtat d'oportunitats*
 - ⇒ *Campanyes informatives i de difusió*
 - ⇒ *Treball conjunt i coordinat de diferents àrees*
 - ⇒ *Qualitat del lleure educatiu*
 - ⇒ *Impuls de l'escola a temps complet incorporant oferta de servei de menjador escolar i activitats fora d'horari lectiu integrades en el Projecte Educatiu de Centre*
 - ⇒ *Obertura dels instituts d'educació secundària per les tardes*
- 7. AMPA
 - ⇒ *Reforçar les relacions comunitàries: Obertura i integració dels centres educatius a l'entorn*
 - ⇒ *Incrementar la presència d'AMPA*
 - ⇒ *Acompanyar les AMPAs com a proveïdora de serveis educatius*

8. Annex

8.1 Mapa de districtes i barris de Barcelona



8.2 Índex de taules, gràfics i mapes

2.	La ciutat, context educatiu de la infància i adolescència	6
	Taula 2.1. Evolució de la població 0-17 anys per districtes de residència	7
	Gràfic 2.1. Evolució del pes relatiu de la població 0-17 anys sobre el total per districtes	8
	Gràfic 2.2. Població projectada a Catalunya en edat escolar. Escenari mitjà (base 2013)	9
	Taula 2.2. Població major de 16 anys segons el nivell d'estudis per districtes	10
	Mapa 2.1. Percentatge de població estrangera segons districtes de residència	11
	Taula 2.4. Renda Familiar Disponible a la ciutat de Barcelona per districtes	12
	Gràfic 2.4. Evolució Renda Familiar Disponible (RFD) a la ciutat de Barcelona per districtes (2005 = base 100)	13
3.	De l'escola bressol a l'educació i criança a la primera infància.....	18
	Gràfic 3.1. Evolució de l'escolarització al primer cicle d'educació infantil segons titularitat	20
	Gràfic 3.2. Evolució de la població de 0-2 anys i de l'alumnat matriculat en el primer cicle d'educació infantil segons titularitat.....	21
	Mapa 3.1. Percentatge d'escolarització al primer cicle d'educació infantil segons districte curs 2015-16.....	21

Gràfic 3.3. Evolució de l'alumnat matriculat a l'educació infantil de primer cicle segons districte curs 2015-16	23
Gràfic 3.4. Variació oferta places públiques per districtes 2006-07 a 2015-16.....	24
Taula 3.1. Oferta places públiques sobre el total de població 0-2 i demanda atesa per districtes	24
Gràfic 3.5. Variació percentual de l'oferta places públiques, demanda escolarització i pes pública/privada per districtes 2006-07 a 2015-16	26
Gràfic 3.6. Percentatge d'alumnat matriculat a escoles bressol públiques segons districte curs 2015-16...27	
Taula 3.2. Evolució de l'alumnat a EBM amb bonificació i de l'alumnat amb informe de servei social segons districte	30
Taula 3.3. Comparació del percentatge d'alumnat amb bonificació i cobertura pública segons districte ...31	
Taula 3.4. Índex de normalització de l'alumnat estranger	32
Taula 3.5. Percentatge matriculats estrangers a 0-2 / població 0-2 estrangers per districte	33
Taula 3.6. Dispositius alternatius a les escoles bressol per districtes	36
4. Des de P3 fins a l'ESO: la composició del sistema educatiu influeix en les oportunitats i els resultats.....	39
Taula 4.1. Alumnat matriculat a educació infantil de 2n cicle, primària i l'ESO a centres públics per districtes i diferents àmbits territorials.....	40
Gràfic 4.1. Evolució de la demanda de preinscripció P3 segons titularitat	41
Taula 4.2. Evolució de l'alumnat de 3 anys matriculat a l'educació infantil de segon cicle segons titularitat	41
Gràfic 4.2. Evolució de l'alumnat de 3 anys matriculat a centres públics d'educació Infantil de segon cicle segons districte	42
Gràfic 4.3. Demanda-oferta preinscripció P3 a centres públics segons districte	43
Taula 4.3. Evolució Alumnat (P3 a 4t ESO) i beques de menjador,	44
Taula 4.4. Alumnat P3 a 4t ESO amb beques de menjador per districtes	45
Taula 4.5. Població estrangera per edats escolars segons percentatge de presència al districte, en centres educatius de titularitat pública i índex de normalització d'alumnat estranger a centres públics.....	46
Mapa 4.1. Percentatge de centres de primària de màxima complexitat per districtes	48
Mapa 4.2. Percentatge de centres de secundària de màxima complexitat per districte	49
Taula 4.6. Percentatges d'alumnes de 6è de primària que no superen les proves de competències bàsiques	50
Mapa 4.3. Percentatges d'alumnes de 6è de primària que no superen les proves de competències bàsiques (mitjana) per districtes.....	50
Taula 4.7. Comparació de l'alumnat d'educació primària que no supera les proves de competències bàsiques, del percentatge estranger del centre i del nombre de centres de màxima complexitat segons districte	51
Taula 4.8. Alumnat de 6è de primària que no superen les proves de competències bàsiques per tipus de prova i districtes	52
5. Fi de l'educació obligatòria i diversificació d'itineraris: increment de les desigualtats?.....	56
Taula 5.1. escolarització per tipus d'estudis segons titularitat.....	57
Taula 5.2. Percentatges d'alumnes de 4t ESO que no superen les proves de competències bàsiques.....	58
Mapa 5.1. Percentatges alumnes de 4t d'ESO que no superen les proves de competències bàsiques (mitjana) per districtes.....	58
Taula 5.3. Comparació de l'alumnat d'educació secundària que no supera les proves de competències bàsiques, del percentatge estranger del centre i del nombre de centres de màxima complexitat segons districte	59

Taula 5.4. Alumnat de 4t d'ESO que no superen les proves de competències bàsiques per tipus de prova i districtes	59
Gràfic 5.1. Percentatge d'alumnat graduat sobre el matriculat a 4t d'ESO	61
Gràfic 5.2. Percentatge d'alumnat graduat sobre avaluat a 4t d'ESO per sexe i procedència	61
Gràfic 5.3. Evolució de la taxa d'absentisme efectiva a l'ESO	62
Gràfic 5.4. Percentatge d'alumnes repetidors cursant estudis secundaris segons districtes.....	63
Taula 5.5. Percentatge d'alumnat 4t ESO repetidor segons sexe i nacionalitat per districtes	63
Taula 5.6. Evolució de la matriculació a Programes de Formació i Inserció.....	66
Taula 5.7. Alumnat no graduat i alumnat 16-18 a PFI per sexe i procedència	66
Gràfic 5.5. Comparació de l'evolució de la taxa d'abandonament escolar prematur a la Unió Europea, Espanya, Catalunya	68
Taula 5.8. Evolució de l'alumnat matriculat a Barcelona per tipus d'estudis curs 2006-2016	70
Gràfic 5.6. Evolució alumnat matriculat a Batxillerat i CFGM segons grups d'edat	71
Taula 5.9. Índex de normalització de l'alumnat matriculat a Batxillerat segons sexe i nacionalitat	71
Taula 5.10. Índex de normalització de l'alumnat matriculat a Batxillerat segons sexe i nacionalitat per districtes	73
Taula 5.11. Escolarització segons tipus d'estudis, alumnat estranger i sexe.....	73
Taula 5.12. Evolució de les vies d'accés als CFGM en els darrers 3 cursos acadèmics	74
Taula 5.13. Abandonament a l'FP a la ciutat de Barcelona al curs 2014-15.....	74
Taula 5.14. Oferta, demanda i saldo net de places d'FP a la ciutat de Barcelona	75
Mapa 5.2. Oferta de centres d'FP segons titularitat per districte	76
6. L'accés desigual al lleure a la ciutat.....	78
Taula 6.1. Equipaments culturals a la ciutat de Barcelona segons districte	79
Taula 6.2. Nombre d'associacions juvenils segons districte.....	79
Taula 6.3. Assistència a Biblioteques segons districte i tipus de famílies.....	81
Taula 6.4. Assistència a activitats culturals, centres cívics i instal·lacions esportives d'individus amb infants menors de 18 anys segons districte	82
Gràfic 6.1. Pràctica esportiva distribuïda per districtes, anys 2007-2013	82
Gràfic 6.2. Percentatge de menors de 16 anys que no participen en activitats d'oci segons estrats socials	83
Gràfic 6.3. Pràctica esportiva de la població escolar en funció del lloc de naixement	84
Gràfic 6.4. Evolució de l'índex de pràctica esportiva de la població escolar en funció del gènere	85
Gràfic 6.5. Pràctica esportiva de la població escolar nouvinguda a Ciutat Vella segons gènere.....	86
Mapa 6.1. Mapa del risc de fracàs escolar segons els índex de complexitat dels centres públics i de calor dels recursos educatius de reforç escolar 2015-16.....	87
Taula 6.6. Percentatge d'alumnat que fa suport escolar per etapes escolar i segons districtes	87
Taula 6.7. Nombre de recursos educatius de reforç escolar i centres de màxima complexitat per districtes i alumnat que fa suport escolar	88
Taula 6.5. Percentatge de centres públics sense AMPAs per districte.....	91
7. Una ciutat plena d'oportunitats educatives... però distribuïdes de manera desigual.....	97

Bibliografia

- Alegre, M. À., & Benito, R. (2012). Climes i (sobretot) cultures escolars: com s'expliquen i què permeten explicar. In C. Gómez-Granell & P. Mari-Klose (Eds.), *Família i relacions intergeneracionals: un espai d'oportunitats per a l'educació dels fills i filles* (pp. 98–126). Barcelona: Ajuntament de Barcelona - Institut d'Infància i Món Urbà. CIIMU.
- Alegre, M. À., Benito, R., Chela, X., González, I., & Albaigés, B. (2010). *L'educació postobligatòria a Catalunya: eixos de desigualtat en les trajectòries formatives més enllà de l'ESO* (Quaderns d'Avaluació No. 15).
- Alegre, M. À., Benito, R., Chela, X., & González, S. (2010). *Les famílies davant l'elecció escolar: dilemes i desigualtats en la tria de centre a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Anghel, B., & Cabrales, A. (2014). The determinants of success in primary education in Spain. *Revista de evaluación de programas y políticas públicas*, (2), 22–53.
- Ballestín, B., & González-Motos, S. (2016). Educació i alumnat d'origen immigrant: vells i nous reptes per a l'èxit escolar i la cohesió social. In J. M. Vilalta (Ed.), *Reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2015*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Benito, R., Alegre, M. À., & González, I. (2014). School Segregation and Its Effects on Educational Equality and Efficiency in 16 OECD Comprehensive School Systems. *Comparative Education Review*, 58(1).
- Benito, R., & González, I. (2007). *Processos de segregació escolar a Catalunya*. (Mediterrània, Ed.). Barcelona: Mediterrània.
- Blasco, J. (2016). *De l'escola bressol a les polítiques per a la petita infància*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Bonal, X. (2005). *Sociología de la educación: una aproximación a las corrientes contemporáneas*. Barcelona: Paidós.
- Bonal, X. (2012). *Municipis contra la segregació escolar. Sis experiències de política educativa local*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Bonal, X., & Albaigés, B. (2006). Indicadors sobre l'estat de l'educació a Catalunya. In *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005* (pp. 19–26). Mediterrània.
- Cabrera, F., Marín, M. Á., & Espín, J. V. (1998). Elaboración de un sistema de categorías para el análisis sociométrico: su aplicación en aulas multiculturales. *Revista de Investigación Educativa*, 16, 27–45.
- Calero, J. (2006). *Desigualdades tras la educación obligatoria: nuevas evidencias* (No. 83/2006). Madrid.
- Calero, J., Choi, Á., & Waisgrais, S. (2010). Determinantes del riesgo de fracaso escolar en España : una aproximación a través de un análisis logístico multinivel aplicado a PISA-2006. *Revista de Educación, número ext*, 225–256.
- Caride, J. A., & Gradaílle, R. (2008). Entre los tiempos escolares y los tiempos de ocio: aproximación a su análisis en la vida cotidiana del alumnado de educación primaria en España. *Revista Investigaciones En Educación*, VIII(2).
- Carrasco, S., Pàmies, J., Ponferrada, M., Ballestín, B., & Bertran, M. (2009). Segregación escolar e inmigración en Cataluña: aproximaciones etnográficas. *Working Papers*, (126), 1–26.

- Cebolla-Boado, H., & Garrido Medina, L. (2010). The Impact of Immigrant Concentration in Spanish Schools: School, Class, and Composition Effects. *European Sociological Review*, 27(5), 606–623. <http://doi.org/10.1093/esr/jcq024>
- Cebolla-Boado, H., Radl, J., & Salazar, L. (2014). *Aprendizaje y ciclo vital. La desigualdad de oportunidades desde la educación preescolar hasta la edad adulta. Colección Estudios Sociales*. Barcelona: Obra Social "la Caixa".
- Comas, M. (2014). *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Comas, M., Escapa, S., Abellán, C., & Alcantud, A. (2013). Les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA). Estat de la qüestió a Catalunya Enquesta a AMPA del projecte "Famílies amb veu". Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Comissió Europea. (2013). Recomendación de 20 de febrero de 2013. Invertir en la infancia: romper el ciclo de las desventajas.
- Consorti d'Educació de Barcelona, & Col·lectiu d'Analistes Socials. (2015). Mapa de recursos de suport escolar a Barcelona. Barcelona: Consorci d'Educació de Barcelona - Ajuntament de Barcelona.
- Dronkers, J., Velden, R. Van Der, Dunne, A., & Van Der Velden, R. (2011). *The effects of educational systems, school-compositions, track-level, parental background and immigrants' origins on the achievement of 15-years old native and immigrant students. A reanalysis of PISA 2006. Research Memoranda*. Maastricht : ROA, Research Centre for Education and the Labour Market.
- Fernández Enguita, M., Mena Martínez, L., & Riviere Gómez, J. (2010). *Fracàs i abandonament escolar a Espanya*. Barcelona: Fundació "La Caixa."
- Forner, À., Acedo, C., & Recasens, J. (2001). *Serveis per a la infància: Marc de referència per a polítiques educatives en l'àmbit municipal*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Fundació FP. (2014). *Anuari de la Formació Professional a Barcelona, 2014. Mercat de treball i Formació Professional a Barcelona*. Barcelona: Fundació Privada BCN Formació Professional.
- García, M. (2005). Dificultades en la aproximación a las dimensiones del absentismo: luces y sombras a partir de las voces del profesorado y de algunas tipologías institucionales. *Aula Abierta, ISSN 0210-2773, N° 86, 2005, Págs. 55-74, (86), 55–74*.
- García, M., Casal, J., Merino, R., & Sanchez-Gelabert, A. (2013). Itinerarios de abandono escolar y transiciones tras la enseñanza secundaria obligatoria. *Revista de Educación, 361, 65–94*.
- Gómez-Granell, C., & Julià, A. (2015). *Temps de créixer, temps per créixer*. Barcelona: CIIMU - Ajuntament de Barcelona.
- González Motos, S. (2014). *Redes de amistad del alumnado extranjero en los institutos causas institucionales e impactos académicos*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- González Motos, S. (2016). *Què funciona en educació? Quin impacte tenen les activitats extraescolars sobre els aprenentatges dels infants i joves?* Barcelona.
- Hernández Cordero, A. (2015). *En transformació... Gentrificació en el Casc Antic de Barcelona*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- IDESCAT. (2014). *Projeccions de població. 2013-2051. Principals resultats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya - Institut d'Estadística de Catalunya.

- Institut Barcelona Esports, & Ajuntament de Barcelona. (2014). *Estudi dels hàbits esportius de la població en edat escolar de la ciutat de Barcelona. Curs 2013-14*. Barcelona.
- López-Gay, A. (2016). Atracció de talent i polarització socioeconòmica a Barcelona. Barcelona: Centre d'Estudis Demogràfics.
- Marí-Klose, P., Marí-Klose, M., Granados, F. J., Gómez-Granell, C., & Martínez, À. (2009). *Informe de la inclusió social en Espanya 2009*. Barcelona: Fundacio Caixa Catalunya.
- Martínez, M., & Albaigés Blasi, B. (2013). *Educació Avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Martínez García, J. S. (2009). Fracaso escolar, PISA y la difícil ESO. *Revista de La Asociación de Sociología de La Educación*, 2(1), 56–85.
- Martínez-Novillo, J. R. (2015). La Educación Secundaria para Adultos y la FP de Grado Medio: ¿Una segunda oportunidad en tiempos de crisis? *RASE: Revista de La Asociación de Sociología de La Educación*, 8(1), 28–43.
- Merino, R., García, M., Casal, J., & Sanchez-Gelabert, A. (2011). Itinerarios formativos y laborales de los jóvenes graduados en formación profesional. Sobre algunos prejuicios en la formación profesional. *Sociología Del Trabajo*, (72), 137–156.
- Molinuevo, B. (2009). El temps fora de l'horari lectiu: els recursos a la llar, les activitats i els agents educatius. In *Família i educació a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- OCDE. (2015). *Starting Strong IV*. OECD Publishing. <http://doi.org/10.1787/9789264233515-en>
- OECD. (2010). *Closing the gap for Immigrant Students* (OECD Reviews of Migrant Education). OECD Publishing.
- Ponferrada-Arteaga, M., & Carrasco-Pons, S. (2010). Togetherness, coexistence or confrontation – the impact of school climate and culture on peer-to-peer social relations in Catalonia, Spain. *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 15(1), 87–107.
- Puig, J., & Segura, M. (2015). *Informe final del projecte anàlisi del potencial del capital social dels grups de criança en el procés educatiu de 0-3 anys*. Barcelona: ESCI-Universitat Pompeu Fabra.
- Serra, C., & Paludàrias, J. M. (2007). *Continuar o abandonar. L'alumnat estranger a l'educació secundària* (Informes Breus No. 26). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Síndic de Greuges. (2014). *Informe sobre el dret al lleure educatiu i a les sortides i colònies escolars*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.
- Sintes, E. (2011). *Diagnosi de Temps de barri, temps educatiu compartit. Temps i activitat fora d'horari escolar*. Barcelona.
- Sintes, E. (2015). *Escola a temps complet. Cap a un model d'educació compartida*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Tarabini, A., Curran, M., Montes, A., & Parcerisa, Ll. (2015). La vinculación escolar como antídoto del abandono escolar prematuro: Explorando el papel de habitus institucional. *Profesorado, Revista de Currículum Y Formación Del Profesorado*, 19(3), 17.
- Tedesco, J. C. (2004). Igualdad de oportunidades y política educativa. *Cadernos de Pesquisa*, 34(123), 555–572.
- Teese, R., Aasen, P., Field, S., & Pont, B. (2006). *Equity in Education. Thematic Review: Review*. OCDE publishing.

- Trilla Bernet, J., & García González, I. (2004). Infancia y tiempo libre organizado. In *Infancia y familias: realidades y tendencias* (pp. 153–174). Barcelona: Ariel.
- Troiano, H., Torrents, D., & Sanchez-Gelabert, A. (2016). La composició social de l'accés a la universitat. In *Equitat en l'accés i en la inserció professional dels graduats i graduades universitari*. Barcelona: AQU Barcelona.
- Van Zanten, A., & Kosunen, S. (2013). School choice research in five European countries: the circulation of Stephen Ball's concepts and interpretations. *London Review of Education*, 11(3), 239–255.